

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 21 (61) / 2018
1 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 21 (61)

1 том

Київ 2018

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: **Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Російський імпакт-фактор; Наукова періодика України; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодін Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Державне управління»:

Член редакційної колегії: **Дегтяр Андрій Олегович** — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна)
Член редакційної колегії: **Дегтяр Олег Андрійович** — доктор наук з державного управління, доцент (Харків, Україна)
Член редакційної колегії: **Колтун Вікторія Семенівна** — доктор наук з державного управління, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Мироненко Марк Юрійович** — доктор наук з державного управління, професор (Вінниця, Україна)
Член редакційної колегії: **Степанов Віктор Юрійович** — доктор наук з державного управління, професор (Харків, Україна)

Розділ «Медичні науки»:

Член редакційної колегії: **Свиридов Микола Васильович** — доктор медичних наук, головний науковий співробітник відділу ендокринологічної хірургії, керівник Центру діабетичної стопи (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Стеблюк Всеволод Володимирович** — доктор медичних наук, професор криміналістики і судової медицини, Народний Герой України, Заслужений лікар України (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Щуров Володимир Олексійович** — доктор медичних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії корекції деформацій і подовження кінцівок (Курган, Російська Федерація)
Член редакційної колегії: **Купріянова Лариса Сергіївна** — кандидат медичних наук, доцент криміналістики та судової експертології (Харків, Україна)

Розділ «Хімічні науки»:

Член редакційної колегії: **Іослович Михайло Якович** — доктор хімічних наук, професор (Реховот, Ізраїль)
Член редакційної колегії: **Баула Ольга Петрівна** — кандидат хімічних наук, доцент (Київ, Україна)

Розділ «Історичні науки»:

Член редакційної колегії: **Білан Сергій Олексійович** — доктор історичних наук, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Добржанський Олександр Володимирович** — доктор історичних наук, професор (Чернівці, Україна)
Член редакційної колегії: **Сопів Олександр Валентинович** — доктор історичних наук, професор (Майкоп, Республіка Адігея, Російська Федерація)

Розділ «Географічні науки»:

Член редакційної колегії: **Набієв Алпаша Алібек** — доктор наук з геоінформатики, старший викладач (Баку, Азербайджанська Республіка)
Член редакційної колегії: **Свинухов Володимир Геннадійович** — доктор географічних наук, професор (Москва, Російська Федерація)

Розділ «Філологічні науки»:

Член редакційної колегії: **Маркова Мар'яна Василівна** — кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобич, Україна)

Розділ «Педагогічні науки»:

Член редакційної колегії: **Кузава Ірина Борисівна** — доктор педагогічних наук, доцент (Луцьк, Україна)

Член редакційної колегії: **Мулик Катерина Віталіївна** — доктор педагогічних наук, доцент (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Рибалко Ліна Миколаївна** — доктор педагогічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапівська Ірина Ігорівна** — кандидат педагогічних наук, доцент (Луцьк, Україна)

Розділ «Юридичні науки»:

Член редакційної колегії: **Арістова Ірина Василівна** — доктор юридичних наук, професор (Суми, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондаренко Ігор Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Братислава, Словачка Республіка)

Член редакційної колегії: **Галуцько Валентин Васильович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гиренко Інна Володимирівна** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Глушков Валерій Олександрович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Головко Олександр Миколайович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Грохольський Володимир Людвигович** — доктор юридичних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Мустафазаде Айтєн Інглаб** — доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та прав людини Національної Академії Наук Азербайджану, депутат Міллі Меджлісу Азербайджанської Республіки (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Іманлі Магомед Нагі** — доктор юридичних наук, професор (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Калюжний Ростислав Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Клемпарський Микола Миколайович** — доктор юридичних наук, професор (Кривий Ріг, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоредана Джані Агуїре** — доктор права, професор (Італійська Республіка)

Член редакційної колегії: **Лоренцмайєр Штефан** — доктор юридичних наук, професор (Аугсбург, Федеративна Республіка Німеччина)

Член редакційної колегії: **Макарова Тамара Іванівна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мельничук Ольга Федорівна** — доктор юридичних наук, доцент (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Овчарук Сергій Станіславович** — доктор юридичних наук (Запоріжжя, Україна)

Член редакційної колегії: **Омельчук Василь Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапенко Олексій Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Пивовар Юрій Ігорович** — доктор філософії в галузі права, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Світличний Олександр Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сидор Віктор Дмитрович** — доктор юридичних наук, професор (Чернівці, Україна)

Член редакційної колегії: **Таранова Тетяна Сергіївна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мушенюк Віктор Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Анатолій Юхимович** — кандидат юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Фунта Ростислав** — кандидат юридичних наук, доцент (Сладковичово, Словачка Республіка)

Член редакційної колегії: **Хіміч Ольга Миколаївна** — кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Легенький Микола Іванович** — кандидат педагогічних наук, доцент (Київ, Україна)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

- Kravchenko Roman, Flores Graciela, Pareja Erik, Villares Kennedy**
THE EFFECT OF GULLY EROSION ON THE FORMATION OF SCREES AND ROCK FALLS
IN THE SECTOR OF ZABALA, PICHINCHA PROVINCE, ECUADOR 7

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

- Грабар Наталія Сергіївна**
НАПРЯМИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БЮРОКРАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 10

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

- Телегуз Андрій Володимирович**
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РР. ЯК ПРОЯВ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ СРСР 17

МЕДИЧНІ НАУКИ

- Вергун Андрій Романович, Чуловський Ярослав Богданович,
Кульчицький Василь Володимирович, Вергун Оксана Михайлівна,
Шалько Ірина Володимирівна, Кіт Зоряна Михайлівна,
Красний Михайло Романович, Мощинська Оксана Миколаївна,
Ютанова Алла Володимирівна, Чуловський Богдан Ярославович**
ХІРУРГІЧНА ОНІХОПАТОЛОГІЯ, ЛІКУВАННЯ МІКОТИЧНО-АСОЦІЙОВАНИХ
ДЕСТРУКТИВНИХ ІНКАРНАЦІЙНИХ ВИПАДКІВ: ДИСКУСІЙНІ КЛІНІЧНІ АСПЕКТИ,
АВТОРСЬКІ ПОГЛЯДИ 21

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Василенко Ірина Леонідівна**
ВИКОРИСТАННЯ ПОШУКОВОГО МЕТОДУ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) 30
- Довгаль Ірина Анатоліївна**
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ 33

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Андрющенко Марія Юріївна МАНІПУЛЯЦІЯ В МЕДІА ЯК ВИД СУГЕСТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	36
--	----

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гончарова Наталія Олександрівна ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ НОВЕЛИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	40
Драб Наталія Леонідівна, Костюк Тетяна Олександрівна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ МАТЕМАТИЧНИХ ТЕКСТІВ	44

ХІМІЧНІ НАУКИ

Pankratenko Kseniia, Obushenko Tatiana, Tolstopalova Natali THE REMOVAL OF NICKEL IONS FROM WASTE WATERS	48
--	----

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Зубко Анна Олександрівна, Асірян Сюзанна Рафіківна ПРИНЦИПИ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ.....	51
Мельниченко Владислав Сергійович, Асірян Сюзанна Рафіківна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ.....	55
Цимбаліста Ольга Ігорівна, Абдюханова Анастасія Ірфанівна ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	60
Щеглаков Іван Едуардович ІНСТИТУТ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	65

UDC 551.4.042

Kravchenko Roman

PhD

Universidad UTE

Quito, Ecuador

Flores Graciela

National Research Tomsk Polytechnic University

Tomsk, Russia

Pareja Erik

Russian State Hydrometeorological University

St. Petersburg, Russia

Villares Kennedy

Universidad UTE

Quito, Ecuador

DOI: 10.25313/2520-2057-2018-21-4509

THE EFFECT OF GULLY EROSION ON THE FORMATION OF SCREES AND ROCK FALLS IN THE SECTOR OF ZABALA, PICHINCHA PROVINCE, ECUADOR

Summary. A study was conducted on the effect of the number and length of gullies on the development of rock falls and screes on the eastern slope near the city of Quito in the Equatorial Andes. It has been established that gullies with a length of more than 400 m have the most significant effect on the formation of rock falls and screes at the foot of the slope. The total number of gullies is not a significant factor in the development of these geomorphological processes.

Key words: gully, erosion, scree, rock falls, slope.

Equatorial Andes with a diverse combination of slopes of different morphology are the territory of increased activity of geomorphological processes and associated risks.

The development of such slope processes as landslides, scree and rock fall is typical for these natural conditions. Along with these processes, linear erosion forms are widely represented.

The explored territory is located in the equatorial Andes near the northern outskirts of the city of Quito, near the settlement Zabala, Pichincha province. The altitude is 2400–2800 meters. The slopes are covered with modern loose, easily eroded sediments. In particular, according to the studies previously carried out [1], the texture of the soil at a depth of about 2 m has the following characteristics: Sand 54%, Silt 38%, Clay 8%. At a depth of about 4 m — Sand 56%, Silt 34%, Clay 10%. In the middle and lower parts of the slopes there are outcrops of rocks.

In the studied area, the average temperature is 14 °C. Atmospheric precipitation falls in liquid form, with a significant proportion of heavy rain. The average annual rainfall is about 600–700 mm. The slopes reach a length of 950 m. The slope angle varies from 5° to 45°. In the lower part, the slopes are usually steep. Linear forms of erosion are widespread. The territory of the slopes is not used in economic activities. A number of papers [1–5] have been devoted to the study of geomorphological risks in similar natural conditions.

A comparison was made at three key sites with similar morphometric characteristics of the slopes. The area of each site was one square kilometer. All sites are located on the same slope of the eastern exposure. Section 1 occupies the southern part of the study area. However, in spite of the similarities in the morphology of the slopes, differences in the presence of such erosion forms as gullies have been revealed.

A comparison was made of the number of rock falls and scree on the studied areas. This paper took into

Fig. 1. Scree at the foot of the slope

account the scree and rock falls in the lower part of the slope, which are important in terms of the impact on infrastructure. In particular, the paper has an assessment of the potential risk of blocking a local road at the foot of the slope. Figure shows a scree at the foot of the slope.

As a rule, in this area, rock falls and screes develop simultaneously. Therefore, they were combined into one group for counting. For the analysis of linear forms of erosion, the ArcGIS10.3 program was used based on the study of orthophotos provided by the Instituto

Geográfico Militar. Further field studies of gullies, talus and rock falls were carried out. The table presents the results of a comparison of number of gullies on a territory and the presence of rock falls and screes.

A total of 204 gullies were counted. Section 1 is characterized by the largest number of gully forms. However, the smallest number of rock falls and screes are revealed on it.

Comparative analysis of the length of the gullies gives a different picture. Thus, in the first section, gullies with a length of more than 200 m make up only 9%, and erosional linear forms with a length of more than 400 m are not noted. While in areas 2 and 3, gullies with a length of more than 400 m make 6% and 23%, respectively.

Also, in area 3 with the largest number of gullies over 400 m, there is a sharp increase in the number of rock falls and screes.

This is due to the fact that short gullies, as a rule, are “cavins”, side branches from the main “trunk” of the gully bed. They are represented largely in the middle and upper part of the slope at smaller angles of inclination. That is why they do not have an impact on the activation of rock falls and screes at the foot of the slope.

The number of gullies of the greatest length which “cut” the slope from its foot have a significant impact on the development of rock falls and scree.

However, not only the mouth part of the gully can provoke geomorphological risks. Long gullies divide the slope into separate fragments and thereby increase the risk of loss of stability of the soil.

Conclusions: A study was conducted on the influence of the number and length of gullies on the development of potentially dangerous geomorphological processes. It has been established that the total number of gullies on a slope is not a factor increasing the risk of the formation of rock falls and scree. When comparing the three sites on the eastern exposure slope near the city of Quito in the Equatorial Andes, it was found that gullies with a length of over 400 m have the most significant effect on the formation of rock falls and scree at the foot of the slope.

Table 1

The ratio of gullies of different lengths and potentially dangerous rock falls and scree

Gullies of different length	Site 1		Site 2		Site 3	
	The number of gullies	The percentage of gullies	The number of gullies	The percentage of gullies	The number of gullies	The percentage of gullies
Up to 200 m	71	91	48	73	34	56
200–300 m	7	9	9	14	8	13
300–400 m	0	0	4	6	5	8
400–500 m	0	0	2	3	7	11
500–600 m	0	0	1	2	3	5
600–700 m	0	0	0	0	3	5
Over 700 m	0	0	1	2	1	2
Total	78	100	65	100	61	100
Over 400 m	0	0	4	6	14	23
The number of screes and rock falls	2		3		12	

References

1. Kravchenko, R., Flores, Y. G., & Pareja, E. S. (2017). The colluvial deposits in the gullies of the northern part of the Quito region, Ecuador. *Bulletin of Science and Practice*, (4), 191–195.
2. Krávchenko, R. (2013) Influencia de los sedimentos de las quebradas en el desarrollo de las formas de erosión / R. Krávchenko // *Enfoque UTE*. V.4, № 2. — P. 35–44.
3. Las amenazas por movimientos en masa de Colombia (2017) Bogotá, Servicio Geológico Colombiano. — p. 319.
4. Movimientos en Masa en la Región Andina: Una Guía Para la Evaluación de Amenazas (2007) Buenos Aires, Publicación Geológica Multinacional. — p. 404.
5. Vargas, C. (2000) Criterios para la clasificación y descripción de Movimientos en Masa / *Boletín de Geología*. — Vol. 22. — Núm. 37. — P. 39–67.

Грабар Наталія Сергіївна

аспірант кафедри державного управління

Харківського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

Грабарь Наталья Сергеевна

аспирант кафедры государственного управления

Харьковского регионального института государственного управления

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Grabar Natalia

Graduate Student of Public Administration of the

Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

НАПРЯМИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БЮРОКРАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

НАПРАВЛЕНИЯ РАЦИОНАЛИЗАЦИИ БЮРОКРАТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

TOWARDS THE RATIONALIZATION OF BUREAUCRATIC ACTIVITY IN UKRAINE

Анотація. Досліджено способи раціоналізації бюрократичної діяльності. Визначено заходи щодо підвищення ефективності адміністративної діяльності в органах публічного управління в Україні та подолання бюрократизму в діях їх працівників.

Ключові слова: бюрократизм, раціоналізація, публічне управління, етика, ефективність.

Аннотация. Исследованы способы рационализации бюрократической деятельности. Определены меры по повышению эффективности административной деятельности в органах публичного управления в Украине и преодолению бюрократизма в действиях их работников.

Ключевые слова: бюрократизм, рационализация, публичное управление, этика, эффективность.

Summary. Methods of rationalization of bureaucratic activity are investigated. Measures aimed at increasing the efficiency of administrative activity in public administration bodies in Ukraine and overcoming bureaucracy in the actions of their employees have been identified.

Key words: bureaucracy, rationalization, public administration, ethics, efficiency.

Постановка проблеми. Становище бюрократії завжди було безпосередньо пов'язане зі становищем і розвитком держави: під час зміни форм і методів функціонування останньої необхідною ставала зміна змістовної сторони роботи державного апарату. Саме тому проголошені керівництвом України євроінтеграційні прагнення обумовлюють необхідність уніфікації з європейськими нормами адміністративних стандартів роботи чиновників, незважаючи на значні відмінності існуючих адміністративних традицій та істотне технологічне

відставання в Україні від розвинених європейських країн. При цьому інститут бюрократії в розвинених країнах в кінці XX і початку XXI століття зазнав істотних змін, які значно видозмінили і характер публічного управління в цілому. Ці зміни, певною мірою, були викликані, крім іншого, впливом і запозиченням управлінських практик з приватного сектору, глобалізацією та активним розвитком інформаційного суспільства та ІКТ. Вони привели до значного послаблення впливу бюрократії на процес прийняття управлінських

рішень, зменшення її кількості при одночасному збільшенні участі в цьому процесі самих громадян. Між тим, парадокс систем публічного управління розвинених країн сьогодні полягає в тому, що чим більшою стає участь громадян у прийнятті управлінських рішень, тим більше сам процес управління потребує удосконалення своєї організаційної і правової складової. Це спричинено тим, що спрощення доступу до участі громадян в прийнятті управлінських рішень, обумовлює те, що більша кількість громадян висловлюють бажання брати участь в публічному управлінні. Отже, кількість учасників процесу публічного управління збільшується, і організаційна структура управління ускладнюється. Відповідно, процес управління вимагає формування нового правового поля і нових організаційних структур, існування яких неможливо без наявності цілої низки нових правил і процедур. Це обумовлює потребу у формуванні нового бюрократичного апарату управління, який з одного боку, має будувати свою роботу на нових демократичних принципах і засадах, а з іншого — буде чітко дотримуватися принципово нових управлінських норм та стандартів. Таким чином важливою управлінською проблемою сучасності стає не стільки модернізація технічної складової управління (що має також неабияке значення в умовах активного розвитку інформаційного суспільства), а в формування нової філософії адміністративної діяльності, заснованої на необхідності врахування великої кількості додаткових вимог (соціальних, економічних, психологічних, комунікативних, юридичних тощо), що неможливо без істотної раціоналізації бюрократичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях у сфері державного управління неабияка увага приділяється процесу реформування публічної служби та підвищення ефективності роботи публічних організацій. Так, цим питанням займаються такі дослідники, як В. Бакуменко, В. Дзюндзюк, В. Долечек, І. Коліушко, В. Корженко, А. Кузнецов, М. Латинін, В. Мартиненко, П. Надолішній, Н. Нижник, Д. Олійник, В. Солових, В. Тимощук та ін. Між тим, нагальним є питання удосконалення організаційних та правових засад адміністративної діяльності працівників органів публічного управління.

Мета статті — розробити комплекс заходів щодо раціоналізації бюрократичної діяльності органів публічного управління в Україні та протидії бюрократизму в діях їх працівників.

Виклад основного матеріалу. Як доводять результати багатьох наукових досліджень, раціоналізація повинна розглядатися в якості однієї з найважливіших умов мінімізації явища бюрократизму в сфері публічного управління, оскільки бюрократична ірраціональність характеризується ігноруванням соціальних цілей і інтересів [1; 6; 7]. Тому проблема

подолання бюрократизму в сфері публічного управління повинна вирішуватися комплексно, у тісному взаємозв'язку з рішенням завдання раціоналізації публічно-управлінської діяльності.

Варто зазначити, що в сучасній науковій літературі існують різноманітні підходи щодо раціоналізації роботи органів публічного управління. Згідно з теорією У. Нісканена, бюрократи завжди намагаються максимізувати бюджет своєї організації [5]. Організація «обмінює» свої послуги на бюджет. Поведінка та інтереси бюрократії за У. Нісканеном, нічим не відрізняються від поведінки агентів на ринку. Аналогічно з комерційною структурою, бюрократи зацікавлені у збільшенні обігових коштів своєї організації. Як зауважив У. Нісканен, талант державного керівника прямо пропорційний зростанню бюджету керованої ним організації. При цьому влада бюрократичних організацій на ринку майже не обмежена і прирівнюється до влади монополій.

Виходячи з цього, У. Нісканен, використовуючи понятійний апарат ринкової економіки, пропонує власний підхід до раціоналізації діяльності бюрократичних організацій. Якщо бюджетні витрати таких організацій значно вище практичної цінності для споживачів, відповідно, існування такої організації немає сенсу, оскільки її соціальна значущість для громадян є невисокою і вона не окупає своїх витрат. Якщо розмір бюджету просто покриває загальні мінімальні витрати на обслуговування громадян, в такому випадку організація працює не в збиток, однак і без особливої суспільної користі. Якщо загальний бюджет організації (що, окрім іншого, повинен наповнюватися за рахунок діяльності організації) значно більше витрат на її утримання, а на послуги організації існує високий попит, то така організація є продуктивною. Ідеальною В. Нісканен називав ситуацію, коли зростання бюджетних витрат супроводжується підвищенням задоволеності споживачів від отриманих послуг.

Підставою для створення бюрократичної організації, на думку У. Нісканена, є попит споживачів на певні послуги або продукцію. Якщо такого попиту немає, то і організація є непотрібною.

Між тим, як зазначав У. Нісканен, єдина турбота «традиційного бюро» полягає в освоєнні наявного бюджету. Тому бюрократичні організації не приділяють належної уваги мінімізації свої витрат. Через цю причину, на його думку, по-перше, *для кожної такої організації повинен існувати певний, можливо законодавчо встановлений, обсяг (розмір) витрат на виробництво однієї послуги*. Чим менше бюджетних коштів витрачатиме певна організація на її виробництво — тим ефективніше вона працює з економічної точки зору. Чим більше задоволені споживачі — тим ефективніше ця організація працює з соціальної точки зору. Поеднання критеріїв економічної та соціальної ефективності в публічному секторі допомагає чітко оцінювати діяльність бюрократичних організацій.

Найбільші труднощі, як зазначав У. Нисканен, виникають при перевірці цих тверджень щодо «бюро», що є єдиним (монопольним) виробником продуктів (послуг), наприклад, такого як Міністерство оборони. Для таких установ, на його думку, доцільно проводити порівняння між різними підрозділами в різні моменти часу або з організаціями, які виробляють аналогічну продукцію в іншій країні.

Для підвищення ефективності роботи бюрократичних організацій У. Нисканен пропонує, по-друге, *створити для них конкурентне середовище з високо-еластичною функцією попиту*. При цьому заохочується допуск «на ринок послуг» громадських, приватних та інших організацій.

По-третє, пропонується *змінити мотивацію бюрократів і направити її на скорочення витрат на надання однієї послуги*. На його думку, економічно ефективними можна назвати тільки рішення, що ведуть до зростання бюджету організації.

Таким чином, У. Нисканен поставив питання про необхідність чіткого вимірювання продуктивності роботи бюрократії ринковими методами і запропонував бюрократичним організаціям в конкурентній боротьбі зайняти своє місце в ринковій системі публічних послуг. Задоволеність споживачів, на його думку, буде досягнута завдяки високій конкуренції між різноманітними надавачами послуг. Якщо ж споживачі будуть незадоволені, то вони перестануть бути клієнтами даної організації.

Передаючи деякі функції публічних установ приватним організаціям, У. Нисканен сподівається на раціональний вибір споживача. Вибираючи ту чи іншу організацію, споживач, відповідно до теорії раціонального вибору, зупиниться на тій, яка надає найбільш якісні послуги за найбільш прийнятними цінами. Починає діяти механізм конкуренції: організації, що надають неякісні або невиправдано дорогі послуги, змушені або оптимізувати свою діяльність відповідно до вимог ринку, або зовсім покинути його (припинити свою роботу).

Отже, У. Нисканен, свій підхід щодо раціоналізації бюрократичної діяльності побудував та трьох основних складових: оптимізація витрат, створення конкуренції, мотивація чиновників.

У той же час, варто відзначити, що даний підхід справедливо було піддано критиці з боку широкого кола науковців. Вони зазначали, що держава надає людині ті суспільні блага, які дуже часто мають властивості неподільності і неможливості виключення того чи іншого індивіда з їх споживання (національна оборона, охорона правопорядку, інфраструктура тощо). Суспільні блага не вибирає ні конкретний індивід, ні суспільство в цілому, але в той же час і індивід, і суспільство не можуть без них обійтися.

Апелюючи даному твердженню можна зазначити, що раціоналізація діяльності бюрократії повинна враховувати мету, завдання і специфіку діяльності кожної організації. Так, діяльність держави щодо

надання неподільних послуг населенню повинна підпорядковуватися принципам індивідуальної (де головною є оцінка індивідуального результату), так і колективної раціональності (де головним є досягнення організаційних цілей). Так, зокрема, унеможливлення проявів бюрократизму у окремих чиновників під час надання певних неподільних благ можна забезпечити через створення таких правил і умов роботи, за яких асоціальна діяльність буде не вигідною для чиновника, і, відповідно, й не раціональною. А рівень колективної раціональності можна визначити за допомоги узагальнених показників досягнення/недосягнення певних тактичних і стратегічних цілей.

Також звернемо увагу на той факт, що підвищенню раціональності діяльності сприяє чітке визначення її цілей, які, як правило, принципово відрізняються у менеджерів і адміністраторів. Базовий навик менеджерів — забезпечити досягнення організаційних цілей, у той час як від адміністратора, як правило, потрібно, вміння виконувати свої особисті індивідуальні плани роботи, дотримуючись певних процедурних і регламентних норм.

Новизна даного підходу полягає в тому, що подолання бюрократизму може бути досягнуто не тільки шляхом зміни функцій державної бюрократії, а саме — передачі частини її функцій приватним і громадським організаціям, але і шляхом зміни форм і методів діяльності держави та її представників — державних службовців різних рівнів, кожен з яких буде чітко розуміти цілі та завдання своєї роботи.

Відзначимо, що теоретичною, можна навіть сказати світоглядною основою описаного підходу до модернізації бюрократичної діяльності, є теорія раціонального вибору, що базується, в свою чергу на принципі індивідуальної раціональності. Індивідуальна раціональність полягає у визнанні раціональності індивідуального вибору людини за умов його усвідомленості своїх цілей і добровільності своїх вчинків. Інструментом ефективної боротьби з бюрократизмом в рамках теорії раціонального вибору вважається розвиток «м'якої інфраструктури», що означає збільшення індивідуальних прав людини (створення належних умов для роботи, дотримання виконання контрактів, забезпечення за умов виконання умов контракту гідної зарплати тощо) і обмеження сфер втручання зовнішніх сил, зокрема, керівників у процес виробничої діяльності [2]. Важливим стає не спосіб досягнення мети, а сам факт її досягнення. Це істотно збільшує рівень самостійності працівників і вимагає від них наявності принципово інших вмінь та індивідуальних якостей, ніж за традиційної моделі публічного управління.

Слідуючи зазначеному підходу, процес найму працівників органів публічного управління має відбуватися, виходячи з необхідних на даний момент і для даної посади навичок і якостей. При цьому

необхідні для працівників органів публічного управління особистісні якості мають бути відображені в спеціальній системі вимог. Серед цих якостей особливе значення мають такі особисті якості, як: справедливість, неупередженість, вміння визначати цілі і завдання, стратегічне мислення, вміння мотивувати підлеглих, здатність до саморозвитку, орієнтація на надання послуг тощо [3]. При цьому під час найму на роботу повинні використовуватися комісії з відбору кандидатів, представники якої, мають частково складатися з представників громадянського суспільства, що забезпечуватиме відкритість та прозорість. Також має активно застосовуватися практика відбору на основі іспиту, використання спеціалізованих атестаційних центрів.

Важливий принцип цього підходу передбачає втручання держави у певні сфери діяльності окремих бюрократичних структур чи працівників тільки за умов незадовільної роботи механізмів саморегуляції. Підходи до розподілу компетенції в сучасній державі повинні бути засновані на принципі рішення проблем найближче знайомими з соціальною реальністю суб'єктами. Проблема розглядається на тому рівні, де вона виникає, уникаючи втручання у цей процес ззовні. І певною мірою це перетинається з поширеним у європейській практиці принципом субсидіарності публічного управління.

Відзначимо, що принцип вирішення проблем на тому рівні управління, на якому вони виникають, широко використовується у Франції, де в компетенцію інститутів місцевого самоврядування входить не тільки виконання, але і прийняття рішень в тому випадку, якщо на місцевому рівні їх зручніше вирішувати [8]. На наш погляд принцип передачі компетенції на місцевий рівень представляється прийнятним і в українських умовах. А це в свою чергу вимагає проведення подальших реформ щодо децентралізації публічного управління.

Зазначимо, що в розвинених європейських країнах протягом останніх 20–30 років спостерігається процес децентралізації державного управління та поступового витіснення даного інституту з сфери регіонального і місцевого розвитку, де з'являються нові (наддержавні, корпоративні, місцеві, громадські) центри впливу, здатні здійснювати ефективний контроль і керувати певними сферами соціального простору [9].

Зазначений процес спирається на розуміння необхідності зниження ролі державної бюрократії в прийнятті управлінських рішень, що стосуються будь-якої сфери регіонального або місцевого розвитку. При цьому він передбачає розвиток інституту *саморегульованих професійних установ*, що представляють собою некомерційні організації, створені певним професійним співтовариством з метою захисту своїх інтересів, формування стандартів і правил професійної діяльності у певній сфері, а також контролю за їх дотриманням. В деякій мірі цей

інститут нагадує професійні спілки з розширеним функціоналом і більш професійним підбором кадрів. Таким саморегульованим експертним організаціям і в Україні може бути передано низку регулюючих повноважень, які сьогодні виконуються управліннями та департаментами місцевих державних адміністрацій. У стратегічній перспективі це могло, окрім іншого, б істотно знизити навантаження на державний бюджет і забезпечити прийняття більш кваліфікованих управлінських рішень за участі широкого кола фахівців у відповідній сфері.

Ще один важливий принцип раціоналізації бюрократичної діяльності — принцип заміщення, що передбачає заохочення ініціатив, які передбачають колективне управління справами (меценатство, волонтерство, створення асоціацій). Держава регулює відносини між такими суб'єктами, делегує їм повноваження щодо вирішення публічних проблем. Таким чином підтримується колективна (партнерська) діяльність, яка сприяє згуртуванню громадян навколо спільних цілей. Держава при цьому пропонує всім акторам рівну підтримку, сприяючи, таким чином, гомогенізації управлінського простору.

Установлення таких відносин з різноманітними суб'єктами публічного управління обумовлює необхідність формування нових підходів до адміністративної етики працівників органів публічного управління.

Виходячи з вимог щодо раціоналізації бюрократичної діяльності доцільно, на нашу думку, говорити про формування нової «раціональної етики», що будуватиметься навколо таких вимог для працівників органів публічного управління:

- розуміння тактичних і стратегічних цілей як своєї діяльності, так і діяльності своєї організації;
- обов'язкове співставлення цілей і засобів її досягнення;
- раціональне використання ресурсів, економія бюджетних коштів;
- намагання задовольнити потреби громадян;
- чітке і оперативне виконання поставлених завдань;
- вміння налагодити рівноправні партнерські відносини як із колегами по роботі, так і з сторонніми громадянами і організаціями.

Особливе значення у цьому переліку має вміння налагодження комунікативної взаємодії з іншими суб'єктами публічної політики [4].

Між тим, зазначимо, що поведінка чиновника та його особистісні професійні якості формуються на основі трьох складових:

- по-перше, виходячи з його первинної соціалізації (сім'я школа тощо) — на їх основі формуються, як правило, особисті інтереси;
- по-друге, вторинної соціалізації (професійне оточення), — на їх основі формуються корпоративні інтереси;

– по-третє, професійні (кваліфікаційні вимоги), під які кожен чиновник вимушений підлаштувати свою діяльність, якщо він зацікавлений у збереженні свого місця роботи.

Останні, на відміну від перших двох, можуть постійно змінюватися, але саме вони мають стати основою формування професійних інтересів і відповідної професійної діяльності.

Якщо цього не трапляється (під впливом внутрішніх або зовнішніх чинників), то відносна закритість і привілейований стан сприяють появі у чиновників відчуття самодостатності власних (або корпоративних) етичних норм і правил поведінки, впевненості в їх істинності. Корпоративний дух та особисті інтереси ставляться вище будь-яких етичних стандартів. У такій ситуації чиновник зазнає професійної деформації, наслідком якої стає зневажливе ставлення громадян. Інтереси інших суб'єктів, що не збігаються з інтересами організації або окремого чиновника, сприймаються вороже і ігноруються. При цьому така лінія поведінки виправдовується певними корпоративними правилами або особистими інтересами, які видаються за державні (національні, регіональні тощо). Таким чином чиновники, не беручи участі у формуванні державної політики і певною мірою ігноруючи правові та моральні норми, представляють себе в якості представника саме держави. Між тим, для забезпечення модернізації діяльності органів публічного управління необхідною стає якісна зміна підходів до адміністративної діяльності. Так, якщо традиційна модель публічного управління виходила з ідеї служіння чиновників державі, то нові моделі

публічного управління орієнтуються на служіння соціальним (громадським) інтересам. І вимоги раціоналізації діяльності обумовлюють обов'язкове врахування саме цього чиннику.

Порівняння характеристик традиційних і сучасних бюрократів, а також осіб, схильних до бюрократизму у своїй роботі наведено в таблиці 1.

Таким чином, говорячи про «раціональну етику» сучасного бюрократа, можна виділити такі її основні риси.

1. Орієнтація на результат, вирішення проблем.
2. Високий рівень професіоналізму і компетентності.
3. Творчий підхід до виконання своєї роботи.
4. Порядність.
5. Пріоритет соціально значущих цілей в роботі.
6. Політична нейтральність.
7. Повага до інших думок, толерантність.
8. Використання різноманітних інститутів, засобів і мереж для комунікації з громадськістю, застосування комунікативної взаємодії.
9. Рівноправні відносини з різними суб'єктами публічної політики і управління.

Отже, можна зазначити, що в сучасних умовах потреба в бюрократії ще існує, між тим, вона має істотно змінювати свої риси, в тому числі в етичній сфері. Коріння бюрократизму — зловживання службовим становищем і формального підходу до своїх обов'язків — можуть бути подолані як під впливом внутрішнього (організаційного) так і зовнішнього середовища (завдяки наданню громадськості та професійним організаціям (спілкам) прав щодо участі у виробленні публічної політики та контролю над її

Таблиця 1

Порівняльна характеристика поведінки бюрократів

№	Ознаки діяльності	Поведінка ідеального бюрократа в межах традиційної моделі М. Вебером	Поведінка бюрократа з ознаками бюрократизму	Поведінка сучасного «раціонального бюрократа»
1.	Головне в роботі	Дотримання процедур	Особиста (корпоративна) користь	Досягнення результату
2.	Особливості комунікацій з громадянами	На основі визначених стандартів, правил і норм	На основі викривлення, доведення до абсурду існуючих правил і норм	Постійна комунікативна взаємодія, використання неформальних комунікацій
3.	Ставлення до громадян	Нейтральність	Упередженість	Повага
4.	Ставлення до навчання	Періодично підвищує свою кваліфікацію	Ігнорує і вчиться лише у разі, якщо це допомагає утримати посаду	Прихильник навчання протягом життя
5.	Ставлення до інновацій	Застосовує лише у разі отримання команди від керівників	Сприймає як загрозу	Прагне до інновацій
6.	Ставлення до ризиків	Не ризикує	Ризикує для отримання особистої вигоди	Ризикує для досягнення результату
7.	Ставлення до помилок	Уникає у зв'язку із можливими наслідками для кар'єри	Перекладає їх на інших	Відноситься спокійно, адже вони є частиною роботи

реалізацією). Крім того, необхідно створення такої нормативно-правової бази, коли соціальна ефективна діяльність стане вигідніша тяганини та формалізації. Одним з елементів такої бази мають стати відповідні етичні кодекси «раціонального бюрократа», що будуть стимулювати творчий підхід до справи та інноваційні процеси. Зasadничі принципи такого кодексу наведені вище.

Результатом раціоналізації бюрократичної діяльності у такому разі стане істотне підвищення ефективності діяльності органів публічного управління, яку варто розглядати як «співвідношення використаних можливостей (внутрішніх і зовнішніх) і отриманих організаційних результатів (внутрішніх і зовнішніх), сукупність яких дає соціальний результат — вплив діяльності органів влади на рівень життя населення» [6, с. 217].

Таким чином, модернізація публічного управління, передбачає його перетворення на, з одного боку, раціональну (грамотно і чітко організовану), з другого — на ефективну діяльність, з третього, на ту, що реалізується за участі широкого кола суб'єктів, що вимагає від чиновників оволодіння новою «раціональною етикою» та новими ІКТ.

Також зазначимо, що в українських реаліях, неефективність публічного управління обумовлена неправильним визначенням цілей організації і засобів їх досягнення, в неприпустимій підміні мети засобами і другорядними завданнями, а також підміні головної цілі локальній. Вирішенню цих проблем повинні сприяти зміни в законі «Про державну службу» за наступними напрямками:

- визначити головні цілі діяльності різних рівнів управління і категорій державних службовців. В додатках до Закону можна запропонувати варіант дерева цілей, яке повинно включати набір цілей різних управлінських рівнів і ієрархічних посад;
- в розділі «Основні терміни» конкретизувати поняття: «професіоналізм», «компетентність», «стабільність державної служби»;
- сформулювати кваліфікаційні вимоги та конкретні вміння, необхідні для чиновників, замість формального критерію наявності певної освіти або знання певної мови;
- запровадити прямий взаємозв'язок між ефективністю роботи та оплатою праці і просуванням по службі.

Таким чином, створюючи систему належних стимулів для людей, готових працювати в органах публічного управління, створюється можливість звести до мінімуму бюрократизм в системі публічного управління і забезпечити перехід до формування органів публічного управління на основі принципів об'єктивності, професійної конкуренції, раціональної етики, ефективності й прозорості. Результатом впровадження зазначених змін стане якісна зміна складу державних службовців і залучення на роботу фахівців з високими професійними та особистісними якостями.

При цьому важливим завданням громадськості є здійснення контролю за роботою органів публічного управління. Такий контроль повинен реалізовуватися в різних формах, а механізми його реалізації повинні бути чітко визначені і нормативно закріплені.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Негативні наслідки бюрократизму, його соціальна небезпека обумовлюють необхідність в комплексній системі заходів, орієнтованих на раціоналізацію бюрократичної діяльності, забезпечення профілактики (запобігання) бюрократизму, включаючи відновлення порушених бюрократизмом прав, свобод і законних інтересів громадян або організацій. Серед них вирішальними є ті з них, які зумовлюються умовами демократичного політичного режиму. Сюди, наприклад, відносяться основоположні демократичні принципи формування і діяльності органів публічного управління (конкуренція, виборність, підзвітність, змінюваність, прозорість, громадський контроль тощо).

Важливим напрямом протидії бюрократизму стає і впровадження «раціональної етики», елементами якої є такі характеристики: орієнтація на результат, вирішення проблем; високий рівень професіоналізму і компетентності; творчий підхід до виконання своєї роботи; порядність; пріоритет соціально значущих цілей в роботі; політична нейтральність; повага до інших думок, толерантність; використання різноманітних інститутів, засобів і мереж для комунікації з громадськістю, застосування комунікативної взаємодії; рівноправні відносини з різними суб'єктами публічної політики і управління.

При цьому неабияке значення у сучасних умовах набуває впровадження сучасних ІКТ. Особливості цього процесу будуть розглянуті у наступних публікаціях.

Література

1. Дзюндзюк В. Б. Ефективність діяльності публічних організацій: [монографія] / В. Б. Дзюндзюк. — Х.: Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр», 2003. — 236 с.
2. Капогузов Е. А. Теория общественного выбора как теоретический фундамент реформ государственного управления / Е. Капогузов // Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки. — 2012. — Т. 12. — Вып. 2. — С. 21–30.
3. Ковальчук Ю. Професійно важливі якості державних службовців: теоретичний аналіз та засади формування / Ю. Ковальчук // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2015. — Вип. 3. — С. 237–248.
4. Крутій О. М. Комплексний механізм діалогової взаємодії органів влади і громадськості [Електронний ресурс] / О. М. Крутій. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/1/02.pdf>.
5. Нисканен В. Особая экономика бюрократии / В. Нисканен // Вехи экономической мысли. Экономика благосостояния и общественный выбор. Т. 4. — СПб.: Экономическая школа. 2004. — С. 477–493.
6. Олійник Д. В. Розуміння ефективності діяльності місцевих органів влади: від бюрократизму до менеджеризму / Д. В. Олійник // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». — 2013. — № 1 (43). — С. 211–218.
7. Олсон М. Власть и процветание. Перерастая коммунистические и капиталистические диктатуры. — М.: Новое издательство, 2012. — 212 с.
8. Чорнорук А. Організація публічного управління на місцевому рівні у Франції: досвід для України / А. Чорнорук. // Публічне адміністрування: теорія та практика. — 2014. — Вип. 2. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patr_2014_2_26
9. Шпортюк Н. Теоретичні підходи до організації управління муніципальними утвореннями в країнах Європейського Союзу / Н. Шпортюк // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2015. — Вип. 1. — С. 282–291.

УДК 94:323.25(47+57)''1932/1933''

Телегуз Андрій Володимирович

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри етнології та краєзнавства

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Телегуз Андрей Владимирович

кандидат исторических наук, доцент,

доцент кафедры этнологии и краеведения

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

Teleguz Andrii

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Ethnology and Local History

National Pedagogical Dragomanov University

**ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 рр.
ЯК ПРОЯВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ СРСР**

**ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ ГОЛОДОМОРА 1932–1933 гг.
КАК ПРОЯВЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ
КОММУНИСТИЧЕСКОГО РЕЖИМА СССР**

**CAUSES AND CONSEQUENCES OF THE HOLODOMOR OF 1932–1933
AS A MANIFESTATION OF THE NATIONAL POLICY
OF THE COMMUNIST REGIME OF THE USSR**

Анотація. Досліджуються етнонаціональні, політичні, економічні та етнопсихологічні наслідки Голодомору української нації в 1932–1933 роках.

Ключові слова: Голодомор, геноцид, комуністичний режим, українці, наслідки.

Аннотация. Исследуются этнонациональные, политические, экономические и этнопсихологических последствия Голодомора украинской нации в 1932–1933 годах.

Ключевые слова: Голодомор, геноцид, коммунистический режим, украинцы, последствия.

Summary. Ethnonational, political, economic and ethnopsychological consequences of the Holodomor of the Ukrainian nation in 1932–1933 are researched.

Key words: Holodomor, genocide, communist regime, Ukrainians, consequences.

Більшовицький переворот у жовтні 1917 р. зруйнував Російську імперію, але зберіг ідею російського імперського панування, котра реалізовувалась під час більшовицької окупації України на початку 1920-х рр. У роки діяльності УНР та Української Держави, навіть у часи воєнного загострення, селяни не знали, що таке масовий голод. Він здійснився восени 1921 р., коли радянська влада остаточно захопила владу в Україні. Настали роки «братнього» розподілу смерті [17, с. 3].

Найжорстокішим злодіянням російського комуністичного режиму проти української нації був голодомор 1932–1933 рр. Це була спланована проти українства акція, яка мала ліквідувати основу української нації і національного відродження, зруйнувати незалежницькі мрії, унеможливити протистояння радянській владі.

Мета статті — дослідити причини і наслідки Голодомору-геноциду 1932–1933 рр., визначити основні злочинні дії вищого партійного керівництва СРСР

та УСРР, щодо українського народу. Відповідно до мети в статті вирішуються наступні завдання: проаналізувати цілеспрямовані рішення більшовицької влади спрямовані на фізичне винищення українців; визначити головні наслідки голодомору для долі української нації.

Масове фізичне винищення українських хліборобів штучним голодом було свідомим терористичним актом політичної системи проти мирних людей, внаслідок чого зникали цілі покоління землеробів, було зруйновано соціальні основи нації, її традиції, духовну культуру та самобутність. Аналіз змісту опублікованих протягом 1929–1933 рр. близько 30-ти постанов ЦК ВКП(б), Раднаркому УСРР та СРСР, ЦК КП(б)У засвідчує факти свідомого й цілеспрямованого створення таких умов життя для сільського населення, понад дві третини якого становили етнічні українці, що призвело до їх відвертого фізичного винищення. Голодомор 1932–33 років — це свідомо заподіяна акція. Як свідчать документальні джерела, хліб в Україні був, але хліб з України забрали. Після приїзду Молотова до України восени 1932 року, коли, здавалося б, з нашої країни вивезли все, що тільки можливо, Сталін присилає Кагановича, за участі якого 29 грудня цього ж року відбувається засідання Політбюро ЦК КП(б)У, на якому ухвалюється рішення забрати у «одноосібників Харківської та Дніпропетровської областей не лише все майно, але й всю садибну землю та всі будівлі» [28, с. 98–113; 11, с. 15; 21]. Згодом було прийнято низку рішень про повне вилучення хліба та інших продуктів харчування у сільській місцевості України [21].

Те, що відбулося в Україні у 1933 році, не знайшло адекватного висвітлення в архівних джерелах. Причина в тому, що Сталін наказав ставитися до Голодомору як до неіснуючого явища. Особливо дивне враження справляють стенографічні звіти пленумів і протоколи політбюро ЦК КП(б)У часів Голодомору [28, с. 103–112]. В них відображено відчайдушну боротьбу з окремими конкретними проявами голоду, але не згадується саме слово «голод». Заборона на це слово не викликала, зрозуміло, побоюваннями за просочування негативної інформації. По-перше, голод різної інтенсивності охопив мало не всю хлібовиробну смугу країни і не становив таємниці. По-друге, документація партійних органів завжди мала гриф «цілком таємно». Сталін насправді не бажав обговорення проблеми голоду. Воно означало б визнання факту економічної катастрофи, в яку потрапила країна внаслідок авантюристичної політики «наступу соціалізму по всьому фронту» та «світової комуністичної революції». Більше того, воно означало б дозвіл оцінювати рішення, негласно прийняті на найвищому рівні з метою виходу з катастрофи. А саме ці рішення й призвели до Голодомору.

Запровадження з грудня 1932 року паспортного режиму та інституту прописки для населення міст

і новобудов адміністративно закріплювало селян у колгоспах [24, с. 410–414; 29 с. 212]. Одночасно до мінімуму було скорочено присадибні ділянки колгоспників, щоб вони могли забезпечувати свій прожитковий мінімум лише працею в громадському господарстві. Скасування продрозкладки, що загнала сільське господарство в глухий кут, можна вважати визнанням безперспективності праці, продукт якої належав державі цілком, тобто за змістом рабської праці. На зміну їй приходила система виробничих відносин, яка будувалася на примусовому поділі продукту праці в його натуральній формі між працівником і державою. Така система відносин властива кріпосництву.

Основною причиною голодомору-геноциду 1932–1933 рр. була цілеспрямована злочинська політика російського більшовицького керівництва. Це призвело до смерті від голоду мільйони українців, який однозначно потрібно назвати тільки, як неприродний. Спроби боротись проти насильства жорстко придушувалися. Вище партійно-державне керівництво Української Соціалістичної Радянської Республіки, зокрема, генеральний секретар КП(б)У С. Косіор, голова Раднаркому України В. Чубар, голова ВУЦВК Г. Петровський, не лише не протистояли диктату Й. Сталіна, а фактично стали ініціативним знаряддям у його руках.

У документах Політбюро ЦК КП(б)У збереглося свідчення про те, що восени 1932 року організовувалися з України так звані «зелені ешелони» для забезпечення промислових центрів Росії продуктами харчування до жовтневих свят. З України вивозили навіть квашені огірки, капусту та помідори. Таким чином, ті люди, котрі вирощували цю продукцію, залишалися приреченими на голодну смерть [25; 14, с. 13; 16, с. 17].

Історики і демографи сперечаються навколо кількості жертв Голодомору, виголошуючи різні дані від 3 до 10 мільйонів. Найвірогідніше, враховуючи матеріали перепису населення 1937-го року, втрати населення внаслідок повного фізичного виснаження, тифу, кишково-шлункових отруєнь, канібалізму, репресій, самогубств на ґрунті розладу психіки та соціального колапсу, жертви становили від 7 до 10 мільйонів людей на теренах України. Поза тим, Голодомор це демографічна катастрофа, що мала тотальний характер.

Вчені продовжують вивчати архівні джерела, з'ясовуючи абсолютні та відносні дані кількості жертв Голодомору. Очевидно, критерієм масштабності трагедії є не лише цифри, а й здатність кожної людини сприймати чуже горе, як своє. Всеосяжність національної катастрофи 1932–1933-го років можна збагнути лише глибиною внутрішнього потрясіння кожного, хто вважає себе цивілізованою людиною.

Група російських статистиків поверхово, лише на підставі підрахунку середньомісячного рівня смертності визначає, що в Україні у 1932–34 рр. померло близько 2 млн. людей [9, с. 118–127; 7, с. 256 263;

8, с. 28–42; 10; 1, с. 135–146; 26, с. 175–181]. Однак є серйозні підстави вважати цю оцінку явно заниженою.

Опубліковані нещодавно дані перепису 1937 року показують, що чисельність населення УРСР між 1931 і 1937 роком зменшилася на 2,8 млн. осіб. Однак ці цифри не дають повного уявлення про кількість жертв [13; 22, с. 20; 3, с. 6–63; 2; 4].

Український історик С. Кульчицький продовжує оцінювати прямі втрати від голоду 3–3,5 млн. людей [13; 15; 12], а український демограф А. Перковський — 4 млн. чоловік [19, с. 24–36; 20, с. 24–33].

На думку провідних вітчизняних дослідників голодомору В. Марочка, В. Сергійчука, П. Чернеги жертвами геноциду стали близько 10 млн. українців. Зокрема, 7 млн. в Україні та 3 млн. поза нею. Саме так вона згадується у дипломатичних рапортах 1930-х рр., в українській діаспорній історіографії [18, с. 14; 23; 27].

Отже, Голодомор — геноцид 1932–33 років став найбільшою трагедією України, її народу за всю історію:

1. Окрім очевидних людських втрат та величезного морального удару голод завдав непоправної шкоди українському національному життю. Він практично знищив старе українське село з його багатими народними традиціями: працелюбність, любов до землі, релігійність, шана й повага старших тощо. Замість нього з'явилося колгоспне село з мешканцями, які вже ніколи не повставали проти радянської влади.

2. Колективізація приглушила почуття індивідуалізму, яке було основним для ідентичності українського селянина.

3. На декілька поколінь Голодомор імплантував у свідомість селянства соціальний страх — страх голоду і смерті, політичну апатію і пасивність.

4. Голод перервав тяглість поколінь у розвитку української національної еліти.

5. Голод призупинив українізацію міст Сходу і Півдня України, після нього поповнення міського населення відбувалося переважно за рахунок імміграції з Росії тощо.

Після того, як голодом було виморено цвіт нації, носіїв культури, духовенство й селян — носіїв на-

ціонального коду, історичні шанси на становлення українських еліт стали мінімальними. Відбулася «негативна селекція». До поголовного винищення українців голодом, знищення культури, мови, релігії додалося заселення України неукраїнцями, тривалий процес асиміляції та інтернаціоналізму. Саме на ґрунті, щедро засіяному жертвами Голодомору — геноциду, ретельно культивувалася «уніфікація», про яку наголошував славний українець Є. Сверстюк [6].

За антиукраїнською спрямованістю та масштабістю застосування, голод 1933-го року виявився найжахливішою зброєю масового знищення та соціального поневолення селянства, якою скористався тоталітарний режим в Україні.

Голод 1933-го року в Україні — це не фізіологічне явище, а, насамперед, цинічна форма політичного терору, проблемами якої повинні перейматися історики, соціологи, психологи, правознавці, філософи й політики. Наслідки та масштаби Голодомору у містах та селах України в 1932–33 роках засвідчують глобальну соціо-гуманітарну катастрофу в історії людства, а не лише українства.

Ця соціо-гуманітарна катастрофа, незважаючи на відносну давність події, має психічні та психологічні наслідки для сучасної української нації.

Голодомор — геноцид великою мірою призвів до руйнування моральних засад людськості. Значних втрат зазнала мораль, совість, прив'язаність. Окремим фактором, що спричинив зміну особистості внаслідок пережитого стресу, були страждання тих, хто вижив, і переживання ними вини за безпорадність і неспроможність врятувати помираючих від голоду. Втрачається самоповага і віра в інших людей, знижується самооцінка. Унаслідок цього люди стали залежними від чужої сили, малоініціативними, легше піддаються впливам, стають «робочою масою», дають себе використати, люмпенізуються [6].

Зважаючи на все вище викладене можна зробити висновок, що голодомор-геноцид 1932–1933 рр. це свідомо акція комуністичного режиму СРСР проти українського народу. Дослідження всіх аспектів цієї глобальної трагедії є тематикою подальших праць з даної проблеми.

Література

1. Араловець Н. А. Потери населения советского общества в 1930-е годы: проблемы, источники, методы изучения в отечественной историографии / Отечественная история. — 1995. — № 1. — С. 135–146.
2. Блюм А., Меспуле М. Бюрократическая анархия: Статистика и власть при Сталине. — М., 2006. — 109 с.
3. Волков А. Перепись населения 1937 года: вымыслы и правда / Перепись населения СССР 1937 года. История и материалы. Серия «История статистики». Выпуск 3–5 (часть II). — М., 1990. — С. 6–63.
4. Всесоюзная перепись населения 1937 года: общие итоги. Сборник документов и материалов. — М., 2007. — 320 с.
5. Долішня Н., Рослюк С. Посттравматичні наслідки Голодомору / Медицина світу. — 2011. — Том XXX. — Ч. 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://msvitu.com/archive/2011/april/artide-5.php>
6. Духовний учитель: Євген Сверстюк. — К., 2015. — 76 с.

7. Зеленин И., Ивницький Н., Кондрашин В., Осолков Е. О голоде 1932–1933 годов и его оценке на Украине / Отечественная история. — 1994. — № 6. — С. 256–263.
8. Зеленин И. «Революция сверху»: завершение и трагические последствия / Вопросы истории. — 1994. — № 10. — С. 28–42.
9. Земсков В. К вопросу о масштабах репрессий в СССР / Социологические исследования. — 1995. — № 9. — С. 118–127.
10. Ивницький Н. Голод 1932–1933 годов: кто виноват? / Голод 1932–1933 гг. Сборник статей Российского государственного гуманитарного университета. — М., 1995. — 96 с.
11. Кульчицкий С. Голодомор — 33: чому і як? / Дзеркало тижня. — № 45. — С. 15.
12. Кульчицкий С. Демографічні втрати України в ХХ столітті / Дзеркало тижня. — № 39. — С. 15.
13. Кульчицкий С., Єфіменко Г. Демографічні наслідки Голодомору 1933 р. в Україні. Всесоюзний перепис 1937 р. в Україні: документи та матеріали. — К., 2003. — 192 с.
14. Кульчицкий С. Причины голоду 1933 року в Україні / Дзеркало тижня. — № 38 (463). — С. 13.
15. Кульчицкий С. Скільки нас загинуло від Голодомору 1933 року? / Дзеркало тижня. — № 45. — С. 18.
16. Кульчицкий С. Український Голодомор в радянській державі-комуні / Дзеркало тижня. — № 34. — С. 17.
17. Марочко В. І. Ленінський людомор 1921–1923 рр.: «братній» розподіл смерті / Слово Просвіти. — 2018. — № 16. — С. 3.
18. Марочко В. Пристрасті довкола Голодомору: реальні міфи / Дзеркало тижня. — 2018. — 24 березня. — С. 14.
19. Перковский А., Пирожков С. Демографічні втрати Української РСР у 30-ті роки / Український історичний журнал. — 1989. — № 8 (341). — С. 24–36.
20. Перковский А. Про демографічні втрати України у [19]30-х роках / Вісник Міжнародної асоціації україністів. — К., 1991. — № 3. — С. 24–33.
21. Постанова апеляційного суду м. Києва у кримінальній справі за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://khp.org/index.php?id=1265039604>
22. Ревенко А. Скільки нас було, є та скільки буде напередодні першого всеукраїнського перепису населення / Дзеркало тижня. — № 47. — С. 20.
23. Сергійчук В. Голодомор 1932–1933 років як геноцид українства. — К., 2016. — 320 с.
24. Танцюра В. Політична історія України. — К., 2008. — 552 с.
25. Тойб М. Ніхто не забутий, ніщо не забуто / Вісті Ковельщини. — 22 листопада 2012.
26. Цаплин В. Статистика жертв сталинизма в 30-е годы / Вопросы истории. — № 4. — 1989. — С. 175–181.
27. Чернега П. Геноцид української нації в СРСР 1932–1933 років / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації». — К., 2017. — 200 с.
28. Шаповал Ю. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. — К., 1993. — 351 с.
29. Щербакова И. Пути следования. — М., 2011. — 392 с.

УДК 616.577-002.36

Бергун Андрій Романович

кандидат медичних наук, доцент кафедри сімейної медицини
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Бергун Андрей Романович

кандидат медицинских наук, доцент кафедры семейной медицины
Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Vergun Andrii

PhD, Associate Professor of the Family Medicine Department
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Чуловський Ярослав Богданович

головний лікар
Комунальне некомерційне підприємство «4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Чуловський Ярослав Богданович

главный врач
Коммунальное некоммерческое предприятие «4-я городская клиническая больница г. Львова»

Chulovskyi Yaroslav

Chief Doctor
Communal Nonprofit Enterprise «4th City Clinical Hospital of Lviv»

Кульчицький Василь Володимирович

ординатор відділення паліативної допомоги
Комунальне некомерційне підприємство «4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Кульчицкий Василий Владимирович

ординатор отделения паллиативной помощи
Коммунальное некоммерческое предприятие «4-я городская клиническая больница г. Львова»

Kulchytskyi Vasyl

Ordinator of the Palliative Care Department
Communal Nonprofit Enterprise «4th City Clinical Hospital of Lviv»

Бергун Оксана Михайлівна

кандидат медичних наук,
доцент кафедри терапії № 1 та медичної діагностики ФПДО
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Бергун Оксана Михайловна

кандидат медицинских наук,
доцент кафедры терапии № 1 и медицинской диагностики ФПДО
Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Vergun Oksana

PhD, Associate Professor of the
Department of Therapy № 1 and Medical Diagnostics FPGE
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Шалько Ірина Володимирівна

кандидат медичних наук, доцент кафедри сімейної медицини
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Шалько Ирина Владимировна

кандидат медицинских наук, доцент кафедры семейной медицины
Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Shalko Iryna

PhD, Associate Professor of the Family Medicine Department
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Кіт Зоряна Михайлівна

кандидат медичних наук, доцент кафедри сімейної медицини

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Кит Зоряна Михайловна

кандидат медицинских наук, доцент кафедры семейной медицины

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Kit Zoriana

PhD, Associate Professor of the Family Medicine Department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Красний Михайло Романович

кандидат медичних наук, в.о. доцента кафедри ендокринології

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Красный Михаил Романович

кандидат медицинских наук, и.о. доцента кафедры эндокринологии

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Krasnyj Mykhailo

PhD, Acting Associate Professor of the Endocrinology Department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Мощинська Оксана Миколаївна

завідувач відділення паліативної допомоги

Комунальне некомерційне підприємство «4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Мощинская Оксана Николаевна

заведующая отделением паллиативной помощи

Коммунальное некоммерческое предприятие «4-я городская клиническая больница г. Львова»

Moshchynska Oksana

Head of the Palliative Care Department

Communal Nonprofit Enterprise «4th City Clinical Hospital of Lviv»

Ютанова Алла Володимирівна

кандидат медичних наук, доцент кафедри сімейної медицини

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Ютанова Алла Владимировна

кандидат медицинских наук, доцент кафедры семейной медицины

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Yutanova Alla

PhD, Associate Professor of the Family Medicine Department

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Чуловський Богдан Ярославович

ординатор відділення паліативної допомоги

Комунальне некомерційне підприємство «4-а міська клінічна лікарня м. Львова»

Чуловський Богдан Ярославович

ординатор отделения паллиативной помощи

Коммунальное некоммерческое предприятие «4-я городская клиническая больница г. Львова»

Chulovskyi Bogdan

Ordinator of the Palliative Care Department

Communal Nonprofit Enterprise «4th City Clinical Hospital of Lviv»

ХІРУРГІЧНА ОНІХОПАТОЛОГІЯ, ЛІКУВАННЯ МІКОТИЧНО-АСОЦІЙОВАНИХ ДЕСТРУКТИВНИХ ІНКАРНАЦІЙНИХ ВИПАДКІВ: ДИСКУСІЙНІ КЛІНІЧНІ АСПЕКТИ, АВТОРСЬКІ ПОГЛЯДИ

ХИРУРГИЧЕСКАЯ ОНИХОПАТОЛОГИЯ, ЛЕЧЕНИЕ МИКОТИЧЕСКИ- АССОЦИИРОВАННЫХ ДЕСТРУКТИВНЫХ ИНКАРНАЦИОННЫХ СЛУЧАЕВ: ДИСКУССИОННЫЕ КЛИНИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ, АВТОРСКИЕ ВЗГЛЯДЫ

SURGICAL ONYCHOPATHOLOGY, TREATMENT OF MICOTIC-ASSOCIATED DESTRUCTIVE INCARNATIVE CASES: DISCUSSIVE CLINICAL ASPECTS, AUTHORS' VIEWS

Анотація. У статті описані результати застосування авторських методик лікування деструктивного оніхомікозу з інкарнацією нігтя. Дослідження базуються на ретро- та проспективному аналізі за 10-річний період медичних карт 919 хворих: 503 чоловіків і 416 жінок, віком від 5–95 років, що перебували на лікуванні в хірургічних відділеннях поліклінік м. Львова. Оптимальною авторською схемою комплексного лікування хірургічної оніхопатології вважаємо чотирьохетапне видалення уражених структур при поліоніхомікозі через оніхолізовані ділянки під прикриттям пульс-терапії (ітраконазол), із застосуванням антимікотичних лініментів (тербінафін) і антимікотичних лаків, що дозволяє із статистичною достовірністю підвищити швидкість загоювання ран і досягнути повного клінічного та мікологічного виздоровлення.

Ключові слова: хірургічна оніхопатологія, деструктивний оніхомікоз, інкарнація нігтів, комплексне лікування.

Аннотация. В статье описаны результаты применения авторских методик лечения деструктивного онихомикоза с инкарнацией ногтя. Исследования базируются на ретро и проспективном анализе за 10-летний период медицинских карт 919 больных: 503 мужчин и 416 женщин в возрасте от 5–95 лет, находившихся на лечении в хирургических отделениях поликлиник г. Львова. Оптимальной авторской схемой комплексного лечения хирургической онихопатологии считаем четырехэтапное удаление пораженных структур при полионихомикозе через онихолизированные участки под прикрытием пульс-терапии (итраконазол), с применением противогрибковых линиментов (тербинафин) и антимикотических лаков, что позволяет со статистической достоверностью повысить скорость заживления ран, достичь полного клинического и микологического выздоровления.

Ключевые слова: хирургическая онихопатология, деструктивный онихомикоз, инкарнация ногтей, комплексное лечение.

Summary. The article describes the results of application of author's treatment methods of destructive onychomycosis with the incarnation of the nail. The research on a retrospective and prospective analysis of medical cards of 919 patients during the 10-year period: 503 men and 416 women aged 5–95 years who were treated at the surgical departments of the Lviv clinic is based. By optimal author schemes of complex treatment of surgical onychopathology, we will consider the four-stage removal of the affected structures with polyonychomycosis through onycholized areas under the cover of pulse therapy (itraconazole), with the use of antimycotic liniments (terbinafine) and antimycotic lacquers, which allows to increase the speed of the wounds healing with statistical confidence and reach complete clinical mycological recovery.

Key words: surgical onychopathology, destructive onychomycosis, nails incarnation, complex treatment.

У більшості хворих на деструктивний оніхомікоз наявне формування піднігтьового гіперкератозу, вrostання нігтьової пластини у цих пацієнтів носить вторинний характер [1; 6; 10–11]. Уважна оцінка змін нігтьової пластинки — характеру її дегенеративних змін, консистенції, забарвлення, стану нігтьового ложа, нігтьових валиків, кутикули, шкіри пальців, міжпальцевих складок; кількості уражених нігтів на ногах і руках, послідовності та симетричності ураження нігтів на верхніх і нижніх кінцівках [1; 9–12; 16], — ці симптоми й ознаки сприяють адекватній емпіричній

етіологічній діагностиці оніхомікозу [12; 17; 20]. Не існує алгоритмічно сформульованих підходів щодо методик місцевої та системної терапії мікотичних уражень [10–11; 17; 20], відсутні протоколи надання медичної допомоги при оніхокриптозі [2; 5–8; 13–15; 21], вторинних інкарнаціях нігтя, комбінованій та поєднаній хірургічній оніхопатології [1; 9], необґрунтованими залишаються покази щодо окремих методів хірургічного лікування, комбінованої терапії [1; 12; 16; 19–20], що детермінує неефективність корекції та великий відсоток післяопераційних деформацій та рецидивів

[1–5]. Найбільш ефективними методами системної антимікотичної терапії вважаємо пульс-терапію ітраконазолом або тербінафіном [1; 10–11]; застосування антимікотичних лініментів у післяопераційному періоді [10–11; 19], що особливо показано у комплексному лікуванні деструктивного поліоніхомікозу [9–12; 16–19], включаючи поєднані випадки з виникненням оніхокриптозу [1; 4; 10; 15; 17–18]. Комплексне лікування гнійної оніхеальної патології включає хірургічний етап — резекцію [1–3; 8; 13–15; 18; 21] або видалення нігтя [1–2; 10–12; 16], некректомію, розкриття та дренування гнійних вогнищ [1; 10–11], при необхідності — санацію кісткових уражень [10–11], консервативне лікування мікотичних і супутніх коморбідних уражень [1–4; 16–19].

При наявності інкарнації / вrostання нігтя, тобто врослому нігтю (ВН), виникненні патологічних деформацій нігтьових пластин, гіпергрануляцій та вогнищевих субунгвальних некрозів основний етап операційного лікування доповнюємо антирецидивними компонентами [1–3]. Наявність фонового облітеруючого судинного захворювання [1; 9–11] нерідко погіршує перебіг післяопераційного періоду і прогноз та вимагає застосування щадного і максимально ефективного методу [8; 10–13; 21]. При наявності деструктивного оніхомікозу [10–11; 15–17; 19–21] в переважній більшості випадків показано видалення зміненого нігтя, санація патологічних нашарувань нігтьового ложа [7; 9; 12; 16; 19–20] з одномоментним видаленням дерматофітоми [1; 3–7; 9], гіперкератозів [10; 12], ділянок інкарнаційно детермінованих некрозів, гіпергрануляцій [10–11].

Мета роботи. Дослідити на основі даних літератури та власних спостережень клініко-морфологічні паралелі перебігу та проявів окремих нозологічних форм деструктивних оніхеальних уражень, їх поєднань та особливості лікувальної тактики.

Матеріал та методи дослідження. Хірургічна оніхопатологія включає групу нозологічних форм гнійно-некротичних і мікотично-асоційованих уражень нігтьової фаланги, — нігтя та навколонигтьових тканин [1; 5–9; 11; 16]. Дослідження базуються на ретро- та проспективному аналізі за 10-річний період медичних карт 919 хворих: 503 чоловіків і 416 жінок, віком від 5–95 років, що перебували на лікуванні в хірургічних відділеннях поліклінік м. Львова. Ретроспективний матеріал включав 295 спостережень оніхеальної патології: 177 чоловіків та 118 жінок; вік хворих від 11 до 85 років. Хворі молодого віку становили 26,44%, середнього — 32,20%, похилого віку — 33,9% та старечого віку — 7,46% ретроспективної субвибірки. Проспективний матеріал констатував 624 випадків оніходеструкції: 326 чоловіків та 298 жінок. Вік прооперованих хворих — від 5 до 92 років. Нами досліджено 414 випадків вrostання, зокрема оніхокриптозу як основного варіанту неускладненого та некомбінованого ВН

[2–4; 7; 13–15] і стверджено декілька типів вrostання [1]: основні зміни епоніхеальних тканин та клінічні варіанти перебігу захворювання. Флуконазол застосовано у 147 хворих (16% вибірки), тербінафін — у 165 осіб (17,95% вибірки) та ітраконазол у стандартних фунгіцидних концентраціях — у інших 185 пацієнтів (20,13% вибірки), коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах становив 0,552, 0,561, 0,617; поєднані та комбіновані ураження переважно діагностували у хворих 40–50 років. Співставлення кількісних результатів у вибірках, як проміжний етап статистичного аналізу, проводилося з визначенням середнього арифметичного, стандартної похибки середнього арифметичного та за допомогою двовибіркового t -тесту Стюдента для різнодисперсних вибірок після перевірки гіпотези про розподіл даних у вибірках за нормальним законом, показник достовірності різниці між середніми величинами (відмінність між середніми арифметичними величинами вважали достовірною при значенні $P \leq 0,05$). Довірювальний інтервал становив 95%, якщо первинні дані були наведені у вигляді кількісних величин, то використовували метод Пірсона; якщо якісних — метод Спірмена з наступним визначенням ступеня його статистичної значущості. Достовірність зміни показників до та після лікування проводили за тестом Уїлкоксона. В якості регресійної моделі було вибрано ANOVA тест. Визначали χ^2 ступінь впливу досліджуваних зв'язків між нозологічними формами, морфологічними проявами та ефективністю лікування [3–8; 11; 21] на розвиток інкарнації нігтьової пластини та частоту виникнення ускладнень [6; 9; 21]. У статті використано матеріали та результати досліджень докторської дисертаційної роботи Вергуна А. Р., що є першим автором даної публікації, іншими співавторами виконано імплементацію та апробацію результатів досліджень, написання і оформлення статті, без наявності юридичного та науково значимого конфлікту інтересів.

Результати та їх обговорення. Найчастішими варіантами морфологічних змін нігтьових пластин були: локальний і тотальний оніхолізис [7; 9; 16], який констатовано у 636 осіб — 69,21%; врослий ніготь стверджено у 414 — 45,05% загальної вибірки, неускладнений оніхокриптоз переважно стверджено у осіб віком 30–40 років, (ступінь впливу, $\chi^2=24,12$, рівень значимості, $p=0,028$); тотальне гіпертрофічне грибкове ураження з формуванням піднігтьового гіперкератозу або оніхогрифозу, $\chi^2=20,41$, $p<0,01$ та субоніхеальної дерматофітоми, внаслідок компресії центральної частини нігтя детермінує вторинну інкарнацію, $\chi^2=20,87$, $p<0,01$; зростання частоти ускладнених процесів і розвиток мікотично-асоційованого остеомієліту [1; 9–12] найчастіше спостерігали у 30–40 річних та 60–70 річних пацієнтів.

Неускладненим оніхокриптозом переважно уражаються особи молодого віку, ($\chi^2=24,12$, $p=0,028$),

під частоти неускладнених випадків спостерігався в осіб віком 30–40 років, зростання частоти ускладнених клінічних спостережень — у 30–40 річних та 60–70 річних пацієнтів, поєднаних та комбінованих уражень [1; 6; 10–16] — у хворих 40–50 років, графічна візуалізація констатує зростання імовірності розвитку «термінальної» мікотичної оніходеструкції [1; 10–11; 16]: вираженого тотального піднігтьового гіперкератозу [9–12; 16–17], оніхогрифозу, піднігтьової дерматофітоми [11] та інших мікотичних негнійних оніхій [1; 7; 9] ($p=0,012$) які, а також поліоніхомікоз є надзвичайно характерними для осіб похилого та старечого віку ($\chi^2=24,12$, $p=0,028$). Деструктивні ускладнені мікотичні оніхеальні ураження стверджено у 505 хворих, віком 5–95 років, піднігтьовий гіперкератоз та оніхогрифоз констатовано відповідно у 201 хворого — 21,87% та 48 пацієнтів — 5,22% клінічних спостережень оніхії (ступінь впливу, $\chi^2=20,13$, рівень значимості, $p<0,01$), діагностика яких ґрунтується на оцінці морфологічних змін нігтя та навколонигтьових тканин [7; 9–12; 15–17], визначенні індексу оніходеструкції [1] (ступінь впливу, $\chi^2=24,12$, рівень значимості, $p=0,028$), застосуванні комплексу морфологічних, рентгенологічних, бактеріо- і мікологічних досліджень з урахуванням клінічної схожості грибкових і негрибкових уражень [14–18; 21] ($\chi^2=27,41$, $p<0,01$), а також їх поєднань, згідно з патогенезом [1], які часто є причиною значних труднощів щодо вторинної інкарнації [1; 10–11] ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$), призводили до рецидивів та вторинних компресійних ускладнень [6–12; 15–17] (92 випадки — 22,22% інкарнацій), коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,552; інвалідизуючі ускладнення (остеомиеліт) констатовано у 15 осіб (1,63% загальної вибірки) уражень дистальної фаланги. У випадках поліоніхомікозу було діагностовано вторинну інкарнацію нігтів ($\chi^2=17,35$, $p=0,0221$), коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,552–0,617 внаслідок компресії гіперкератоїдними масами та дерматофітомою центральної частини мікотично змінених нігтів [1; 11; 16].

Патогенез інкарнації є достатньо складним і може представляти собою від 1 до 4 одномоментно існуючих «порочних кіл» (Circulus vitiosus) [1], $\chi^2=27,41$, $p<0,01$, коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,552–0,617, що створює певні труднощі для повноцінного комплексного лікування [10–12; 17; 19–20] та вимагає індивідуалізованого підходу для хірургічної корекції та ведення післяопераційного періоду [18–21]. Інфільтративно-серозна стадія (I тип) при подальшій дії етіологічного чинника переходить у некротично-гнійну (II та III тип), які є взаємоперехідними [1]. У 53,86% спостережень проспективної субвибірки нами констатовано оніхомікоз та врослий ніготь [10–11]. Дистально- та проксимально латеральний оніхомікоз у таких випадках частіше носив характер вторинного захво-

рювання, $\chi^2=27,18$, $p<0,01$, коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,588–0,617. У хворих на оніхомікоз, асоційований із вторинним врослим нігтем, наявне тотальне гіпертрофічне грибкове ураження з формуванням піднігтьового гіперкератозу або оніхогрифозу ($\chi^2=20,41$, $p<0,01$) та субоніхеальної дерматофітоми, що ускладнює мобілізацію та хірургічне видалення уражених нігтів [2–3; 6–8; 10–11; 20]. Оніхогрифоз, піднігтьовий гіперкератоз та дерматофітома внаслідок компресії центральної частини нігтя детермінують вrostання країв у білянігтьові валики [1; 10] з розвитком вторинної інкарнації нігтя ($\chi^2=20,87$, $p<0,01$); аналіз субоніхеального зішкрібу при оніхомікотичних ураженнях з вторинною інкарнацією нігтя дозволив констатувати переважання дерматофітів [1; 4; 6; 9–11] (червоної трихофітії) ($\chi^2=35,43$, $p<0,01$), у третини пацієнтів виявлено асоціації мікотичних збудників та бактеріальної флори [1–20]. Нерідко спостерігаються також випадки патологічного вrostання мікотично зміненої нігтьової пластини, що особливо характерно для трихофітії у людей похилого віку [10–11], $\chi^2=28,25$, $p<0,01$, коефіцієнт Спірмена (ρ) у досліджуваних групах 0,552–0,612. Оніхогрифоз, піднігтьовий гіперкератоз та дерматофітома внаслідок компресії центральної частини нігтя детермінують вrostання країв у білянігтьові валики з розвитком вторинної інкарнації нігтя, що детермінує виникнення гострих гнійних процесів. Мікотично-асоційований остеомиеліт характеризується тріадою симптомів: помірно-виражений біль у дистальній фаланзі, що посилюється при натисканні на пучку пальця; наявність деструктивного піднігтьового гіперкератозу з оніхолізом та центральним некрозом дерматофітоми [1]; тривало існуючі гнійні виділення з епоніхеальних «каналів» та субоніхеально — з-під некротизованих ділянок дерматофітоми. Наявність вогнищ оніхолізу і розпаду ділянок гіперкератозу, що призводить до відшарування частини нігтьової пластини ($\chi^2=15,23$, $p<0,0211$), на нашу думку, обґрунтовує доцільність виконання малотравматичної оніхектомії [10–11] через оніхолізовані структури [6–9] з одномоментним послідовним видаленням дерматофітоми та ділянок вrostання з епоніхеальними валиками [16–18; 21].

Найбільш ефективними методами системної антимікотичної терапії вважаємо пульс-терапію флуконазолом, ітраконазолом та тербінафіном (флуконазол застосовано у 147 хворих (16% вибірки), тербінафін — у 165 осіб (17,95% вибірки) та ітраконазол у стандартних фунгіцидних концентраціях [10–11; 19–20] — у інших 186 пацієнтів (20,24% вибірки), що забезпечує при наявності деструкції клінічне видужання у 45–60% хворих; серед місцевих препаратів оптимальним вважаємо застосування тербінафіну [1; 10–11], що дозволяє досягти при комбінованій терапії понад 75% повного видужання при оніхомікозі ($\chi^2=22,13$, $p<0,01$), включаючи

комбіновані випадки з виникненням оніхокриптозу; антимікотичними лаками [10–11; 19–20] (циклопірокс та аморолфін) сануємо залишені ділянки мікотично уражених нігтів з метою профілактики реінфекції операційних ран.

Недоліками видалення нігтя за Дюпюїтреном та інших відомих способів хірургічного лікування є неврахування морфологічних особливостей мікотичного піднігтьового гіперкератозу, $\chi^2=22,18$, $p<0,01$, відмова від виконання симультанних операційних втручань на глибокозташованих структурах при комбінованих мікотично-асоційованих ураженнях. Грубі погіршеності хірургічної техніки становлять понад половину серед причин рецидивування інкарнацій, включаючи випадки, комбіновані з піднігтьовим гіперкератозом або оніхогрифозом, $\chi^2=20,13$, $p<0,01$, найбільша частота серед технічних причин рецидиву констатована внаслідок травматичного виконання оніхектомії — 70 випадків (16,9% субвибірки мікотичних уражень) та відмови від проведення парціальної матриксектомії — 56 випадків (44,62% субвибірки рецидивів). Показами до хірургічного лікування є наявність комбінованих або поєднаних уражень [1,4–8], функціонально-та косметично значимих [4; 6; 9; 19–21] деформацій (ступінь впливу, $\chi^2=20,87$, рівень значимості, $p<0,01$), панарицій, інкарнація або патологічна компресія зміненим нігтем інших тканини стопи [1; 4; 9; 12–15; 18].

Оптимальним доступом для виконання експлоративних та симультанних втручань [1; 8–11] при наявності мало- або безсимптомного перебігу гнійних субоніхеальних ускладнень є блокоподібна епоніхектомія та ретроніхеальний розтин Канавела (107 спостережень — 11,64% вибірки, $r=0,52$; $p<0,01$); своєчасне операційне лікування оніхокриптозу є повноцінною профілактикою виникнення ускладнень та рецидивів ($\chi^2=28,13$, рівень значимості, $p<0,01$) в т. ч і мікст-інфекції, мікотичної оніходеструкції та інвалідизуючих ускладнень. Застосування монокомпонентних паліативно-декомпресійних втручань (крайової резекції нігтя чи видалення нігтьової пластини) допустиме лише у початковій стадії розвитку ВН [1; 18; 21], при наявності незначно виражених інфільтративно-запальних змін епоніхеального валика; проте у цих випадках доцільнішим є застосування двохкомпонентних (умовно-радикальних з протирецидивним компонентом) втручань, $\chi^2=12,11$, $p=0,024$; дозволяє значно зменшити кількість рецидивів, $\chi^2=28,17$, $p<0,01$. Об'єктивність оцінки ризику виникнення рецидиву вrostання у більшій мірі залежить від вираженості патологічних змін краю нігтьової пластини, у меншій мірі — від патологічних змін епоніхеальних тканин. Зростання парціального відсотка рецидиву вrostання свідчить про необхідність виконання маргінальної матриксектомії в ділянці вrostання, $\chi^2=18,21$, $p<0,01$ як окремого протире-

цидивного компоненту. Наявність розпаду ділянок гіперкератозу ($\chi^2=15,23$, $p<0,0211$), на нашу думку, обґрунтовує доцільність виконання малотравматичної оніхектомії через оніхолізовані структури [10–11; 15; 20] ($\chi^2=38,56$, $p<0,01$) з одномоментним послідовним видаленням дерматофітоми і ділянок вrostання зі зміненими епоніхеальними валиками та локальною ексцизією матриксу ($\chi^2=20,13$, $p=0,034$) чим досягається зменшення інтраопераційної травми неуразених ділянок нігтьового ложа, ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$), зменшується ризик контамінації прилеглих структур ($\chi^2=27,41$, $p<0,01$), характеризується зменшенням інтенсивності післяопераційного болювого синдрому ($\chi^2=48,32$, $p<0,01$, коефіцієнт Спірмена (ρ) в залежності від аналізованого чинника 0,624–0,692) та детермінує покращення якості життя пацієнтів.

Хірургічне втручання доцільно здійснювати з урахуванням клінічно домінуючої патології; при наявності абсцесу лікування є ургентним, при наявності інкарнації з гіпергрануляціями та (або) болювим синдромом — може бути відтермінованим, при неускладнених процесах — плановим (згідно зі схемою, що інтегрована з ENMK клінічною класифікацією); рекомендоване застосування блокоподібної епоніхектомії, як операційного доступу до зміненого краю нігтя, з резекцією останнього або повним видаленням нігтьової пластини (вірогідної різниці між антиінкарнаційною ефективністю окремих способів ексцизії виявлено не було, $p>0,05$) шляхом мобілізації через патологічно змінені структури з подальшим поетапним додатковим висіканням залишених патологічно змінених епоніхеальних тканин, санацією піднігтьового гіперкератозу (ступінь впливу, $\chi^2=20,41$, рівень значимості, $p<0,01$), видаленням дерматофітоми з протирецидивним виконанням маргінальної матриксектомії в ділянці вrostання ($\chi^2=18,21$, $p<0,01$), як окремого протирецидивного компоненту, що попереджує виникнення пізніх компресійних ускладнень, зокрема у 75% клінічних спостережень мікотичних уражень, ступінь впливу, $\chi^2=38,56$, рівень значимості, $p<0,01$; нами розроблено схему комплексного лікування, яка дозволяє зменшити кількість післяопераційних компресійних рецидивів ($\chi^2=31,23$, $p<0,01$) до 1–3% сувибірок клінічних спостережень. Операційне лікування у більшості випадків повинно не тільки елімінувати врослий субстрат шляхом резекції чи видалення нігтя, але також ліквідувати «субстрат для вrostання» (патологічно змінений епоніхеальний валик); з метою попередження рецидиву слід локально у ділянці вrostання видаляти матрикс нігтя [2–6; 13–15], ступінь впливу $\chi^2=20,13$, $p=0,034$, що також залежить від патологічних змін епоніхеального валика [1; 10–11; 21] і наявності супутніх захворювань нігтя, ступінь впливу $\chi^2=21,85$, некоректованої ортопедичної патології, ступінь впливу $\chi^2=22,25$ та коморбідних уражень артерій нижніх кінцівок, ступінь впливу $\chi^2=3,69$, $p<0,01$, своєчасне операційне

лікування інкарнацій нігтів є повноцінною профілактикою виникнення ускладнень та рецидивів, $\chi^2=28,13$, $p<0,01$, в т. ч вторинного оніхомікозу. Нами запропоновані способи хірургічного лікування неускладнених, ускладнених та поєднаних випадків інкарнації нігтя [1; 11], які захищені патентами України; застосування парціальної матриксектомії [3–6; 10] рекомендоване у всіх випадках (при умовах мікотичної контамінації — шляхом діатермокоагуляції) як основний антирецидивний захід [2–5; 14–15; 17–18], що є складовим трьохкомпонентних операційних втручань [1; 10; 21], які дозволяють зменшити кількість післяопераційних компресійних рецидивів, $\chi^2=31,23$, $p<0,01$ до 1–3% загальної вибірки клінічних спостережень.

Методи хірургічного лікування неускладненого оніхогрифозу та ускладненого вторинною інкарнацією нігтя нами удосконалено шляхом зміни послідовності виконання окремих етапів операційного лікування та техніки видалення нігтьової пластини з урахуванням пато- та морфогенетичних властивостей деструктивного оніхомікозу, — видалення мікотично уражених нігтів у таких хворих доцільно проводити через оніхолізовані структури [1] з одномоментним видаленням дерматофітоми, гіперкератозів, ділянок вrostання з епоніхеальними гіпергрануляціями. Наявність вогнищ оніхолізу і розпаду ділянок гіперкератозу, що призводить до відшарування частини нігтьової пластини, (32,54% загальної вибірки) на нашу думку, обґрунтовує доцільність виконання малотравматичної оніхектомії через оніхолізовані структури [10–11; 16] з одномоментним послідовним видаленням дерматофітоми та ділянок вrostання з епоніхеальними валиками, нігтьова пластина мобілізується через патологічно змінені структури, чим досягається зменшення інтраопераційної травми неуражених ділянок нігтьового ложа, ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$), зменшується ризик контамінації прилеглих структур, ($\chi^2=27,41$, $p<0,01$), коефіцієнт Спірмена (ρ) в залежності від аналізованого чинника 0,624–0,692, що призводить до швидкого зменшення інтенсивності больового синдрому та вираженості патологічного процесу, покращення загального стану хворих, швидкого загоєння ранової поверхні у післяопераційному періоді. Отримані дані дослідження доводять, що використання малотравматичної оніхектомії за нашими методиками призводить до статистично значимого збільшення індексу Попової ($\chi^2=32,14$, $p<0,01$, коефіцієнт Спірмена (ρ) в залежності від аналізованого чинника 0,683–0,695) на 3-ю, 7-у, 10-у та 14-у добу у порівнянні з хворими, які отримували загальноприйняте лікування та свідчить про прискорення загоєння рани.

У хворих основної групи після малотравматичної оніхектомії терміни загоєння (кіркування) операційних ран становили 12–23 дні (середня тривалість загоєння — 16 днів), зокрема у хворих на цукровий діабет після аналогічного видалення нігтів — 16–23

дні (середня тривалість загоєння — 19 днів) ці дані наближалися до показників у групі контролю; у пацієнтів з діабетом та «класичною» оніхектомією ці показники становили відповідно 24–30 днів (середня тривалість загоєння — 26 днів), у групі контролю — 14–22 дні (середня тривалість загоєння — 18 днів). Відсоток рецидиву вrostання (від загальної вибірки) при класичному виконанні операційного лікування ВН коливається у межах 6,15%–13,85%, що відповідає стандартам оцінки ефективності проведення операційних втручань з приводу оніхокриптозу (врослого нігтя).

Незадовільні результати комплексного лікування детермінуються неврахуванням патогенетичних та морфогенетичних чинників деструктивного оніхомікозу, технічними погрішностями операційних втручань (неадекватний вибір методу резекції, травматичне виконання оніхектомії, ступінь впливу $\chi^2=20,13$, $p<0,01$, недостатній обсяг резекції навколонігтьових тканин, відмова від проведення парціальної матриксектомії, фіксація залишків епоніхеальних тканин із звуженням епоніхеального каналу, що становить 53% від усіх випадків рецидивів, ступінь впливу $\chi^2=4,22$, $p=0,0465$, відмовою від виконання додаткових втручань на глибше розташованих структурах при наявності дерматофітоми та поєднаних мікотично-асоційованих ураженнях, ступінь впливу $\chi^2=27,41$, $p<0,01$, неефективним проведенням профілактичних до- та інтраопераційних заходів щодо поширення мікотичної інфекції на глибше розташовані структури, ступінь впливу $\chi^2=12,75$, $p=0,02$, що детермінує виникнення рецидивів.

Причинами пізніх незадовільних результатів комплексного лікування оніхопатології, зокрема врослого нігтя, що призводять до повторних вrostань — 186 спостережень (20,24% вибірки) є неврахування морфологічних особливостей мікотичного піднігтьового гіперкератозу при видаленні нігтя за Дюпюїтреном та інших відомих способів хірургічного лікування (ступінь впливу, $\chi^2=22,18$, рівень значимості, $p<0,01$), травматичне виконання оніхектомії при мікотичних ураженнях — 70 випадків (16,9% субвибірки інкарнацій), невиконання парціальної матриксектомії при врослому нігті в умовах мікотичної контамінації (56 спостережень — 44,62% субвибірки рецидивів), недостатня санація патологічно зміненого епоніхія (13 осіб — 6,99% субвибірки повторних інкарнацій) [10–11; 21], неефективне застосування антимікотичної терапії комбінованих уражень нігтя з поліоніхомікозом (47 хворих, 11,35% субвибірки інкарнацій); погрішності хірургічної техніки становили 139 випадків — 74,73% серед причин рецидивування інкарнацій, включаючи випадки, комбіновані з піднігтьовим гіперкератозом або оніхогрифозом ($\chi^2=20,13$, $p<0,01$), що були основними факторами розвитку рецидивів у пізньому післяопераційному періоді.

Відсоток рецидиву вrostання (від загальної вибірки) при класичних способах двохкомпонентного операційного лікування врослого нігтя коливається у межах 6,15% -13,85% (ступінь впливу, $\chi^2=12,11$, рівень значимості, $p=0,024$), при ускладненому оніхокриптозі вважаємо оптимальними резекційні трьохкомпонентні втручання, що дозволяє значно зменшити кількість рецидивів (відповідно 1–3% ранніх, 3,25% та 6,42% пізніх рецидивів вrostання; $\chi^2=28,17$, $p<0,01$); видалення нігтьових пластин при комбінованих ураженнях доцільно проводити через оніхолізовані структури з наступною корекцією інкарнаційних змін епоніхія, санацією дерматофітоми та парціальною матриксектомією ($\chi^2=31,23$, $p<0,01$); вірогідної різниці між ефективністю окремих способів ексцизії матриксу нігтя (механічного, діатермокоагуляційного, тощо) виявлено не було ($p>0,05$), використання малотравматичної оніхектомії [10–11; 15–16; 18] за нашими методиками [10–11] детермінує статистично значиме зростання швидкості загоєння ран — індексу Попової (ступінь впливу, $\chi^2=32,14$, рівень значимості, $p<0,01$, коефіцієнт Спірмена (ρ) в залежності від аналізованого чинника 0,683–0,695) на 3-ю, 7-у, 10-у та 14-у добу.

Висновки. Оптимальними авторськими схемами комплексного лікування хірургічної оніхопатології (рекомендуємо застосовувати спосіб доступу до врослого краю нігтьової пластини — блокоподібну епоніхектомію, ефективність якої детермінується тотальною елімінацією зміненого епоніхія зі сторони

вrostання) вважаємо чотирьохетапне видалення уражених структур при поліоніхомікозі через оніхолізовані ділянки під прикриттям пульс-терапії із застосуванням антимікотичних лініментів і лаків; трьохкомпонентні втручання при інкарнаціях нігтя з протирецидивними доповненнями до комплексного лікування. Видалення уражених нігтів у хворих на деструктивний оніхомікоз та ускладнений мікотичний піднігтьовий гіперкератоз і оніхогрифоз доцільно проводити через оніхолізовані структури з одномоментним видаленням дерматофітоми, гіперкератозів, ділянок вrostання та гіпергрануляцій, що значно зменшує травматичність і прискорює загоєння ран. Рекомендуємо застосовувати найбільш радикальні та ефективні трьохкомпонентні методи хірургічного лікування інкарнації нігтя: крайову резекцію нігтя або видалення нігтьової пластини, доповнені висіченням патологічно змінених епоніхеальних тканин та парціальною маргінальною матриксектомією в ділянці вrostання. Інтра- та післяопераційна профілактика мікотичної ре- та мікст-інфекції забезпечується застосуванням оптимізованих схем системної (пульс-терапії 400 мг ітраконазолу на добу), місцевої антимікотичної терапії (лініментів полівідоніоду, тербінафіну), антимікотичних лаків, які підвищують імовірність повного клінічного та мікологічного одужання. Вважаємо за доцільне таку схему лікування застосовувати при тяжких резистентних ускладнених випадках поліоніхомікозу з вторинною інкарнацією / вrostанням нігтів.

Література

1. Вергун А. Р. Амбулаторна хірургічна оніхопатологія / А. Р. Вергун // Львів: Сполом, 2012. — 176 с.
2. Гаин Ю. М. Современные взгляды на причины возникновения и основные принципы лечения вросшего ногтя / Ю. М. Гаин [и др.] // Медицинский журнал. — 2005. — № 3. — С. 17–20.
3. Aydin N. Partial removal of nail matrix in the treatment of ingrowing toenail / N. Aydin [et al.] // Acta Orthop Traumatol Turc. 2008. V. 42, N3. P. 174–177.
4. Erdogan F. G. Previous nail surgery is a risk factor for recurrence of ingrown nails / Erdogan F. G. [et al.] // Dermatol Surg. — 2014. — V. 40. — N10. — P. 1152–1154.
5. Farrelly P. J., Minford J., Jones M. O. Simple operative management of ingrown toenail using bipolar diathermy // Eur J Pediatr Surg. — 2009. — V. 19. — N5. — P. 304–306.
6. Haneke E. Controversies in the treatment of ingrown nails // Dermatol Res Pract. — 2012. — N5. — P. 1–12.
7. Stewart C. L., Rubin A. I. Update: nail unit dermatopathology // Dermatol Ther. — 2012. — V. 25. — N6. — P. 551–568.
8. Tsunoda M., Tsunoda K. Patient-controlled taping for the treatment of ingrown toenails / Ann. Fam. Med. — 2014. — V. 12. — N6. — P. 553–555.
9. Tucker J. R. Nail Deformities and Injuries / Prim. Care. — 2015. — V. 42. — N4. — P. 677–691.
10. Vergun A. R. Chronic mycotic-associated surgical nail pathology complicated with ingrown nail (nail incarnation): the analyses of clinical cases and complex treatment. / A. R. Vergun, B. M. Parashchuk, M. R. Krasnyy [et al.]. // International Journal of Medicine and Medical Research. — 2017. — 3 (1). — P. 33–40.
11. Vergun A. Onychomycosis with nail incarnation: complex surgical treatment (clinical analysis) / Andriy Vergun, Yaroslav Chulovskyj, Iryna Shalko [et al.]. // International Scientific Journal «INTERNAUKA». — 2017. — № 12 (34). — P. 19–24.
12. Vlahovic T. C. Onychomycosis: Evaluation, Treatment Options, Managing Recurrence, and Patient Outcomes / Clin. Podiatr. Med. Surg. — 2016. — V. 33. — N3. — P. 305–318.

13. Weyandt G. H, Gesierich A., Hamm H. Unguis incarnatus: nail splinting by flexible tube secured by suture / J. Dtsch. Dermatol. Ges. — 2009. — V. 7. — N2. — P. 169–171.
14. Wollina U. Modified Emmet's operation for ingrown nails using the YAG laser / J. Cosmet. Laser Ther. — 2004. — V. 6. — N1. — P. 38–40.
15. Yabe T., Takahashi M. A minimally invasive surgical approach for ingrown toenails: partial germinal matrix excision using operative microscope / J. Plast. Reconstr Aesthet Surg. — 2010. — V. 63. — N1. — P. 170–173.
16. Zaias N., Escovar S. X., Zaiac M. N. Finger and toenail onycholysis / J. Eur. Acad Dermatol Venereol. — 2015. — V. 29. — N5. — P. 848–853.
17. Zang K., Sullivan R., Shanks S. A Retrospective Study of Non-thermal Laser Therapy for the Treatment of Toenail Onychomycosis / J. Clin. Aesthet. Dermatol. — 2017. — V. 10. — N5. — P. 24–30.
18. Zavala Aguilar K., Gutierrez Pineda F., Bozalongo de Aragon E. Management of onychocryptosis in primary care: A clinical case / Semergen. — 2013. — V. 39. — N6. — P. 38–40.
19. Zecha M., Alsina M., Tortes Rodriquez J. M. Combination of amorolfine nail lacquer and oral itraconazole: a new approach for the treatment of severe onychomycosis / JEADV. — 2001. — V. 5. — P. 67.
20. Zeichner J. A. Onychomycosis to Fungal Superinfection: Prevention Strategies and Considerations / J. Drugs Dermatol. — 2015. — V. 14. — N10. — Suppl. — P. 32–34.
21. Zeng M., Fu S. P. Meliorated surgical procedure of Winograd for recurrent onychocryptosis / Zhonghua Yi Xue Za Zhi. — 2012. — V. 92. — N25. — P. 1767–1769.

Василенко Ірина Леонідівна

викладач

Краматорського коледжу

Донецького національного університету економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

Василенко Ирина Леонидовна

преподаватель

Краматорского колледжа

Донецкого национального университета экономики и торговли

имени Михаила Туган-Барановского

Vasylenko Iryna

Teacher

Kramatorsk College of

Donetsk National University Economy and Trade

the name of Mikhail Tugan-Baranovsky

**ВИКОРИСТАННЯ ПОШУКОВОГО МЕТОДУ ЯК ЗАСІБ
АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОИСКОВОГО МЕТОДА КАК СПОСОБ
АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ
НА ЗАНЯТИЯХ ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ
(ПО ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ НАПРАВЛЕНИЮ)**

**USING THE SEARCH METHOD AS MEANS OF ACTIVATING
THE COGNITIVE ACTIVITIES OF STUDENTS
ON THE LESSONS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE
(BY PROFESSIONAL DIRECTION)**

Анотація. У статті розглянуто використання пошукового методу як одного із способів активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). Обґрунтовано застосування даного методу на прикладах, заснованих на практиці власної педагогічної діяльності. Пошуковий метод дозволяє активізувати і поглиблювати теоретичні знання, що формують практичні вміння і навички для конкурентоспроможності на ринку праці.

Ключові слова: пошуковий метод, пізнавальна активність, конкурентоспроможність, самостійна робота, професійна компетенція.

Аннотация. В статье рассмотрено использование поискового метода как одного из способов активизации познавательной деятельности студентов на занятиях по украинскому языку (профессиональной направленности). Обосновано применение данного метода на примерах, основанных на практике собственной педагогической деятельности. Поисковый метод позволяет активизировать и углублять теоретические знания, которые формируют практические умения и навыки для конкурентоспособности на рынке труда.

Ключевые слова: поисковый метод, познавательная активность, конкурентоспособность, самостоятельная работа, профессиональная компетенция.

Summary. The article deals with the use of the search method as one of the ways to intensify the cognitive activity of students on the lessons of the Ukrainian language (by professional direction). The application of this method is substantiated by examples based on the practice of own pedagogical activity. The search method allows to intensify and deepen the theoretical knowledge that forms practical skills and competences in the labor market.

Key words: search method, cognitive activity, competitiveness, independent work, professional competence.

*Єдиний шлях, що веде до знання —
це діяльність і пошук.*

Бернард Шоу

Всім своїм досягненням у роботі, суспільстві, навчанні Homo sapiens зобов'язаний роботі мозку. Саме мозкова діяльність позитивно впливає на наш інтелект і пізнання оточуючого світу. Людина постійно вивчає навколишнє середовище. Це їй необхідно з різних причин: вижити, стати громадянином, зробити кар'єру, маніпулювати іншими, досягти влади, навчитися добре говорити і писати, отримати хорошу освіту. Саме освіта є наріжним каменем сучасного світу в боротьбі за певні привілеї існування в суспільстві.

Сучасні методи, технології і методичні прийоми в освітньому процесі склалися століттями і тисячоліттями. Починаючи з древніх учителів Єгипту, Месопотамії, Еллади, Риму формувалася певна система надання учню знань. У перекладі з грецької мови слово «метод» означає шлях дослідження, теорію, вчення. Відомий єгипетський вислів про те, що вуха хлопчика на спині відображував авторитарні, неприпустимі і навіть садистські методи виховання і навчання. Активізуючи учня до знань, єгипетські вчителі дозволяли собі знущатися з них, вважаючи тим самим, що своїми методами дарують благо вихованцю. Еллінська школа також використовувала фізичне насилля для надання своїм наукам більшої ваги, але все ж швидко відійшла від таких освітніх методів і тому в аннали історії увійшла Афінська школа та Аркадія, де вчили мислити і шукати сенс життя. Філософи-оратори активізували мозкову діяльність через питання загального характеру, причому з різних дисциплін, що викладалися в древньогрецьких школах.

Освітня методика після античної доби, тобто Середньовіччя, Відродження була заангажована релігійними уставами, що гальмувало розвиток наук. Незважаючи на це перші університети Європи Болонський та Паризький навчали студентів питанням віри і розуму, елементарним медичним знанням (хоча багато медичних досліджень доби Середньовіччя є досить спірними і м'яко кажучи шкідливими для здоров'я), питанням філософії, лінгвістики, ораторського мистецтва. Методика викладання спиралася на лекції та семінарські заняття. У сперечаннях народжувалась істина і тому професура використовувала лекційні і семінарські заняття для відшліфовки навичок лектора. А сту-

денти, в свою чергу, відточували мовленнєву майстерність, яка у майбутньому могла дозволити їм працювати в освітянському середовищі. З приходом доби Просвітництва і його основним постулатом: «Уміє користуватися своїм розумом» розпочався активний пошук нових форм і методів, які будуть активно сприяти підвищенню освітнього рівня громадськості взагалі і студентської молоді зокрема.

«Методи навчання — це складна педагогічна категорія, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контрольно-корекційна тощо» [1, с. 108]. Питання методики викладання української мови (за професійним спрямуванням) особливо набуває актуальності в сучасних умовах. Найбільш вдалим методом, який сьогодні використовують викладачі українознавчих дисциплін, на мій погляд, є пошуковий метод. Він дозволяє залучити багато літературних та інформаційних джерел, інтернет-ресурсів, власних спостережень, різнопланових аналітичних досліджень, соціологічних опитувань, геймер-форм, ілюстрацій, таблиць, діаграм тощо. Цей метод навчання, на думку професора Ельбрехт О. М. є «упорядкованим способом взаємопов'язаної діяльності викладача і студента задля досягнення навчально-виховних цілей» [3, с. 82]. Крім того пошуковий метод дозволяє не тільки навчити студента грамотно укладати ділові документи згідно його фахової діяльності, активізує мозкову діяльність, а й підвищує рівень національної свідомості і самоідентифікації як українця.

У своїй професійній діяльності я активно використовую пошуковий метод при вивченні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Прикладом цього може слугувати те, що офіційно — ділова сфера діяльності підприємства знаходить найповніше відображення у документах. Документація щодо особового складу відіграє важливу роль у формуванні кадрового діловодства і потребує особливої ретельності та акуратності під час оформлення, ведення та забезпечення її збереженості протягом тривалого часу. Вона утворюється як результат роботи з кадрами підприємства, установи, організації (їх підбір, переведення, підготовка, перепідготовка), тому є обов'язковою. За допомогою ділових документів щодо особового складу формується персонал закладу, який забезпечить багатофункціональну роботу підприємства. Найхарактернішою рисою даного кадрового аспекту є те, що вона завжди відображає управлінську діяльність конкретних

осіб, тобто є іменною документацією. Не випадково документи, що входять до її складу лежать в основі фондів особистого походження.

При підготовці до вивчення модуля офіційно-ділових документів з української мови (за професійним спрямуванням) студентам надається можливість провести самостійне дослідження з питань генезису документів від стародавніх часів до сучасності. Такий вид роботи стимулює пізнавальну активність студентів і дозволяє розширити кругозір щодо виникнення ділової документації і її ролі в житті людини.

Наступним етапом активізації пізнавальної діяльності студентів є визначення групи документів, які має кожен громадянин України взагалі й сам студент зокрема. Такий прийом активізує мовленнєві й писемні навички студента, підвищує громадянську позицію та показує, що всі громадяни держави є рівними перед законом.

Ще один етап залучення до більш активного пошуку інформації з даної конкретної тематики — це безпосереднє складання документів щодо особового складу. На цьому етапі проведення пошукової діяльності найбільш вдалим є використання методу симуляції. Симуляційний метод — це вид творчо-пошукової освітньої технології, який допомагає змодельовати навчальну ситуацію і завдяки отриманій інформації знайти шляхи вирішення проблеми.

Такий підхід у навчанні дає можливість не тільки активізувати пізнавальну діяльність студента, мотивувати його до дій щодо розширення пошукових аспектів у своїй навчальній проблематиці, а й розширити діапазон практичного використання цих знань через міждисциплінарні зв'язки.

Пошуковий метод є гнучким і багатограним, бо з кожним новим завданням набуває різних ознак, а значить дозволяє активізувати, поглиблювати, оновлювати теоретичні знання, що формують практичні вміння і навички бути конкурентоспроможним на ринку праці.

«Перевагою пошукового методу є аспект щодо наближення студентів до самостійного розв'язання проблеми. Він привчає їх бачити проблему, ставити питання, висловлювати припущення, будувати докази, робити висновки» [1, с. 110]. Відзначимо, що пошуковий метод використовується для стимулювання й активізації творчої діяльності студентів, передбачає формування умінь студента набувати знання самостійно, досліджувати предмет або явище, робити висновки, а набуті знання застосовувати у практичній діяльності. Він залучає у процес самостійного творчого пізнання, створює умови для формування пізнавальних інтересів, формує навички творчої індивідуальної і колективної діяльності та виступає засобом активізації пізнавальної діяльності студента.

Література

1. Пентиліук М. І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. — К.: Ленвіт, 2009. — 402 с.
2. Полюга Л. М. Словник термінів міжкультурної комунікації. — К.: Довіра, 2007. — 205 с.
3. Ельбрехт О. М. Управління навчальною і виховною діяльністю: Теорія і практика. — К.: Основа, 2009. — 168 с.

УДК 811.111: 373.3/5.02

Довгаль Ірина Анатоліївна

викладач

Краматорського коледжу

Донецького національного університету економіки та торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

Довгаль Ирина Анатольевна

преподаватель

Краматорского колледжа

Донецкого национального университета экономики и торговли

имени Михаила Туган-Барановского

Dovgal Iryna

Teacher

Kramatorsk College of

Donetsk National University Economy and Trade the

name of Mikhail Tugan-Baranovsky

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE AMONG STUDENTS IN PRACTICAL CLASSES IN FOREIGN LANGUAGE

Анотація. В статті розглянуто питання, що пов'язане з формуванням комунікативної компетенції у студентів засобами інтерактивних методів навчання при проведенні практичних занять з іноземної мови.

Ключові слова: комунікативна компетенція, іншомовне спілкування, інтерактивні методи, рольова гра.

Аннотация. В статье рассмотрено формирование коммуникативной компетенции студентов средствами интерактивных методов обучения при проведении практических занятий по иностранному языку.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, иноязычное общение, интерактивные методы, ролевая игра.

Summary. the article deals with the question of the formation of communicative competence among students through the use of interactive teaching methods while conducting practical classes in a foreign language.

Key words: communicative competence, foreign language communication, interactive methods, role-playing game.

Сьогодні в Україні має скластися нова мовна Європейська реальність, яка передбачає багатомовність та мовну мобільність, за якою людина набуватиме повноту доступу для вільного вивчення та оволодіння якомога більшою кількістю мов. Без цього успішна інтеграція в сучасному світі просто неможлива. Вивчення в навчальних закладах більш ніж однієї іноземної мови, безумовно, знаходиться в інтересах загальної національної політики України. Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення

і впровадження нових методів навчання і виховання студентів. Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття. Нині створюється нова педагогіка, характерною ознакою якої є інноваційність — здатність до оновлення, відкритість новому.

Державним освітнім стандартом та Програмою з іноземних мов визначаються основні цілі навчання іноземної мови: практична мета передбачає оволодіння студентами умінь мовлення на рівні, достатньому

для здійснення іншомовного спілкування; виховна мета реалізується через систему особистого ставлення до нової (іноземної) культури у процесі оволодіння нею; освітня мета реалізується у процесі навчання: оволодіння знаннями про іноземну культуру, історію, традиції; порівняння явищ іноземної мови, що вивчається, з рідною мовою; залучення до діалогу культур, тощо; розвиваюча мета реалізується через розвиток у студентів умінь переносу знань та навичок у нову ситуацію на основі проблемно-пошукової діяльності, готовності до участі в іншомовному спілкуванні, умінь спонтанно і логічно висловлювати свою думку, тощо.

Давайте розглянемо поняття «комунікативна компетентність». Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми [4].

Як відбувається формування комунікативної компетенції у студентів на практичних заняттях з іноземної мови? Основними умовами для продуктивного оволодіння іноземною мовою, як і рідною, є: включення студента в предметно-комунікативну діяльність на занятті; тісне спілкування; сукупність реалізації соціальних функцій. Одним із шляхів створення комунікативної ситуації є рольові ігри, круглі столи, конференції та дискусії, які сприяють реалізації міжособистісного спілкування студентів на занятті. Такі форми роботи називають інтерактивними методами навчання.

Активна модель навчання передбачає застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійну діяльність студентів. Інтерактивний — здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету: створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну здатність [2, с. 250–251].

Розглянемо різні види інтерактивних методів навчання більш детально. Рольова гра забезпечує студентам знання «мовних бар'єрів». Зміст рольової гри повинен бути цікавим і значущим для її учасників, а всяке ігрове дійство повинне закінчуватись одержанням певного результату, що несе в собі певну цінність, ґрунтується на знаннях, навичках і вміннях, здобутих на занятті, та забезпечує можливість студентам обирати раціональні і ефективні рішення, при цьому критично оцінювати себе і оточуючих. Зв'язок гри з практикою реального спілкування — одна з найважливіших соціально-психологічних вимог [1, с. 7].

Існують такі правила проведення рольових ігор: а) студент повинен уміти поставити себе в ситуацію, яка може виникнути в реальному житті; б) студент має адаптуватися до своєї ролі в запропонованій ситуації, яка може виникнути в реальному житті. Заслужують на увагу і так звані «рольові картки». Кожен студент отримує картку, одна її сторона однакова для всіх, на ній розміщується інформація про рольову ситуацію, проблему, яку треба вирішити. Зворотна сторона картки містить фрази та словосполучення з теми заняття, які потрібно використати при складанні діалогів. Такі мовленнєві кліше мають різний характер комунікативних ситуацій та допомагають студентам граматично вірно формулювати свої питання, відповіді, згоду/незгоду, здивування тощо.

Завдяки проведенню занять з використанням елементів конференції, дискусії, круглого столу студенти вчаться самостійно мислити та висловлювати свої думки на іноземній мові. Це дає можливість перевірити їх знання з лексики та граматики, а також вміння використовувати ці знання на практиці. Студенти мають висловити свою власну думку щодо їх вирішення, уважно слухають думки своїх одногрупників, ставлять питання, сперечаються, наводять аргументи, самостійно виправляють помилки, допомагають один одному правильно формулювати висновки та рекомендації.

На практичних заняттях з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» в Краматорському коледжі ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського викладач Довгаль І. А. активно використовує інтерактивні методи навчання, які позитивно впливають на формування комунікативної компетенції у студентів з англійської мови. Суть технологій полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Це співнавчання, в якому викладач та студенти є суб'єктами. Викладач виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи студентів.

Практичне заняття з використанням інтерактивних методів навчання складається з двох частин: перша проводиться з використанням традиційних видів робіт (фронтальне або індивідуальне опитування, фонетична розминка, робота з лексичними одиницями, робота з текстом, виконання після текстових та граматичних вправ та інше), а друга — з використанням елементів рольової гри, дискусії або конференції (на етапі закріплення лексичних одиниць або з метою контролю вмінь та навичок студентів використовувати знання фахової лексики на практиці.) На практичному занятті з теми «Визначні місця України» використовуються елементи рольової гри. Викладач та 2–3 студента виконують роль гідів та провідників, а інші студенти — роль іноземних туристів. Дія відбувається в Києві, гід розповідає туристам цікаві факти про історичні та визначні місця столиці. На практичному занятті за

темою «В магазині одягу» використовуються важкі елементи рольової гри. Тільки студенти виконують роль продавців та покупців, а викладач — роль адміністратора в магазині. Такий вид роботи сприяє формуванню культури професійного спілкування фахівців сфери обслуговування. Студентам запропоновано скласти діалоги з використанням наступних ситуацій з карток. Картка 1: Ви з сестрою їдете на весілля до подруги. Вам потрібно купити сукні лілового кольору. Відтворіть розмову з продавцем. Картка 2: Вам потрібно купити спортивний одяг. Але він коштує дорого. Вам потрібно знайти недоліки в одязі та умовити продавця зробити Вам знижку. Відтворіть розмову з продавцем. Картка 3: Минулого тижня Ви купили пальто, але прийшовши додому зрозуміли, що воно Вам не личить. Зараз бажаєте його обміняти та купити інше. Відтворіть розмову з продавцем-консультантом.

Практичне заняття з теми «Захист навколишнього середовища» проводиться з використанням елементів конференції, на якій студенти зачитують свої доповіді. Тема доповідей стосується проблем навколишнього середовища. Після відбувається обговорення, де студенти висловлюють свої думки та надають пропозиції щодо покращення ситуації

з навколишнім середовищем. На практичному занятті з теми «Вибір професії» доцільно використовувати дискусію, де відбувається обговорення чинників, які впливають на вибір професійної діяльності. Практичне заняття «Освіта в Великобританії» проводиться з використанням елементів круглого столу. Студенти виконують роль студентів з Великобританії, викладачів та студентів з України. А викладач — роль організатора зборів. Завдання: дія відбувається на щорічному Круглому столі. Це щорічні міжнародні збори молоді, де обговорюються різноманітні питання. Студентам потрібно відтворити ситуації, які пов'язані з обговоренням питань щодо освіти в Великобританії та Україні.

Отже, проведення практичних занять з іноземної мови з використанням інтерактивних технологій показало, що такі методи навчання позитивно впливають на формування комунікативної компетенції у студентів, виробляють у студентів вміння орієнтуватися в різних нестандартних обставинах та висловлювати свої думки на іноземній мові. Це призводить до кращого розуміння, запам'ятовування і відтворення лексичних та граматичних одиниць, виробляє вміння студентів застосовувати отримані знання в практичній професійній діяльності.

Література

1. Інтерактивні вправи та ігри. — Харків: Вид. група «Основа», 2011. — 144 с.
2. Химинець В. В. Іноваційна освітня діяльність. — Тернопіль: Мандрівець, 2009. — 360 с.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

УДК 316.625 (075.8)

Андрющенко Марія Юріївна*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри телебачення і радіомовлення**Інститут журналістики**Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Андрющенко Мария Юрьевна***кандидат филологических наук,
доцент кафедры телевидения и радиовещания**Институт журналистики**Киевского национального университета имени Тараса Шевченко***Andriushchenko Mariya***Candidate of Philology,**Associate Professor of the Department of Television and Radio Broadcasting**Institute of Journalism of**Taras Shevchenko National University of Kyiv*

МАНИПУЛЯЦІЯ В МЕДІА ЯК ВИД СУГЕСТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

МАНИПУЛЯЦИЯ В МЕДИА КАК ВИД СУГЕСТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ

MEDIAMANIPULATION AS A TYPE OF SUGGESTIVE COMMUNICATION

Анотація. Стаття присвячена проблемі застосування маніпуляцій в медіа. Актуалізація і обговорення цієї проблеми є необхідною у викритті сугестивних медіавпливів на глядача. Конструювання потрібного замовнику типу реальності стає згубним для розвитку самостійного критичного мислення.

Ключові слова: маніпуляція, сугестія, біхевіоризм, інформація, медіа.

Аннотация. Статья посвящена проблеме применения манипуляций в медиа. Актуализация и обсуждение этой проблемы является необходимым в раскрытии сугестивных влияний медиа на зрителя. На современном этапе конструирования нужного заказчику типа реальности становится губительным для развития самостоятельного критического мышления.

Ключевые слова: манипуляция, суггестия, бихевиоризм, информация, СМИ.

Summary. The article is devoted to the problem of using manipulations in media. Updating and discussing this problem is necessary in exposing the suggestive influence on viewers. Design of desired type of reality becomes disastrous for the development of independent critical thinking.

Key words: manipulation, suggestion, behaviorism, information, media.

Постановка проблеми. «За допомогою інформаційних контекстів можна конструювати потрібний тип реальності, підштовхуючи індивідуальну або масову свідомість до потрібного вибору. При цьому людину начебто не допускають до самостійного прийняття рішень, шляхом створення ілюзії свободи вибору, хоч насправді її немає», — констатує відомий український учений, фахівець у сфері комунікативних технологій Г. Почепцов [1].

Проблема, пов'язана з маніпулюванням масовою свідомістю споживачів ЗМІ в період нестабільних економічних та соціальних умов у житті громадян будь-якої країни, є актуальною. А в період військової

агресії з боку Росії, в якій опинилась Україна, розбиратись у цих питаннях стає життєво необхідним, оскільки вітчизняні медіа мають нести соціальну відповідальність за надану інформацію, а реципієнти повинні освоїти основні принципи медіаграмотності та зрозуміти природу та якісні характеристики медіа. Маніпулятивних прийомів на сьогодні налічується чимала кількість. Нейролінгвісти працюють не тільки над тим, аби продавати товар, — численні технології, націлені на просування ідей та ідеологій різного характеру, які часто вводять в оману і служать інтересам крупних торговельних корпорацій, політичних партій, релігійних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маніпулятивні прийоми у ЗМІ з успіхом досліджувались західними нейролінгвістами ще з минулого століття, коли лауреатами Нобелівської премії в кінці сімдесятих стають вчені-нейроекономісти. Науковець із Карнегі Мелон Університету Герберт Саймон ще в сорокових роках XX століття доводив, що раціональне через індивідуальне не пояснює причину прийняття рішень людиною. Традиційники або ж економісти-консерватори з невідомих причин ігнорували дослідження Герберта Саймона, аж поки у 1978 році він не отримав Нобелівську премію, що обурило багатьох невдоволених противників його теорії.

У 1979 році психологи Даніель Канеман з Принстонського університету та Амос Тверський із Стенфорда опублікували конспект теорії щодо аналізу прийняття рішень людиною під ризиком. Це дослідження про те, як людина вправляєється з незрозумілими та неочікуваними обставинами та під час ризикованої ситуації. Результати досліджень викликали неабиякий інтерес у економістів, маркетологів, антикризових менеджерів [2]. Моральн-етичний аспект нейроекономіки нівелюється маркетологами і вивищується ідея економічного зиску.

Такі зарубіжні автори, як Філ Барден, Деніел Канеман розглядають медіаманіпулятивні впливи на мозок індивіда крізь низку експериментів, пов'язаних із когнітивною діяльністю індивіда, визначаючи такі аспекти нейролінгвістики, як нейроекономіка та нейромаркетинг. Саме завдячуючи Деніелу Канеману, першому психологу, який отримав у 2002-му році Нобелівську премію, вималювалась ця концепція.

Професор Массачусетського технологічного інституту Ноам Чомський, один із перших зарубіжних дослідників, який ще в 50-роках XX століття розпочав нищівну критику світової медіасистеми. Він є автором більше тридцяти книг, присвячених боротьбі з медіа-маніпуляціями. Результати психолінгвістичних досліджень лягли в основу його багаточисленних видань. Його книга «Тиха зброя для тихих війн» стала бестселлером.

Український дослідник Г. Почепцов у «Інформаційних війнах» [3] дає розуміння поняття інформаційного простору. Автор пропонує стратегії трансформації егрегору, як глобального інструмента в медіазіткнень у контексті глобалізації інформаційного поля. У «Психологічних війнах» автор дає розуміння того як використовують мас-медіа під час військових конфліктів із метою управління масовою свідомістю громадян, розкриває принципи інформаційної війни, визначає медіа-інструментарій, який служить виконанню певних психологічних операцій націлених на реципієнтів [4].

П. Лісовський, Н. Зражевська, П. Потятинник, а також інші вітчизняні дослідники, аналізували проблему маніпуляцій у медіа, де здебільшого описували ці явища в теле- і радіопросторі, що актуально в часи конвергентних медіатрансформацій.

Метою статті є узагальнення і систематизація основних, на нашу думку, поглядів і теоретичних надбань щодо використання маніпуляцій у медіа.

Виклад основного матеріалу дослідження. С. Г. Кара-Мурза дає визначення терміну маніпуляції за Оксфордським словником англійської мови в якому цей термін трактується як «акт впливу на людей або керування ними зі спритністю, особливо із зневажливим підтекстом, як приховане управління та обробка» [5].

Авторський колектив навчального посібника «Сугестивні технології маніпулятивного впливу» поняття маніпулювання визначає як «вид психологічного впливу, майстерна реалізація якого веде до прихованого збудження в іншій людині намірів, які не збігаються з її реальними бажаннями». При цьому об'єктом маніпулювання, на думку дослідників, є свідомість людини та масова свідомість, на якій здійснюється певний вплив із метою досягнення бажаного результату, жертвою маніпулювання — є людина, група людей, суспільство, які були використані або якимсь чином посприяли досягненню встановленої мети, а інструментами маніпулювання виступають ідеї, прийоми, форми, способи, методи, використання яких дає змогу впливати на свідомість людини для досягнення певної мети [6, с. 11].

Сугестія (лат. *Suggestio*, від *suggero*: навчаю, навіюю) трактується словником української мови як вплив на волю і почуття людини; навіювання [7]. Сугерент не помічає сугестивні смислові натяки які звернені до емоційної сфери, до підсвідомості. Навіювання реципієнтові думок і переживань і програмування його настроєвого регістру є імперативним впливом який водночас стає опосередкованим. Це зумовлено метою запрограмувати поведінку індивіда з певною стратегічною ціллю, — вплинути на душевний стан і сформулювати реакцію і навіяти потрібний замовнику зміст. Приховані лінгвістичні форми та аудіо — візуальні прийоми які часто транслюються з забороненою для людської психіки звуковою частотою і є одними з багатьох аморальних інструментаріїв для того аби індивід трансформувався в запрограмованого слухняного біоробота.

Біхевіоризм (від англ. *behavior* — «поведінка») — це психологічний, напрям який вивчає конструювання поведінки людей до підсвідомих автоматичних дій, використовуючи зовнішні подразники. На зміну емпіричній психології біхевіоризм прийшов у XX столітті і засновником його став Джон Уотсон. Його дослідження «Психологія як наука про поведінку» скасувала старі психологічні догми і по-новому висвітлювала проблему маніпуляції масової свідомості [8].

Під час погіршення соціально-економічних умов, що призводить до ускладнення соціально-політичних відносин, результатом чого стає посилення протиріч у суспільстві, людям стає все складніше розібратися в інформаційних потоках. Адже кожне джерело інформації конструє медійні підтексти, які часом

неможливо зрозуміти навіть науковцям. Пересічний глядач увесь час, що проводить перед телевізором, стає об'єктом маніпулятивних впливів, які здійснюють нейролінгвістичні технологи шляхом вивчення і формування поведінкових реакцій для досягнення мети замовника. Після перегляду програми новин чи улюбленого ток-шоу формується стереотипне реагування на отримувану інформацію, що полегшує інтерпретацію подій реципієнтом.

Тобто формується поведінкова модель, яка від індивідуального сприйняття інформації та запланованої інтерпретації шляхом стереотипізованих умовиводів переходить у колективне, коли група людей має колективну думку, що змодельовалась конкретною програмою. А думка, звісно, формує поведінку. Тож моделі поведінки нині активно транслюються українському суспільству за допомогою рейтингових програм новин, ток-шоу, серіалів, кінофільмів, мультфільмів та інших жанрово-типологічних конвергентних медіа в мережі інтернету.

Сьогодні біхевіористські методи охопили усі основні сфери життєдіяльності людини. Коли ми говоримо про нейроеконіміку, то одразу нанизуються такі терміни, як нейрополітологія, нейролінгвістика, нейрожурналістика. Постає тільки питання вибору нейротехнологій, які допомогли б просунути продукт, проект, ідею, ідеологію чи релігію. Методологія інформаційних маніпуляцій реалізується засобами масової інформації дуже ефективно.

У вирі сьогодення напрошується умовивід щодо запрограмованих дій глядачів високорейтингових програм, коли поведінка сугерента програмується відносно потреб замовника. Причому формування таких потреб базується на економічних, ідеологічних, політичних, релігійних засадах. Вірогідно, що максимально широке розповсюдження біхевіористського інструментарію призводить до серйозних наслідків у зоні проведення воєнних дій не тільки на сході України, а й в усьому світі. Інформація оновлюється і поширюється миттєво і засоби для цього постійно удосконалюються. Відповідно оновлюється і ускладнюються методи, адже інтелектуальний розвиток людства в контексті еволюційних процесів має реагувати на динаміку світових змін, відповідно у замовників виникає потреба у більш складному інструментарії нейрокомунікативного впливу.

Мішенню дій маніпулятора є дух, психічні структури людської особистості. У книзі «Маніпульована людина» (1964) Герберта Франке дається таке визначення: «Під маніпулюванням у більшості випадків слід розуміти психічний вплив, який виробляється таємно, а отже, і на шкоду тим особам, на яких він спрямований. Найпростішим прикладом цього може бути реклама» [9].

Ніхто не говорить, що думати заборонено або власні думки небажані. Але нав'язані думки виробляються у таких масштабах, що власне мислення тоне в їх масі, а ці власні, але нав'язані думки так тонко

вводяться в підсвідомість, що люди приймають часто чуже мислення за результат роботи власної думки і найвищою мірою як власне ідейне надбання.

Якщо розглянути будь-яку програму новин, то завжди у верстці матимуть місце матеріали, які з точки зору журналістської етики є неприйнятними ані за змістом, ані за формою. Вони мають порушений баланс думок, сумнівну тематику, сфальсифікований відеоряд, порушену логіку у текстах та штучність у начитці. Однак випускові редактори такі матеріали здобувають, вважаючи їх прерогативними через політику медіа-власників. Адже сама структура телевізійної програми, починаючи з форми і закінчуючи змістом, є штучно створеним медіа-продуктом. Будь-яку програму можна порівняти з картиною, де художник представляє бачення власне, або замовника. В ролі художника інформаційного випуску новин виступає творча група, де майже кожен проект часто стає психологічною пасткою для утримання уваги сугерента. Таким чином суб'єктивна подача притаманна усьому медіабізнесу.

Принципи медіаграмотності вперше були сформульовані Асоціацією вчителів м. Онтаріо у 1987 році, й включені Міністерством освіти Канади у Media Literacy Resource Guide (1989). З того часу ці принципи лишаються фундаментальними для системи медіаосвіти, вони набули великої популярності і стали приводом для численних дискусій [10]:

Ключовий принцип № 1. Всі медіамеседжі сконструйовані.

Коли у випуску новин правильно вдягнений і навчений ведучий, з гарною дикцією, артикуляцією, інтонацією й правильним (згідно начитуваних у верстці подій) виразом обличчя представляє черговий сюжет, який обкладений і пронизаний заставками, відбивками, перебивками, музикою, інфографікою та іншими спецефектами, то усвідомлення сенсу вищесказаного приходить миттєво.

Ключовий принцип № 2. Медіамеседжі формують наше сприйняття реальності.

Тут важливим є те, що світогляд людини вже від перших років її народження формують медіамеседжі. Ще коли немовля лежить в люльці воно розглядає на вулиці банери, лайтбокси, вивіски на будівлях. А вдома — телевізор і гаджети, які невпинно програмують мозок людини з пелюшок. Далі дитина росте і тут відіграють роль програмерів свідомості інтерпретанти тих запілінгованих раніше меседжів. Далі приходять до уваги сугерента соціальні мережі та месенджери, в яких аватарки, статуси, лайки, коментарі є чи не найрезультативнішими медіазасобами у програмуванні ставлення до тих чи інших суспільних явищ. Простота у користуванні гаджетами спрощує допуск дитини до забороненої інформації, адже одним натиском пальця можна відкрити цікаві їй вікна.

Ключовий принцип № 3. Різняться аудиторії, різняться розуміння одного й того самого меседжа.

Освіта, вік, стать, національність, приналежність до будь-якої релігійної конфесії, соціальний статус, світоглядні чинники — все це впливає на розуміння й інтерпретацію одного й того ж медіамеседжа.

Ключовий принцип № 4. Медіамеседжі містять комерційні втручання. Цей принцип має стати аксіомою для медійників і сугерентів, оскільки жоден інформаційний портал, включаючи соцмережі та месенджери, не є безкоштовним для споживачів. Лайки, підписки, публікації — це і є той матеріал, з яким працюють аналітики маркетингових відділів. Адже методом моніторингу вони мають повну картину дій користувачів. За допомогою спеціальних програм вони визначають ваші вподобання й працюють із вашою свідомістю на користь замовника.

Ключовий принцип № 5. Усі медіамеседжі включають точки зору.

Зрозуміло, що витримуючи баланс думок, можна досягти певного розуміння істинності інформації, та враз виникає питання про рівень тих, хто ті думки висловлював. Питання рівня стосується більшою мірою і різноплановості знань та широкої світоглядності. Тож важливим залишається славнозвісний вираз «А судді хто»?

Висновки. Нейролінгвістика, нейроекономіка, нейромаркетинг, біхевіоризм, сугестія, НЛП та

інші подібні напрямки яких щороку стає дедалі більше слугують одній одвічній ідеї, — управління масами шляхом маніпуляцій масовою свідомістю з певною метою.

Навіювання реципієнтові думок і переживань і програмування його настроєвого і поведінкового регістру з різною метою: продати, купити, змотивувати на виборах, нав'язати ідеологію, релігію, чи стиль життя і є ідея всіх маніпулятивних комунікативних прийомів, чий імперативний вплив одночасно стає опосередкованим і влучно націленим на споживача інформації. Таким чином можна сміливо припуститись думки, що інформаційна імплантація, в майбутньому стане невід'ємним складником медіахірургії і термін нейрожурналістика також знадобиться. Такий термінологічний каламбур не є безпідставним, хоч і віддає академічним сарказмом. Але коли ведеться одвічна дискусія про права і свободи людини, питання суттєвого програмування мозку залишається по-за увагою. Це та царина у яку можна віднести до інформаційної зброї зі стратегічною ціллю, — вплинути на душевний стан людей в період військових, економічних, чи політичних криз. Приховані лінгвістичні та аудіовізуальні прийоми є інструментарієм для трансформації вільного індивіда в запрограмованого слухняного біоробота який рухатиметься за заданою траєкторією.

Література

1. Почепцов Г. Телекритика. Бихевиористические интервенции: от мирного до военного использования / Г. Почепцов // Телекритика. — 2015. — 4 січ.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://harvardmagazine.com/#march-april.2006>., «The Marketplace of perception» by Craug Lambert.
3. Почепцов Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. — М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2000. — 576 с.
4. Почепцов Г. Психологические войны / Г. Г. Почепцов. — М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2000. — 528 с.
5. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. — М.: Алгоритм, 2004. — 528 с.
6. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / [В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов]; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. — 2-ге вид. — К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. — 248 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. — том 9, 1978. — 821 с.
8. Уотсон Джон Б. Психология как наука о поведении. — «Научная книга», 1998. — 224 с.
9. Франке Г. Маніпульована людина / Франке Герберт. — Брокгауз. — 1964.
10. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/sotsialna_mediagramotnist_pyat_klyuchovikh_printsipiv/

Гончарова Наталія Олександрівна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри української і всесвітньої історії та культури,
магістрант факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Гончарова Наталья Александровна

*кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры украинской и всемирной истории и культуры,
магистрант факультета иностранных языков
Измаильский государственный гуманитарный университет*

Goncharova Nataliya

*Candidate of the Historical Sciences, Assistant Professor,
Assistant Professor of Ukrainian and World History and Culture Department,
Master's Student of the Faculty of Foreign Languages
Izmail State University of Humanities*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ НОВЕЛИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОЙ НОВЕЛЛЫ НА УРОКАХ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

APPLICATION OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES FOR THE STUDY OF THE ENGLISH NOVELS AT LESSONS OF FOREIGN LITERATURE

Анотація. Аналізуються інтерактивні технології щодо можливостей їх впровадження в навчальний процес при викладанні зарубіжної літератури.

Ключові слова: інтерактивна технологія, урок зарубіжної літератури, англійська новела.

Аннотация. Анализируются интерактивные технологии относительно возможностей их внедрения в учебный процесс при преподавании зарубежной литературы.

Ключевые слова: интерактивная технология, урок зарубежной литературы, английская новелла.

Summary. Interactive technologies are analyzed on the possibilities of their introduction into the educational process in teaching foreign literature.

Key words: interactive technology, lesson of foreign literature, English novella.

Зміни в суспільстві призводять до нового розуміння якості освіти, реформування її структури й змісту. Головною цінністю освіти має стати орієнтир на випускника — людину з планетарним мисленням, спроможну жити в світі, що постійно змінюється, життєздатну, творчу, успішну особистість. У таких умовах основне завдання вчителя полягає в пробудженні та розвитку інтересу як рушійної сили пізнання і навчання.

Новітні наукові дослідження засвідчують нагальну необхідність навчання учнів самостійному

здобуттю знань, щоб згодом вони могли адаптуватися в соціумі та самостійно і творчо працювати. Вчитель-словесник має не лише сформувати вміння самостійно і критично аналізувати прочитаний твір, визначити проблеми, які в ньому порушуються, усвідомлювати, де в життєвих ситуаціях можна буде використовувати здобуті знання і вміння, — він має донести до своїх вихованців красу і силу художнього слова, духовно збагатити їх.

Урок літератури — це урок образного сприйняття світу. Він пробуджує уяву, фантазію учнів, спри-

яє розвитку розумових, пізнавальних здібностей, формує особистість кваліфікованого читача. Метою сучасного уроку зарубіжної літератури є насамперед не нагромадження знань, а пошукова діяльність, спрямована на формування вмінь і навичок щодо орієнтації в інформаційному просторі.

Одним із найкращих засобів, котрі сприяють цьому, є інтерактивні технології навчання. Завдяки закладеним в їхню суть самостійній діяльності та груповій взаємодії, вони можуть бути корисними і перспективними для вчителя та для учнів. Теоретичною основою впровадження інтерактивних методів і технологій навчання є системний, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи до побудови дидактичних процесів, а також інваріантність процесу навчання, уроку як конкретної форми реалізації процесу засвоєння знань, формування умінь і навичок.

Дослідження останніх років засвідчують зростання інтересу науковців, учителів-практиків до досліджуваної проблеми. Так, різні аспекти використання інноваційних, зокрема, інтерактивних методів у навчально-виховному процесі є предметом вивчення Т. Базилевич, О. Мірзи, Н. Півень, О. Пометун, М. Радченко, Н. Терещенко, А. Учень, Н. Чикалової та ін. Однак, методичні можливості застосування інтерактивних технологій на уроках зарубіжної літератури залишаються недостатньо вивченими. Отже, метою статті є висвітлення особливостей впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес на прикладі роботи із новелістичною прозою.

Аналіз чинної навчальної програми засвідчив, що англійська новела у ній майже не представлена. Тема «Світова новела», розрахована на 6 годин, представлена в 7-му класі. В її контексті розглядається тема «Новела як літературний жанр, її характерні ознаки, різновиди (2–3 за вибором учителя)». У програмі рекомендовано провести уроки за новелами О. Генрі «Дари волхвів», «Останній листок»; Г. Дж. Уеллса «Чарівна крамниця»; Р. Акутагави «Павутинка» [3]. Крім того, вчитель має можливість запропонувати до вивчення творчість англійських новелістів на уроках позакласного читання. Навіть враховуючи досить незначну представленість тем, присвячених висвітленню новелістичної прози в шкільній практиці, ми маємо прагнути до оптимізації процесу навчання, чому безперечно сприятимуть інтерактивні технології.

До основних переваг інтерактивних технологій навчання належать наступні: 1) інтерактивні технології допомагають забезпечити ефективність процесу вивчення матеріалу; 2) вчитель отримує можливість диференційованого підходу до кожного школяра зі спеціальними потребами — особистісними та інтелектуальними; 3) змінюється роль учнів, вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння і навички, організаційні здібності; 4) основним джере-

лом мотивації навчання стає інтерес самого учня, його особиста потреба у знаннях; 5) зростає роль особистості педагога: він менше часу витрачає на розв'язання проблем із дисципліною, більше розкривається перед учнями як лідер та організатор; 6) покращується не лише рівень засвоєння матеріалу, але і можливість його застосування у повсякденному житті; 7) використання інтерактивних методів навчання в малих групах сприяє розвитку таких особистісних якостей як комунікабельність, співробітництво, уміння відстоювати власну точку зору, йти на компроміси тощо [4].

У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва: а) позитивна взаємозалежність — клас досягає успіху а умови гарного виконання завдань кожним школярем; б) індивідуальна відповідальність — працюючи в групі, кожен учень виконує своє завдання, відмінне від інших; 3) однакова участь — кожному учню надається однаковий за обсягом час для виконання завдання; 4) одночасна взаємодія — коли всі школярі задіяні у роботі [2, с. 149–150].

Однією з найвідоміших інтерактивних технологій, оптимальних для колективного обговорення, є «Мозковий штурм». Розпочинати роботу за цією технологією доцільно після оголошення проблеми (проблемної ситуації). Для більшої ефективності краще записати формулювання проблеми для обговорення на дошці. Насамперед доцільно запропонувати школярам озвучити терміни, цитати, дати, пов'язані з даною проблемою. Подальший алгоритм даної інтерактивної технології полягає у наступному: 1) при висуванні учнями ідей не відкидати жодної, навіть відверто нісенітної (усі запропоновані ідеї записувати на дошці в порядку їх надходження без коментарів і зауважень); 2) заохочувати всіх до активного пропонування ідей; 3) спонукати всіх школярів доповнювати, розвивати або коригувати ідеї інших; 4) обговорити запропоновані ідеї, підбити підсумки, оцінити виступи [6].

«Мікрофон» — один із різновидів колективного навчання, який надає можливість кожному окремому учню висловити власні думки. Школярі під час її використання вчаться аргументовано відстоювати свої погляди. Для ефективної організації роботи в даній технології необхідно враховувати такі умови: 1) надати класу певний предмет, який виконуватиме роль уявного мікрофона; 2) надавати слово лише тому, хто отримує уявний мікрофон; 3) запропонувати учням говорити стисло (1–2 хв.); 4) не коментувати і одразу не оцінювати виступи; 5) обов'язково підбити підсумки [5].

Вчителю важливо пам'ятати, що запорукою вдалої реалізації інтерактивної технології «Мікрофон» є насамперед чітке формулювання запитання чи проблеми. Завдання педагога полягає в уважному сприйнятті учнівських виступів з метою аналізу рівня засвоєння навчального матеріалу. Безперечно,

викладач може висловлювати свої міркування, але як один із рівноправних учасників процесу.

Методисти радять дотримуватись наступного порядку в організації роботи. Оголосити тему, в контексті якої учні будуть висловлюватись, використовуючи уявний мікрофон. Сформулювати незакінчене речення і запропонувати учням закінчити його, як-от: На сьогоднішньому уроці для мене найважливішим відкриттям було...»; «Дана інформація дає нам підстави для висновку, що...»; «Це рішення було прийняте, оскільки...»; «З яким почуттям перегорнута остання сторінка твору?» та ін. Важливо, щоб кожен наступний учасник обговорення розпочинав свій виступ із запропонованого початку.

Досить результативною в контексті специфіки зарубіжної літератури як навчального предмета є інтерактивна технологія «Незакінчене речення». Вона дозволяє ґрунтовніше працювати над формулюванням власних висловлень та їхньою презентацією перед аудиторією, вчить критично порівнювати власні погляди з думками інших; створює умови для подолання стереотипів, вдосконалює навички говорити стисло й переконливо. Зауважимо, що цей прийом, як правило, поєднують із «Мікрофоном».

Зрозуміло, що для формулювання «Незакінчених речень» учитель може застосовувати не лише загальні, універсальні фрази. Зокрема, в межах нашої теми можна запропонувати наступні: «Сомерсет Моем народився у місті...», «Джозеф Конрад — це псевдонім...», «Типовий герой Уільяма Уаймарка Джейкобса — це...», «Вірджинія Вулф написала такі новели...» тощо.

Для реалізації дискусійної технології вчителю доцільно заздалегідь ретельно обдумати тему. Як правило, вчитель виконує роль ведучого дискусії. Для оптимізації процесу можна застосовувати роздатковий матеріал. Організовувати роботу класу за дискусійною технологією доцільно за такими етапами: 1) обрати тему і скласти план дискусії; 2) хід дискусії; 3) заключна частина, підбиття підсумків. Наприклад: «Прочитання фіналу «Ляльковий будинок», «Що для вас означає фраза «Люби ближнього свого?»», «Література і/чи кіно» тощо [1].

Інтерактивний прийом «Позначки» є майже універсальним: учні самостійно дочитують новелу і роблять позначки.

Зацікавлення у школярів викликає прийом «Спиймай помилку» (так — ні). Наведемо приклад роботи із даними про життєвий і творчий шлях К. Менсфілд:

1. Народилась у Веллінгтоні в сім'ї банкіра 14 вересня 1888 р. (ні, у жовтні).

2. При хрещенні отримала ім'я Кетлін Бішем (так).

3. У родині батьків Кетлін було три дочки (ні, п'ятеро).

4. Першим навчальним закладом, в якому отримувала освіту К. Менсфілд, була школа міс Свенсон (ні, початкова школа в Карорі).

5. Почала друкуватись у дев'ятирічному віці (так).

6. У 1911 р. вийшла у світ перша збірка оповідань К. Менсфілд «В англійському пансіоні» (ні, в німецькому).

7. Серед псевдонімів письменниці — Елізабет Стенлі, Матильда Беррі (так).

8. Кетрін могла безкоштовно публікувати свої розповіді у видавництві «Хогарт Плюс», яким володіли Вірджинія і Леонард Вулф (ні, Хогарт Прес).

9. У 1917 р. був написаний один із найвідоміших творів письменниці — «Прелюдія» (ні, в 1915 р.).

10. К. Менсфілд хворіла на сухоти (так).

11. Померла в Фонтенбло 9 січня 1933 р. (ні, в 1923 р.).

12. Західні критики нерідко називають К. Менсфілд «англійським Чеховим» (так).

Ефективним є використання на уроках зарубіжної літератури «броунівського руху» — прийому, за допомогою якого за короткий проміжок часу учні вивчають значний за обсягом теоретичний матеріал і повідомляють його зміст однокласникам, реалізуючи таким чином метод взаємонавчання — «навчачись сам, навчаю інших» [1].

Доречним у навчанні зарубіжної літератури є інтерактивний прийом «Знайди відповідність». Зокрема, на прикладі англійської новели можна запропонувати дітям визначитись за наступними позиціями: «автор» і «назва твору»: Р. Л. Стівенсон, Дж. Конрад, А. К. Дойл, Джером К. Джером, У. У. Джейкобс, Р. Кіплінг, У. С. Моем, В. Вулф, К. Менсфілд, О. Хакслі, Р. Грейвз, І. Во — Ляльковий будинок, Незвичайна прогулянка Морроубі Джукса, Будинок англійця, Суботній вечір, Блакитний карбункул, Мавпяча лапка, Харчевня двох відьом, Крик, Люби ближнього свого, Падіння Томаса-Генрі, Сатанинська пляшка, Щось людське.

Отже, інтерактивні технології навчання є частиною особистісно орієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомленню себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу. Ефективність інтерактивних технологій залежить від уміння вчителя бути радником і консультантом. У навчальному процесі важливо дотримуватись «принципу наслідування».

Література

1. Базилевич Т. Л. Технології інтерактивного навчання у викладанні. Практичне застосування інтерактивних форм роботи на уроках світової літератури [Електронний ресурс] / Т. Л. Базилевич // Освіта. ua. — 2014. — 21 лютого. — Режим доступу: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/39663/
2. Гончарова Н. О. Методика викладання історії: Навчальний посібник / Н. О. Гончарова. — Харків: ФОП Шейніна, 2009. — 328 с.
3. Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи (2012 р. зі змінами 2015–2017 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
4. Мірза О. П. Використання інтерактивних методів навчання в процесі викладання зарубіжної літератури [Електронний ресурс] / О. П. Мірза // Наша школа. Науково-методичний журнал. — 2017. — Режим доступу: <http://ooiuv.odessaedu.net/uk/site/zhurnal-nasha-shkola.html>
5. Терещенко Н. М. Інтерактивні методи й прийоми на уроках зарубіжної літератури. Методичний посібник для вчителів-словесників / Н. М. Терещенко. — Бердянськ, 2017 // Освітній портал «На урок» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://naurok.com.ua/posibnik-interaktivni-metodi-y-priyomi-na-urokah-zarubizhno-literaturi-21519.html>
6. Учень А. В. Використання інтерактивних та мультимедійних технологій на уроках зарубіжної літератури та в позаурочній роботі в системі особистісно орієнтованого навчання [Електронний ресурс] / А. В. Учень // Майстерня філолога. — 2015. — Режим доступу: <https://majsternya-filologa7.webnode.com.ua/news/vikoristannya-interaktivnikh-ta-multimedijnikh-tehnologij-na-urokakh-zarubizhnoji-literaturi-ta-v-pozaurочноj-roboti-v-sistemi-osobistisno-orijentovanogo-navchannya/>

УДК 811.111'255

Драб Наталія Леонідівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Драб Наталья Леонидовна

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры иностранных языков и межкультурной коммуникации

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Drab Nataliia

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the

Department of Foreign Languages and Intercultural Communication

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Костюк Тетяна Олександрівна

старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Костюк Татьяна Александровна

старший преподаватель кафедры иностранных языков и межкультурной коммуникации

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Kostiuk Tetiana

Master, Senior Lecturer of the

Department of Foreign Languages and Intercultural Communication

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

DOI: 10.25313/2520-2057-2018-21-4388

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ МАТЕМАТИЧНИХ ТЕКСТІВ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОГО ПЕРЕВОДА МАТЕМАТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

THE ACTUAL PROBLEMS OF THE MODERN TRANSLATION OF MATHEMATICAL TEXTS

Анотація. В статті досліджується якісний сучасний переклад математичних текстів, що вимагає інтенсивного дослідження в предметі вихідного тексту. Розглядається питання назв нових геометрій, деяких геометричних термінів та їх перекладу з урахуванням історичного аспекту їх виникнення, що висвітлюють особливості англійських встановлених математичних назв. Показано, що в процесі перекладу потрібно орієнтуватися на загальний зміст речення, розуміючи його сенс та знати історичний генезис розвитку математичної науки. У цьому контексті приведено деякі історичні факти, що пов'язані із назвами нових геометрій, зокрема геометрії Лобачевського, Рімана, Ейлера. Досліджено історію вивчення побудов в неевклідової геометрії Лобачевського, що стало одним з напрямків розвитку її ідей українською школою математиків-геометрів. Це потребує узгодженості перекладів українського і англійського зі зведенням до якісного стандарту вживаності термінів. Доведено, що назви геометрій, які прийняті на теренах Східної Європи мають свій слов'янський аспект (геометрія Лобачевського), що в Західній Європі вони не є вживаними назвами, а встановленими являються назви з математичними особливостями (гіперболічна геометрія, еліптична геометрія, параболічна геометрія).

Ключові слова: переклад, генезис, нові геометрії, геометрія Лобачевського, геометрія Рімана, гіперболічна геометрія, еліптична геометрія, параболічна геометрія.

Аннотация. В статье исследуется качественный современный перевод математических текстов, требует интенсивного исследования в предмете исходного текста. Рассматривается вопрос названий новых геометрий некоторых геометрических терминов и их перевода с учетом исторического аспекта их возникновения, освещающих особенности английских установленных математических названий. Показано, что в процессе перевода нужно ориентироваться на общий смысл предложения, понимая его смысл и знать исторический генезис развития математической науки. В этом контексте приведены некоторые исторические факты, связанные с названиями новых геометрий, в частности геометрии Лобачевского, Римана, Эйлера. Исследована история изучения построений в неевклидовой геометрии Лобачевского, что стало одним из направлений развития его идей украинской школой математиков-геометров. Это требует согласованности переводов украинского и английского с возведением к качественному стандарту применяемости сроков. Доказано, что названия геометрий, принятых в Восточной Европе имеют свой славянский аспект (геометрия Лобачевского), что в Западной Европе они не являются бывшими в употреблении названиями, а установленными являются названия с математическими особенностями (гиперболическая геометрия, эллиптическая геометрия, параболическая геометрия).

Ключевые слова: перевод, генезис, новые геометрии, геометрия Лобачевского, геометрия Римана, гиперболическая геометрия, эллиптическая геометрия, параболическая геометрия.

Summary. The article investigates a high-quality modern translation of mathematical texts, which requires intensive research in the subject of the source text. The question of the names of new geometries, some geometric terms and their translation, taking into account the historical aspect of their occurrence, which cover the peculiarities of the English established mathematical names, is considered. It is shown that during the translation process it is necessary to focus on the general content of the sentence, understanding its meaning and to know the historical genesis of the development of mathematical science. In this context, some historical facts relating to the names of new geometries, including the geometry of Lobachevsky, Riman, Euler, are given. The history of the study of constructions in the non-Euclidean geometry of Lobachevsky is studied, which became one of the directions of the development of its ideas by the Ukrainian school of mathematicians-geometers. This requires the coherence of translations of Ukrainian and English with a summary to a high standard of use of terms. It is proved that the names of geometries adopted in Eastern Europe have their own Slavic aspect (Lobachevsky's geometry) that in Western Europe they are not used names, and names are found with mathematical features (hyperbolic geometry, elliptic geometry, parabolic geometry).

Key words: translation, genesis, new geometry, Lobachevsky geometry, Riemann geometry, hyperbolic geometry, elliptic geometry, parabolic geometry.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Якісний сучасний переклад математичних текстів вимагає інтенсивного дослідження в предметі вихідного тексту. Крім того, перекладач, як правило, повинен мати глибокі знання як вихідного, так і цільового рівня мов [3]. В ідеалі, перекладачем повинен виступати носій мови перекладу. Це дозволить більш точно донести зміст математичного тексту. Дуже важливо, щоб перекладач текстів з англійської на українську в області математичних переказів був фахівцем у відповідному питанні. У всьому тексті перекладу має бути дотримано єдності термінології, властивої тематиці перекладів. При перекладі слід враховувати особливості вживання деяких математичних знаків, які повинні відповідати загальноприйнятим нормам англійської мови, а також деякі історичні особливості, які впливають на встановлення того чи іншого математичного терміна [8]. Переклад повинен стилістично відповідати початковому текстові, а також у перекладі повинні бути дотримані норми сучасної орфографії і правила граматики мови перекладу [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянемо питання назв нових геометрій та їх перекладу з урахуванням історичного аспекту їх виникнення [1]. Відомо, що відкриття неевклидової геометрії ве-

ликим російським математиком Н. І. Лобачевським (1792–1856). Незалежно від Лобачевського до таких ідей прийшов угорський математик Янош Больяй (1802–1860р), який опублікував свою роботу на три роки пізніше Лобачевського (1832) і видатний німецький математик Карл Фрідріх Гаус (1777–1855р), у якого після його смерті були знайдені окремі неопубліковані начерки початкових положень неевклидової геометрії. Розвиток ідей Гауса стало сучасним вченням про заснування евклидової геометрії, всієї математики і взагалі всякої дедуктивної науки [2].

До речі угорське написання імені Bolyai János і вимовляється — [jaː.noʃboː.jɒ.i], хоча в українських джерелах зустрічається безліч варіантів написання його прізвища: Больяй, Больяй, Боян, Бояї, Бояй і, навіть, Больє. Повне визнання і широке поширення геометрія Лобачевського отримала через 12 років після його смерті, коли стало зрозуміло, що наукова теорія, побудована на базі деякої системи аксіом (вихідних положень, прийнятих без доказу) вважається тільки тоді повністю завершеною, коли ця система аксіом задовольняє трьом умовам: незалежності, несуперечності і повноти [1–2; 9].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розглянути особливості англійського перекладу назв нових геометрій та деяких геометричних термінів, розкриваючи історичні аспекти, що висвітлюють

Таблиця 1

Особливості перекладу назв геометрій та геометричних побудов

Термін	Можна перекласти	Правильний переклад по-англійськи
Геометрія Лобачевського	Lobachevsky geometry	Hyperbolic geometry
Геометрія Рімана	Riemann geometry	Elliptic geometry
Евклідова геометрія	Euclidean geometry	Parabolic geometry
Нерівність Коші-Буняковського	Cauchy — Bunyakovsky inequality	Cauchy inequality
Площина Лобачевського	Lobachevsky plane	Plane of hyperbolic geometry
Багатоманітність	Manifold, Diversity (різноманітність)	Variety
Власний вектор	Own vector	Eigenvector
Старший коефіцієнт	Older coefficient.	Leading coefficient
Лінійно зв'язаний	Linearly connected (сенсу англійською не має)	<i>Arcwise connected</i> (старий переклад) <i>Path-connected</i> (сучасний переклад)

нам особливості англійських встановлених математичних назв.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На нашу думку в процесі перекладу не варто перекладати окремі слова, а тільки орієнтуватися на загальний зміст речення, розуміючи його сенс. У цьому контексті бажано, навіть, знати історичний генезис розвитку математичної науки. Приведемо у цьому контексті деякі історичні факти, що пов'язані із назвами нових геометрій, зокрема геометрії Лобачевського, Рімана, Ейлера.

Зі встановленням логічної правильності геометрії Лобачевського, із загальним її визнанням у зв'язку зі столітнім ювілеєм дня народження М. І. Лобачевського (1892) і круглою датою з дня народження Яноша Бойяі (1902) з'явилися дослідження в цій області ряду європейських математиків, які оживили інтерес до дослідженням в неевклідової геометрії і розвитку її ідей, зокрема, по геометричних побудов [1–2].

Вивчення наукової спадщини та розвитку ідей великого російського геометра Н. І. Лобачевського перейшло до росіян і до українських математиків. Зокрема, теорії геометричних побудов в просторі Н. І. Лобачевського присвячені праці Д. Д. Мордухай-Болтовського, Н. М. Несторовича, В. Ф. Кагана, а також українських математиків — видатного геометра А. С. Смогоржевського і учнів його школи: Н. П. Хоменко, В. Ф. Рогаченко, Р. І. Демаховської, В. І. Коби, Б. Я. Букреева, М. Г. Андрієвської, К. К. Мокрищева, В. С. Мартиненко [2]. Доведеною

видатним українським математиком В. С. Мартиненко теоремою Маскероні, завершуються критичні дослідження теорії побудови завдань другого ступеня в площині неевклідової геометрії Лобачевського комплексом: лінійка — оріциркуль — гіперциркуль — циркуль [2]. З огляду на вищесказане, встановлюючи історичні рівноможливі відкриття різними вченими нових геометрій, можна зрозуміти чому в англійській математичній літературі прийнято наступні встановлені назви геометрій та геометричних побудов, які представлені у таблиці 1 [4–6].

Вивчення побудов в неевклідової геометрії Лобачевського стало одним з напрямків розвитку її ідей українською школою математиків-геометрів, що потребує узгодженості перекладів українського і англійського зі зведенням до якісного стандарту вживаності термінів [3; 7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, назви геометрій, які прийняті на теренах Східної Європи мають свій слов'янський аспект (геометрія Лобачевського), що в Західній Європі вони не є вживаними назвами, а встановленими являються назви з математичними особливостями (гіперболічна геометрія, еліптична геометрія, параболічна геометрія).

Хоча у Східній Європі вживаними є назви геометрій з іменами західних вчених (геометрія Рімана, Евклідова геометрія), але вони теж мають встановлені в генезисі назви з геометричними особливості, що необхідно враховувати при перекладі.

Література

1. Блудова Т. В. Практикум з аналітичної геометрії [Текст]: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. — Л.: ЛБІ НБУ, 2004. — 216 с.
2. Мартиненко В. С. Теорема Маскероні в геометрії Лобачевського. — Доп. АН УССР, 1982, серія А, № 1, с. 22–27.
3. Бондарчук Л. І. Культура ділового мовлення: Навчальний посібник. 2-е видання доповнене і перероблене. — Житомир: ПП «Рута», в-во «Волинь», 2008. — 244 с.
4. Раєвська Н. М. Englishlexicology — Київ, 2001. — 234 с.
5. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу. — Київ. Нац. Універ. ім. Тараса Шевченка, 2002. — 87 с.
6. Тимченко І. І., Головченко Г. Т., Дерев'янка І. В., Остапенко Г. І. Теорія і практика перекладу — Харків, 2006. — 284 с.
7. Циткіна Ф. О. Термінологія й переклад. — Львів: ВЛІ, 2003. — 187 с.
8. Блудова Т. В. Теорія ймовірностей. Львів. — Л.: ЛБІ НБУ, 2005. — 318 с.
9. Шевченко Й. С. Лінгвістичні й дидактичні проблеми іншомовної комунікації. — Харків: Константа, 2002. — 86 с.

References

1. Bludova T. V. Praktykum z analitychnoyi heometriyi [Tekst]: navch. posib. dlya stud. vyshchych navch. Zakl. — L.: LBI NBU, 2004. — 216 s.
2. Martynenko V. S. Teorema Maskeroni v heometriyi Lobachevs'koho. — Dop. AN USSR, 1982, seriya A, № 1, s. 22–27.
3. Bondarchuk L. I. Kul'tura dilovoho movlennya: Navchal'nyy posibnyk. 2-e vydannya dopovnene i pereroblene. — Zhytomyr: PP «Ruta», v-vo «Volyn'», 2008. — 244 s.
4. Rayevs'ka N. M. Englishlexicology — Kyiv, 2001. — 234 s.
5. Sukhenko K. M. Leksychni problemy perekladu. — Kyiv. Nats. Univer. Im. Tarasa Shevchenka, 2002. — 87 s.
6. Tymchenko I. I., Holovchenko H. T., Derev'yanko I. V., Ostapenko H. I. Teoriya i praktyka perekladu — Kharkiv, 2006. — 284 s.
7. Tsytkina F. O. Terminolohiya y pereklad. — L'viv: VLI, 2003. — 187 s.
8. Bludova T. V. Teoriya ymovirnostey. L'viv. — L.: LBI NBU, 2005. — 318 s.
9. Shevchenko Y. S. Linhvistychni y dydaktychni problemy inshomovnoyi komunikatsiyi. — Kharkiv: Konstanta, 2002. — 86 s.

Pankratenko Kseniia*Student of the**National Technical University of Ukraine**“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”***Obushenko Tatiana***Senior Lecturer**National Technical University of Ukraine**“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”***Tolstopalova Natali***Candidate of Technical Science Technology**National Technical University of Ukraine**“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

THE REMOVAL OF NICKEL IONS FROM WASTE WATERS

Summary. Solvent sublation of Ni^{2+} ions depending on the parameters (extractant, surfactant, pH, molar ratio of metal: surfactant, time, initial concentration) was researched.

Key words: solvent sublation, nickel, sulfanol, isoamyl alcohol.

Galvanic production is an integral part of almost every enterprise of mechanical engineering, metalworking, metallurgy, electronics, etc. In this case, galvanic production is one of the most dangerous sources of environmental pollution by impurities of heavy metals, inorganic acids and alkalis, surfactants and other highly toxic compounds.

Wastewater of galvanic production includes diluted drains (washing waters) and concentrated solutions (washing, degreasing, pickling, electrolytes). As a rule, they are subject to mixing and subsequent joint processing.

When choose a scheme and method of purification of galvanoscopes is taken into account [1, p. 134]:

- the initial composition of wastewater and spent working solutions, which are sent for recycling;
- regulatory requirements for the quality of purified water;
- the level of reconstruction of existing treatment facilities or the construction of new cleaning systems;
- operating mode of treatment facilities (continuous or periodic);
- financial condition of the enterprise.

Due to the large variety of heavy metals that are toxic and stringent in terms of their MPC in purified water, there is a need to improve existing methods of wastewater treatment of galvanic plants (as they have a number of disadvantages).

It is necessary to search methods, which would allow to clear drains to the norms of MPC, and at the same time, to carry out regeneration of valuable components. Such method is solvent sublation, which is a combination of ion flotation and extraction technologies. Therefore scientists are actively engaged in the study and research of this process, as evidenced by numerous articles and scientific papers.

The technology of solvent sublation was first proposed by F. Siebba in 1961. The process of ion extraction was proposed to be carried out in the presence of collectors (surfactants). In order to carry out the solvent sublation, bubbles of gas, extractor and collector were introduced into the initial solution. The latter were selected in such a way that the charge was opposite to the charge of the ion that is being removed. The parameters (pH, extractant, surfactant, air flow rate, temperature, etc.) were selected in such a way that the process of transferring the ion-surfactant complex to the extraction phase took place as efficiently as possible. The separation of the concentrated ion is carried out by different methods depending on the collector [2].

In this work, the possibility of removing nickel ions (II) by solvent sublation was investigated. Sulfanol was used, as a collector, which is a mixture of sodium salts of alkylbenzene sulfonic acids with an alkyl residue. Concentration of the model solution of nickel — 10 mg/dm³. The optimal conditions of the

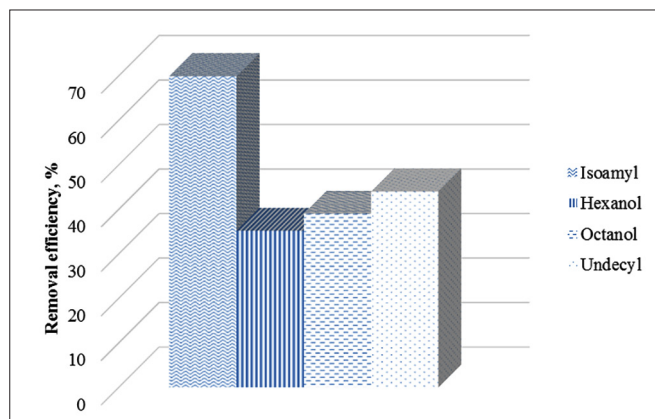

Fig. 1. Comparative characteristic of extractants according to removal efficiency

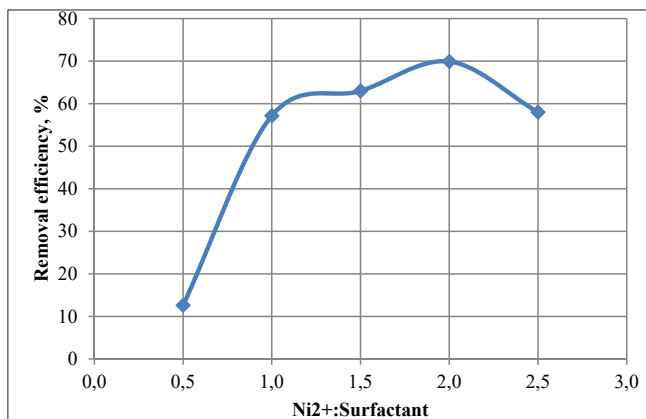

Fig. 2. Dependence of removal efficiency from the molar ratio

process, such as the choice of the extractant, the pH of the aqueous phase, the molar ratio of the metal: sulfonate, the time of the process, were determined.

The solvent sublation process was carried out in a glass cylindrical column (at the bottom is the Schott filter) with a diameter of the holes for passing bubbles was 40 μm . The air in the column was compressed by the compressor. Nickel ions were transferred from the aqueous phase with bubbles of gas in the form of a sublimate and remained in the organic layer. The process was carried out to a constant residual concentration of nickel ions, which was determined according to the standard methodology [3].

During the experiment, it was found that the best extractant is isoamyl alcohol, which may be explained by the fact that branched alcohols have a better ability to hold the sublimate [4]. The comparative characteristic of extractants by degree of exclusion is illustrated in Figure 1. According to the results, the highest degree of extraction in isoamyl alcohol is 69.9%.

The influence of the molar ratio of metal: sulfonate on the removal efficiency of nickel (II) ions from the aqueous phase has been studied. Experiments with the following ratios (Me: surfactant) were carried out: 1:

0.5; 1: 1; 1: 1.5; 1: 2; 1: 2.5. Taking into account the results shown in Figure 2, can be concluded that the ratio of Me: surfactant = 1: 2 is optimal, which may be explained by the fact that nickel is a doubly charged cation and needs a doubly charged anionic pair [4].

An important factor affects the degree of extraction is the pH of the water phase. The hydrogen index was corrected by solutions of sodium hydroxide (0,1 M) and nitric acid (concentrated). The influence of pH on the removal efficiency with the molar ratio of metal: Surfactant = 1: 2 and 1: 1 were studied (Fig.3, Fig.4). For both cases, the highest removal efficiency is at pH 9.5.

During the study, the optimal duration of the solvent sublation process was determined. Dependence of removal efficiency from the duration of the process is illustrated in Figure 5. The highest degree of extraction is achieved at 30 minutes.

During the study, the influence of concentration of metal has been studied. As can be seen from Fig. 6, an increase of concentration of the ions of Ni²⁺ provides an increase of removal degree. Thus, with an initial concentration of the ions of Ni²⁺ 10 mg/dm³, purification is achieved up to 69,9%, and at a concentration of 150 mg/dm³ is increased to 88,9%.

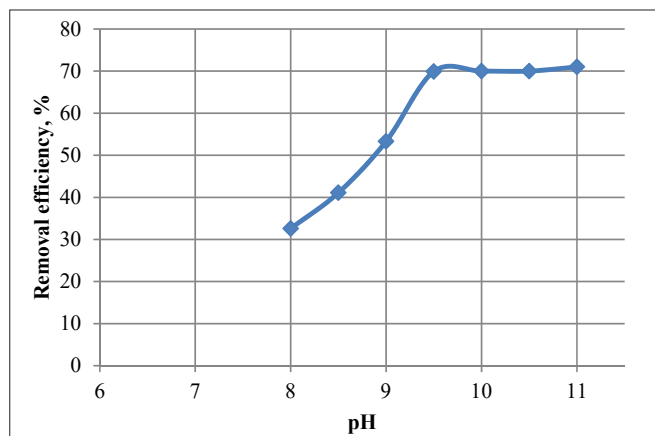

Fig. 3. Dependence of removal efficiency from molar ratio Surfactant: Ni²⁺=2:1

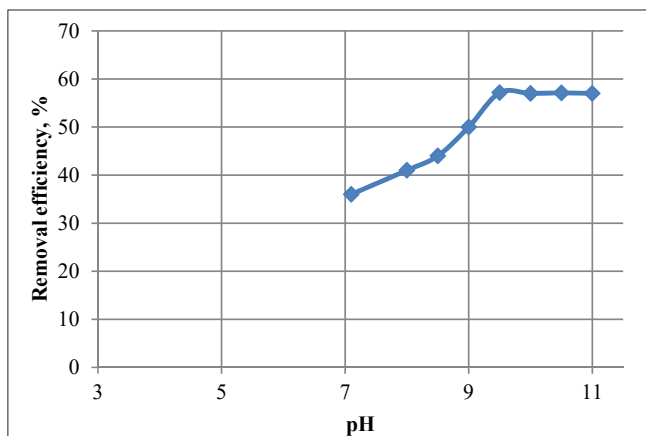

Fig. 4. Dependence of removal efficiency from molar ratio Surfactant: Ni²⁺=1:1

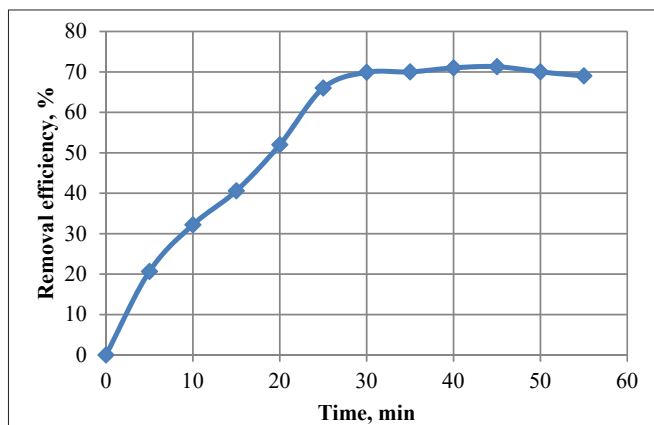

Fig. 5. Dependence of removal efficiency from the time

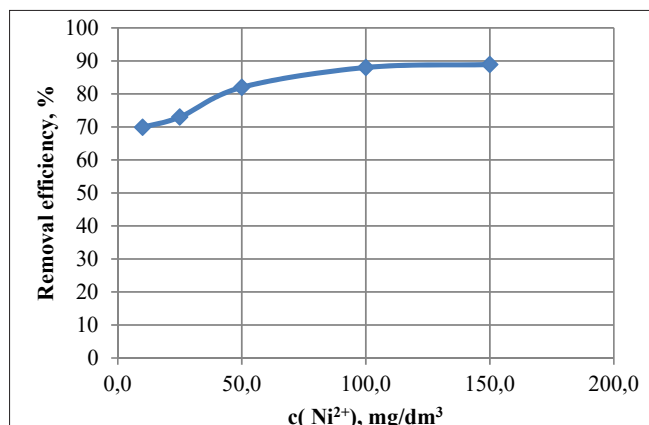

Fig. 6. Dependence of removal efficiency from the concentration

To summarize the results of experimental studies and theoretical substantiation, it can be assumed that optimal conditions for the process of solvent sublation of removal of nickel (II) ions from aqueous solutions at a concentration of 10 mg/dm³ are the molar ratio of

Me: surfactant = 1:2, pH 9.5 and duration process — 30 minutes. As an extractant, isoamyl alcohol is selected. Collector — water solution of sulfanol. Under such conditions, the removal efficiency of nickel ions is 69.9%.

References

1. Запольский А. К., Образцов В. В. Комплексная переработка сточных вод гальванического производства. — К.: Техника, 1989. — 199 с.
2. Себба Ф. Ионная флотация, пер. с англ., М., 1965; Гольман А. М., Ионная флотация, М., 1982.
3. Набиванец, Б. Й. Аналітична хімія природного середовища: Підручник./ Б. Й. Набиванец, В. В. Сухан, Л. В. Калабіна. — К.: Либідь, 1996. — 304 с.
4. Kim, Young-Sang, Yoon-seok Choi, and Won Lee. "Studies on solvent sublation of trace heavy metals by continuous flow system as ternary complexes of 1, 10-phenanthroline and thiocyanate ion." *Bulletin of the Korean Chemical Society* 24.12 (2003): 1775–1780.
5. Очистка сточных вод от токсических металлов флотоэкстракцией / Т. И. Обушенко, И. М. Астрелин, Н. М. Толстопалова, М. А. Варбанец, Т. А. Кондратенко // *Химия и технология воды*. — 2008. — Т. 30, № 4. — С. 429–436.

УДК 341.1

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Зубко Анна Олександрівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Зубко Анна Александровна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zubko Anna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук, ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Asiryan Syuzanna

Candidate of Legal Sciences,

Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРИНЦИПИ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ

ПРИНЦИПЫ ВЕДЕНИЯ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

PRINCIPLES OF WARFARE

Анотація. У статті висвітлено найдавніші звичаї війни, які продовжують свій розвиток і до сьогодні, тільки на більш якісному рівні. На основі рекомендацій Міжнародного комітету Червоного Хреста щодо вдосконалення українського законодавства у сфері міжнародного гуманітарного права, у статті наведено основні принципи, якими мають керуватися сторони збройного конфлікту при веденні воєнних дій. Кожен принцип розглянуто окремо як в розумінні Комітету, так і в доктринальному тлумаченні для практичного застосування. Також в роботі висвітлено, яким чином такі принципи закріплено у вітчизняному законодавстві. Наприкінці статті наводиться порівняння норм, закріплених на національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, Міжнародний комітет Червоного Хреста, принцип гуманності, способи і засоби ведення воєнних дій, закріплення в українському законодавстві.

Аннотация. В статье освещены древние обычаи войны, которые продолжают свое развитие и сегодня, только на более качественном уровне. На основе рекомендаций Международного комитета Красного Креста по совершенствованию украинского законодательства в сфере международного гуманитарного права, в статье приведены основные принципы, которыми должны руководствоваться стороны вооруженного конфликта при ведении военных действий. Каждый принцип рассмотрен отдельно как в понимании Комитета, так и в доктринальном толковании для практического применения. Также в работе освещены, каким образом такие принципы закреплены в отечественном законодательстве. В конце статьи приводится сравнение норм, закрепленных на национальном и международном уровнях.

Ключевые слова: международное гуманитарное право, Международный комитет Красного Креста, принцип гуманности, способы и средства ведения военных действий, закрепление в украинском законодательстве.

Summary. The article covers the ancient customs of war, which continue to develop until today, only on a more qualitative level. Based on the recommendations of the International Committee of the Red Cross on the improvement of Ukrainian legislation in the field of international humanitarian law, the article outlines the basic principles that should guide the parties to an armed conflict in the course of hostilities. Each principle is considered separately in the understanding of the Committee, as well

as in the doctrinal interpretation for practical application. Also, the work outlines how such principles are enshrined in domestic legislation. At the end of the article, a comparison of the norms set on the national and international levels is presented.

Key words: international humanitarian law, International Committee of the Red Cross, humanity principle, ways and means of conducting military operations, consolidation in Ukrainian legislation.

Постановка проблеми. Війна, як і кожне явище, повинна мати певні межі. Наразі дане питання стоїть досить гостро, адже новітні розробки у сфері воєнного озброєння створюють дедалі більшу небезпеку не тільки для учасників збройного конфлікту, а й для мирного населення. Тому міжнародна спільнота встановлює норми-принципи, які мають мінімізувати негативний вплив на населення та навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням зазначеної проблеми займалися як вчені-основоположники міжнародного права (Гроцій Г., Оппенгейм Л.), так і сучасні дослідники (М. М. Гнатівський, В. М. Кононенко, Т. Р. Короткий, В. М. Лисик, В. М. Репецький, Л. Д. Тимченко, Н. В. Хендель та інші).

Виділення не вирішеної раніше частини загальної проблеми. Окремі науковці (або навіть так звані правові школи) по-різному тлумачать основні принципи ведення воєнних дій. Проте, на мою думку, вони є взаємодоповнюючими і мають сукупно застосовуватися при тлумаченні таких принципів. Саме тому в статті консолідується погляд з цього питання Міжнародного Комітету Червоного Хреста, українського законодавства, а також думки окремих вітчизняних дослідників цього питання.

Мета статті. Метою статті є всебічне висвітлення основних принципів ведення воєнних дій, встановлених міжнародним гуманітарним правом, а також дослідження їх закріплення в українському законодавстві.

Виклад основного матеріалу. Ще з найдавніших часів (за часів існування таких давніх цивілізацій, як Єгипет, Греція, Рим, Індія, Китай) починали зароджуватися найдавніші звичаї війни: милосердя і пощада ворога, що здається; оповіщення про мотиви нападу і намір почати війну; зародження права поховання, права притулку; звичай звільнення заручників; інститут захисту іноземців; збереження під час війни культових споруджень та їх служителів; неприпустимість убивства жінок, дітей, старих, поранених, тих, хто здається в полон, парламентарів; найпростіша медична допомога пораненим і хворим; зародження права народів і правил ведення війни; поява перемир'їв, договорів про мир; осуд віроломства і заборона «віроломної зброї» [1, с. 103].

З плином світової історії відбувається поступове визнання цих принципів усією світовою спільнотою та їх розвиток, вдосконалення, а також нормативне закріплення як на міжнародному, так і на національному рівні.

Тривалий період сучасної історії поведінка на війні обмежувалася виключно розумінням прин-

ципу гуманності (який в найзагальнішому вигляді охоплював найдавніші звичаї війни).

Досить цікавою у цьому плані була доповідь Генерального секретаря ООН у 1988 році щодо мінімальних гуманітарних стандартів. Було зазначено, що «... одна з основних переваг міжнародного гуманітарного права заключається у тому, що в його положеннях безпосередньо і детально зазначені порушення, скоєні у ході конфліктів, що дає потенційним жертвам достатньо чіткі орієнтири по відношенню до їх прав у конкретних обставинах. Не менш важливо і те, що обов'язки та відповідальність збройних сил також детально розкрито... Враховуючи відсутність ясності у застосуванні норм, встановлення основоположних стандартів гуманності стало би корисною опорою для тих, хто виступає за більш суворе дотримання прав людини у ситуаціях внутрішнього насилля. Це особливо стосується осіб, які займаються реалізацією програм професійної підготовки військовослужбовців...» [2].

З часом суспільство прийшло до висновку, що збройні конфлікти необхідно регулювати за допомогою сукупності моральних і правових норм і, насамперед, кодифікованих норм міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право, створене на основі правового позитивізму, зобов'язує воюючі сторони і суб'єктів міжнародного права до найбільш гуманного варіанта, припустимих з погляду права, дій у процесі збройної боротьби [3, с. 102].

На сьогодні існують три основні принципи, які визначають, як сторона збройного конфлікту може здійснювати військові операції, тобто вести воєнні дії. Це — принципи розрізнення, пропорційності та зобов'язання вживати запобіжних заходів. Ці принципи спрямовані на захист цивільних осіб від наслідків воєнних дій. На додаток до цих принципів існує заборона щодо заподіяння надмірних ушкоджень чи невинуватених страждань, яка захищає законні воєнні цілі — комбатантів або осіб, що беруть участь у воєнних діях. Ці положення МГП, як і всі інші, не ґрунтуються на принципі взаємності, тобто ймовірні порушення МГП однією зі сторін конфлікту жодною мірою не звільняють іншу сторону від її зобов'язання дотримуватися МГП [4, с. 56–57].

1. Принцип розрізнення — загальновизнана норма договірної та звичаєвої МГП, відповідно до якої сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й воєнні об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти воєнних об'єктів. Заборона нападів на цивільних осіб має єдиний виняток: цивільні особи, які безпосередньо беруть участь у воєнних діях, втрачають імунітет від можливих

нападів протягом часу такої безпосередньої участі та часу, протягом якого вони готуються до запланованого ними нападу [5, с. 28–29].

Крім того, МГП виділяє окрему категорію об'єктів, які користуються особливим захистом. До таких, зокрема, належать культурні цінності, об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, установки і споруди, що містять небезпечні сили (греблі, дамби, атомні станції).

Тобто даний принцип встановлює, що: 1) міжнародне гуманітарне право пріоритетно захищає певні категорії осіб (цивільне населення, жертви війни, медичний персонал) та об'єктів; 2) з цією метою існує необхідність відрізнити комбатантів та цивільних осіб.

Важливість забезпечення механізму дії цього принципу можна яскраво побачити через призму воєнних дій 2010 року в Афганістані, під час яких внаслідок операцій на сході країни Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані загинули мирні жителі. Через невірно отримані координати, зіткнення відбулося не у встановленому населеному пункті (зіткнення відбулися в повіті Кхогьяні, замість визначеного Штабом повіту Шерзад), що призвело до жертв серед цивільного населення.

2. Принцип пропорційності (сумірності) означає, що конкретна і безпосередня військова перевага, здобута в результаті військової операції, повинна переважати шкоду, завдану в її ході цивільним особам та цивільним об'єктам.

Ідеться не про цілеспрямований напад на цивільних осіб чи цивільні об'єкти, що є забороненим згідно з принципом розрізнення, а про ризик випадкової шкоди цивільним особам та/або об'єктам. До числа невідбиркових відноситься та забороняється збройний напад, «котрий, як можна очікувати, попутно потягне за собою втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та шкоду цивільним об'єктам або те й інше разом, які були б надмірними щодо конкретної і безпосередньої воєнної переваги, якої передбачається таким чином досягти» [5, с. 29].

Тобто сторони збройного конфлікту повинні вживати заходів, щоб віддалити, наскільки це можливо, воєнні цілі від населених районів. Насправді воєнні цілі часто розташовані в безпосередній близькості від цивільних об'єктів, а комбатанти або особи, що беруть участь у воєнних діях, змішуються з цивільним населенням. Тому, якщо напади спрямовані проти законної цілі (комбатанта або воєнного об'єкту), МГП допускає певні випадкові жертви серед цивільного населення, проте вони не повинні бути надмірними щодо конкретної і безпосередньої очікуваної воєнної переваги. Інакше кажучи, нападати на воєнну ціль дозволено тільки після оцінки, яка веде до висновку, що очікувані втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та шкода цивільним об'єктам не будуть надмірними щодо очікуваної конкретної і безпосередньої воєнної переваги [4, с. 57–58].

Цей принцип ґрунтується на тому, що сторони збройного конфлікту мають обирати методи і засоби ведення воєнних дій згідно з певними обмеженнями: 1) існують кількісні і якісні межі застосування сили (застосовуються лише пропорційні засоби і методи відносно прогнозованої військової переваги); 2) вимагає дотримання заборон та обмежень застосування деяких видів озброєнь згідно з нормами міжнародного права (зокрема засоби та методи воєнних дій розглядають як такі, щодо яких існує абсолютна заборона (хімічна бактеріологічна, біологічна, токсична, отрута, отруєна зброя, задущливі, отруйні або інші подібні гази; зброя, що призводить до надмірних страждань) і відносно заборонені (ядерна, лазерна, запалювальна зброя і протипіхотні міни) [6, с. 337]; 3) з цього принципу логічно випливає принцип неспричинення зайвих страждань і руйнувань; 4) сторони також повинні обмежуватися критеріями чесності і сумлінності у виборі засобів і методів ведення війни.

3. Принцип обов'язковості вживання запобіжних заходів. Сторона збройного конфлікту повинна постійно піклуватися про безпеку цивільних осіб або цивільних об'єктів при проведенні військових операцій. Нападаюча сторона повинна робити все практично можливе, щоб переконатися, що вибрані цілі є воєнними цілями. Вона також повинна вибирати такі засоби і методи нападу, які дають змогу уникнути супутньої шкоди цивільним особам і цивільному майну або звести її до мінімуму. Якщо дозволяють обставини, необхідно ефективно попередити цивільне населення про напади. Також потрібно вживати запобіжних заходів щодо наслідків нападів. Наприклад, воєнні цілі не повинні розташовуватися в безпосередній близькості від цивільного населення і цивільних об'єктів, наскільки це можливо [4, с. 58].

Даний принцип досить тісно пов'язаний з принципом необхідності, який вимагає, щоб сторони збройних конфліктів вживали лише тих заходів, які є необхідними для досягнення військової перемоги. Ця ідея викладена ще в преамбулі до Санкт-Петербурзької декларації 1868 р., у якій сторони визнали, «що єдиною законною метою, яку держави повинні мати під час війни, є послаблення військових сил супротивника; що для цієї мети достатньо вивести з ладу найбільш можливу кількість осіб; що використання такої зброї, яка без користі збільшує страждання виведених з ладу осіб або робить їхню смерть неминучою, не відповідає цій меті». Відповідно до логіки МГП встановлюється така ієрархія можливих дій: взяттю бійця супротивника в полон слід віддавати перевагу перед його пораненням, пораненню — перед заподіянням смерті, заподіянням смерті одному комбатанту — перед заподіянням смерті кільком тощо. Іншими словами, для досягнення однакової військової переваги слід обирати спосіб, що завдає найменшої шкоди [5, с. 29].

Цей принцип: 1) допускає лише незаборонені міжнародним правом способи досягнення воєнних

цілей; 2) не виправдує жорстокості, віроломства або будь-яких інших заборонених дій.

Визначаючи способи забезпечення власної безпеки у процесі підготовки держави до оборони та під час воєнних дій, Україна додержується принципів і норм міжнародного права, враховує законні інтереси безпеки інших держав [7].

Відповідно до Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженої Наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 встановлюються такі принципи:

- законності — суворе і точне дотримання усіма органами військового командування, військовослужбовцями та працівниками Збройних Сил України норм МГП.
- обмеження — право сторін, які знаходяться у збройному конфлікті, щодо вибору методів і способів ведення війни не є необмеженим.
- розрізнення — здійсненні в ході підготовки та ведення воєнних дій чіткого розмежування між цивільними особами і комбатантами, між цивільними та військовими об'єктами з метою забезпечення захисту цивільного населення і цивільних об'єктів від наслідків воєнних дій та зосередження дій військ (сил) тільки проти військових об'єктів противника.
- сумірності — сторони, які воюють, у ході ведення воєнних дій не повинні завдавати шкоди цивільним об'єктам та спричиняти втрати серед цивільного населення, які будуть надмірними для досягнення достатньої чисельної переваги над противником.
- гуманності — прояв поваги та забезпечення захисту людей, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, включаючи осіб зі складу збройних сил противника, що склали зброю чи припи-

нили участь у воєнних діях внаслідок поранення, хвороби або з будь-якої іншої причини.

- військової необхідності — вид і ступінь сили, що застосовується, мають бути дійсно необхідними для досягнення законної військової мети, а також таке застосування не забороняється нормами МГП.
- передбачення всіх можливих запобіжних заходів з метою уникнення, а якщо це неможливо — зведення до мінімуму втрат серед цивільного населення та збитків цивільним об'єктам [8].

Тобто на рівні національного права закріплено більш дрібний поділ принципів міжнародного гуманітарного права щодо ведення воєнних дій. Проте я вважаю цей варіант доцільним, адже такий виклад матеріалу унеможливорює звужене тлумачення норм-принципів. Проте відповідно до такого закріплення нівелюється роль принципу гуманності як основоположного для інших норм. Даний недолік не є суттєвим для правозастосування, таке зауваження має значення виключно з точки зору юридичної техніки.

Висновок. Наразі існує досить чіткий та влучний перелік принципів ведення воєнних дій, яким, зокрема, встановлюється: які засоби і способи ведення воєнних дій дозволено використовувати, в якій місцевості заборонено ведення збройного конфлікту, а також перелік осіб та об'єктів, які потребують особливого захисту тощо. Проте, на мою думку, дослідження даного питання не можна вважати завершеним з кількох причин: по-перше, на тлі загального технічного прогресу відбувається також розвиток засобів ведення війни; по-друге, необхідно забезпечити належний механізм контролю за дотриманням встановлених принципів міжнародною спільнотою; — саме в цьому я і вбачаю подальші перспективи для дослідження в рамках даної теми.

Література

1. Климчук Ю. В. Система принципів міжнародного гуманітарного права: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.11 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2002. — 215 с.
2. Принципи гуманності для армії чи яке значення має МГП у війську? / Українська Гельсінська спілка з прав людини. — 16.06.2017. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/blogs/pryntsyipy-humannosti-dlya-armiji/>
3. Полторак А. И. Савинский Л. И. Вооружённые конфликты и международное право. Основные проблемы. — М.: Наука, 1976. — 416 с.
4. Міжнародний комітет Червоного Хреста Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права: посібник для народних депутатів України / Міжнародний комітет Червоного Хреста. — листопад, 2017р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ua.icrc.org/wp-content/uploads/sites/98/2018/02/MGPOctoberBook_web.pdf
5. Гнатівський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М. М. Гнатівський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. — Одеса: Фенікс, 2015. — 70 с.
6. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов / Ф. Ф. Мартенс. — Москва: Зерцало — М, 2014. — 368 с.
7. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#n159>
8. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України від 23.03.2017р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>

УДК 341.1/8

Мельниченко Владислав Сергійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мельниченко Владислав Сергеевич

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Melnychenko Vladyslav

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Asiryan Syuzanna

Candidate of Legal Sciences,

Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

ОБЕСПЕЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫМИ СРЕДСТВАМИ

SECURITY OF INTERNATIONAL SECURITY BY INTERNATIONAL LEGAL PROCEEDINGS

Анотація. Глобальні зміни, що відбувалися протягом XX — на початку XXI ст. поставили на передній план проблеми формування, організації та діяльності систем міжнародної безпеки. На сьогодні спостерігається глобалізація зазначених систем, яка стимулює зростання співпраці та взаємозалежності держав.

Метою цієї статті є наведення детальної характеристики та проведення аналізу ефективності міжнародно-правових засобів забезпечення міжнародної безпеки на основі досліджень відомих теоретиків та науковців права, застосовуючи існуючу світову практику.

Ключові слова: міжнародна безпека, міжнародно-правові засоби, мир, забезпечення миру, агресія, правові засоби, агресивна війна, міжнародне співтовариство.

Аннотация. Глобальные изменения, что происходили в течении XX — в начале XXI в. поставили на передний план проблемы формирования, организации и деятельности систем международной безопасности. Сегодня наблюдается глобализация указанных систем, которая стимулирует рост сотрудничества и взаимозависимости государств.

Целью этой статьи является наведение детальной характеристики и проведения анализа эффективности международно-правовых средств обеспечения международной безопасности на основе исследований известных теоретиков и ученых права, применяя существующую мировую практику.

Ключевые слова: международная безопасность, международно-правовые средства, мир, обеспечение мира, агрессия, правовые средства, агрессивная война, международное сообщество.

Summary. *The global changes that took place during the twentieth and early twenty-first centuries put the problem of the formation, organization and operation of international security systems in the forefront. Today, the globalization of these systems is observed, which stimulates the growth of cooperation and interdependence of states.*

The purpose of this article is to provide a detailed description and analysis of the effectiveness of international legal means of ensuring international security on the basis of research by well-known theorists and law scholars, applying the existing world practice.

Key words: *international security, international legal means, peace, peacekeeping, aggression, legal means, aggressive war, international community.*

Постановка проблеми. Питання безпеки та миру займає чи не найважливіше місце в сучасному міжнародному праві. Це досить проблематична категорія, яка в останні десятиріччя набула особливого значення. Якщо раніше держави були спроможні захистити себе від зовнішнього посягання за рахунок нарощення власного військового потенціалу, то на сучасному етапі, коли спостерігається значний прогрес у розвитку військових технологій, навіть країни з найбільш потужним озброєнням є вразливими перед загрозою нанесення потужних ударів. Стало зрозуміло, що військові засоби відходять на другий план у забезпеченні захисту держави, поступаючись засобам політичного і міжнародно-правового характеру. Саме цей аспект змусив міжнародне співтовариство замислитися та спрямувати всі свої сили на дипломатичне забезпечення міжнародної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даної проблеми займалися досить відомі науковці, зокрема: М.В. Буроменський, О.А. Сергунін, М.О. Баймуратов, М.М. Антонович, В.С. Ржевський, І.П. Блищенко, І.І. Лукашук, Г.О. Анцелевич, І.Я. Кисельов та інші.

Мета статті. Основною метою статті є дослідження існуючих міжнародно-правових засобів міжнародної безпеки та аналіз їх ефективності в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. На будь-якому етапі існування людства питанню безпеки приділялось досить багато уваги, оскільки саме вона є важливим компонентом розвитку суспільства. Сьогодні ми можемо спостерігати активізацію діяльності міжнародної спільноти задля забезпечення міжнародної безпеки. Під міжнародною безпекою можна розуміти певний стан міжнародних відносин, при якому виключаються загрози порушення миру та здійснення актів агресії, а відносини між державами будуються відповідно до загальновизнаних норм і принципів міжнародного права. Стрімке прагнення держав забезпечити стабільний мир на планеті безпосередньо залежить від їх зовнішньої політики та дотримання сучасного міжнародного законодавства. Виокремлюється об'єктивна потреба міжнародного співробітництва в питаннях забезпечення миру, що і зумовила процес формування і функціонування досить нової галузі загального міжнародного права — права міжнародної безпеки,

роль якого полягає у створенні всеосяжної системи миру та безпеки [1, с. 265].

Забезпечення міжнародної безпеки безпосередньо здійснюється за допомогою міжнародно-правових засобів, які являють собою сукупність правових та інших методів, що відповідають основним принципам міжнародного права. Їх можна умовно поділити на три групи: нормативні, організаційні та матеріальні. Головним джерелом, що регламентує міжнародно-правові способи і засоби забезпечення миру, є Статут ООН. Підтримка міжнародного миру і безпеки, що забезпечується вживанням ефективних спільних заходів — найголовніша мета діяльності Організації Об'єднаних Націй [5].

Знадобився час, аби зрозуміти, що міжнародне право лише тоді спроможне бути ефективним засобом забезпечення безпеки держав, коли загальне право на застосування сили буде заборонено, окрім права на захист. Формуються загальні принципи, які з часом набули імперативного характеру, оскільки вони є загальнообов'язковими для всіх учасників міжнародних відносин. До них можна віднести: принцип незастосування сили чи погрози силою, принцип територіальної недоторканості і т.д. Всі ці принципи спрямовані на забезпечення миру і злагоди на нашій планеті, шляхом розширення міжнародного співробітництва держав і саме тому лише взаємодія і взаємозалежність є показником їх ефективності [1, с. 266–267].

Правовий зміст цих принципів був розкритий у низці Резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, спрямованих на зміцнення правових основ та підвищення ефективності механізму ООН із підтримки миру (Декларація про зміцнення міжнародної безпеки 1970 р.; Декларація про запобігання й усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці, і про роль ООН у цій області 1988 р.) [1, с. 267].

Досить важливе місце займає укладення у 1928 році Паризького договору, в якому було встановлено принцип заборони агресивних війн. Однак, в перших міжнародно-правових документах не було чіткого визначення, що ж саме розуміється під терміном «агресія», тому не було розкрито поняття агресивної війни. Як результат, дана прогалина знижувала ефективність цих документів, що фактично розв'язувало руки потенційному агресору. Було б доцільним встановити певний перелік принципів та критеріїв,

якими б керувалися різні міжнародні органи при встановленні факту агресії, що допомогло б відрізнити її від самооборони держав.

Дане питання неодноразово бентежило міжнародну спільноту. Наслідком цього стало прийняття резолюції Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1974 року, яка закріпила визначення агресії та переліку агресивних актів. Відповідно до статті першої, агресією є застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим способом, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй, як це встановлено в даному визначенні. До переліку агресивних актів можна віднести: вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави, або будь-яка військова окупація, яка є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія території іншої держави з застосування сили, блокада портів держави збройними силами іншої держави і т.д. [2].

Застосування збройної сили державою кваліфікується як акт агресії лише тоді, коли воно несумісне зі Статутом, а також, коли це має місце у міжнародному конфлікті. З цього випливає, що поняття агресії не застосовується до будь-яких внутрішніх конфліктів, адже це є справою відповідної держави та відноситься до її внутрішньої компетенції [7, с. 280].

Аналізуючи даний документ, можна зазначити, що такий злочин, як агресія, не може мати жодних виправдань і перелік агресивних актів є невичерпним, що дає право Раді Безпеки ООН відносити до агресії й інші акти, відповідно до Статуту організації. Тобто, можна сказати, що дана резолюція фактично активувала дію деяких положень Статуту ООН, зокрема, статті 39, в аспекті можливості встановлення фактів юридичного існування актів агресії Радою Безпеки ООН, оскільки раніше, без нормативного закріплення даного поняття, це було неможливо.

Саме положення Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 року дають можливість юридично кваліфікувати події сьогодення, зокрема, дії Росії щодо України на Донбасі та в Криму. Дії Росії, які відповідно до статті першої даного документу, варто розцінювати як агресію, є загрозою всьому існуючому світовому порядку. Відмова потужної ядерної держави та одного з членів Ради Безпеки ООН, від дотримання підписаних міжнародних договорів, зокрема, Будапештського меморандуму та порушення принципу незастосування сили ставлять перед світовою спільнотою дуже серйозні виклики.

Важливе значення має порушення Росією Будапештського меморандуму про гарантію безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року, у якому вона, відповідно до статті другої даного документу, зобов'язана утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи

політичної незалежності України, і що ніяка її зброя ніколи не буде використовуватися проти України [6].

На жаль, варто констатувати, що такі дії одного з гарантів територіальної цілісності та недоторканності України підривають авторитет усіх інших договорів схожого типу і служать орієнтиром для інших країн, які цілком можуть здійснювати акти агресії, використовуючи цей приклад.

Підсумовуючи зазначені нормативні засоби забезпечення миру, можна сказати, що існує досить великий перелік непоганих міжнародно-правових договорів, щодо забезпечення миру на нашій планеті, однак, практика показує, що жоден з них не може повністю гарантувати безпеку і недоторканність учасників цих домовленостей. Фактично, укладаючи такі договори, можна покладатися лише на авторитет та чесність їх сторін.

Окрім нормативних, сьогодні активно застосовуються й організаційні засоби забезпечення міжнародної безпеки. До них можна віднести створення державами систем колективної та індивідуальних систем безпеки, які покликані попереджувати та припиняти війни.

Як зазначає М. В. Буроменський, система індивідуальної безпеки держав — це сукупність використовуваних державою індивідуальних гарантій забезпечення своєї безпеки. Створивши норми міжнародного права, що визнають агресію міжнародним злочином, держави не відмовилися від власних засобів забезпечення своєї безпеки, а використовували міжнародно-правові засоби як додаткові гарантії останньої [1, с. 269].

Пошук оптимальних механізмів попередження світових війн став підставою введення в міжнародну практику такого поняття як колективна безпека. Було встановлено, що колективна безпека являє собою систему спільних заходів держав усього світу чи окремих регіонів, що були введені для усунення загрози миру та припинення будь-яких актів агресії. Головною умовою колективної безпеки є наявність певної групи держав, об'єднаних спільними намірами та які спроможні до розробки певних військово-політичних заходів, спрямованих проти потенційного агресора [1, с. 269].

Варто зазначити, що конкретні системи колективної безпеки можуть відрізнятися одна від одної за характером закладених в їх основі міждержавних коаліцій та цілей, які ставлять перед собою їх учасники. Досить часто ці коаліції об'єднують держави, які мають схожий суспільно-політичний устрій, спільну історію або цінності (до таких об'єднань можна віднести НАТО, ЄС і т.д.), але вони можуть виникати також і внаслідок зовнішньої загрози, яка ставить під сумнів безпеку держав зовсім різного типу.

Така організація як НАТО спрямована на забезпечення стабільності в трансатлантичній підсистемі міжнародних відносин, має сприяти взаємодії США

та європейських країн у стратегічній сфері. Як зазначає О. А. Сергунін, НАТО забезпечує законну американську військову присутність на території Європи, задля недопущення глобальних конфліктів на цьому континенті. Таке твердження має право на життя, адже на сьогодні США чітко окреслюють свої лідерські позиції і дають зрозуміти, що НАТО має стати головним гарантом європейської безпеки [4, с. 130].

Також, досить важливе місце щодо забезпеченні миру займає Організація з безпеки та співробітництва в Європі об'єднує 57 держав, розташованих в Європі, Центральній Азії та Північній Америці. Одна з найбільших регіональних міжнародних організацій з підтримання безпеки була створена 1 січня 1995 р., але започатковано її становлення ще 1 серпня 1975 р. із заснуванням Наради з безпеки і співробітництва в Європі. Її діяльність безпосередньо спрямована на врегулювання конфліктів та інших кризових ситуацій у Європі. Виконує дана організація наступні функції: здійснює контроль за поширенням зброї, докладає всіх можливих дипломатичних зусиль для урегулювання конфліктів, сприяє економічній безпеці, захисту прав людини, розвитку демократичних інститутів і т. д. Тобто, фактично, діяльність ОБСЄ має бути спрямована на справедливе врегулювання конфліктів та суперечок.

Діяльність Організації охоплює, зазвичай, регіони, які стали ареною збройних конфліктів, що підкреслює актуальність механізмів та інструментів превентивної дипломатії ОБСЄ. Хоча югославські події довели неефективність миротворчої діяльності ОБСЄ на Балканах, вона продовжує відігравати важливу роль з підтримання стабільності у решті регіонів Європи [3, с. 144].

Діяльність ОБСЄ, на сьогодні, також спрямована і стосовно України. Відомо, що українсько-російські відносини переживають далеко не найкращі свої часи і, саме тому, ми можемо спостерігати активізацію діяльності ОБСЄ у цьому регіоні. Однак, можна сказати, що на сьогодні результати такої діяльності не дуже відрізняються від результатів діяльності даної організації на Балканах.

Окрім зазначених правових та організаційних засобів, також можна виокремити й матеріальні засоби забезпечення міжнародної безпеки. Цими засобами можна вважати заходи щодо роззброєння та обмеження озброєння. Як зазначає М. В. Буроменський, війну не можна виключити міжнародним правом. Таке твердження, на жаль, є досить влучним і варто констатувати, що безпека держав, на даному етапі, залежить від рівня її військового потенціалу. Тобто, приблизна рівність військових потенціалів

держав може мінімізувати ризик збройних агресій. Цілком ймовірно, саме цим керується міжнародне співтовариство, застосовуючи заходи роззброєння.

Роззброєння — це широкий комплекс погоджених заходів держави, покликаних зменшити, а зрештою і цілком ліквідувати матеріальні засоби ведення війни. У даний час роззброєння є принципом міжнародного права, який не містить обов'язку роззброюватися, а вимагає від держав домагатися й укласти договори про роззброєння [1, с. 271].

Варто виокремити, що важливу роль у проблемі роззброєння відіграє саме Статут ООН. Відповідальність за систему регулювання озброєнь, згідно зі статтею 26 Статуту, покладається на Раду Безпеки ООН.

Найважливішим питанням проблематики роззброєння є заборона та ліквідація зброї масового ураження. Варто констатувати, що, на сьогодні повна заборона ядерної зброї є неможливою. На практиці така ціль може бути досягнута лише поступово. Цілком ймовірно, що більшість ядерних держав вважають, що така зброя може гарантувати їх безпеку.

Висновок. Нині використовується багато засобів забезпечення міжнародної безпеки, але, на жаль, далеко не кожен здатний реально гарантувати безпеку, якої так прагнуть учасники міжнародних відносин. Переговорні процеси є дійсно ефективними лише за приблизної рівності військових потенціалів сторін, якщо ж різниця досить велика, то цей чинник може відіграти роль дестабілізуючого фактора, яскравим прикладом чого є порушення Будапештського меморандуму Російською Федерацією.

Незважаючи на досить високий розвиток, наука міжнародного права часто показує свою неготовність до вирішення серйозних питань, які постали перед нею. Варто констатувати, що на сучасному етапі існує досить багато держав з ядерним озброєнням, відмовлятися від якого вони не мають наміру. Цей факт може свідчити про те, що ядерна зброя залишається досить важливим та ефективним засобом забезпечення безпеки держави, що дуже прикро визнавати.

Політика міжнародного співтовариства спрямована на відмову від ядерної зброї, що повинно підвищити рівень міжнародної безпеки. Насамперед, необхідно створити принципово нові засоби забезпечення міжнародної безпеки, але виключно мирного характеру, які попереджуватимуть збройні конфлікти, а не вирішувати їх постфактум, що автоматично гарантуватиме повну безпеку світової спільноти та, відповідно, максимально мінімізує необхідність у ядерній зброї.

Література

1. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського — К.: Юрінком Інтер, 2005. — С. 265–275.
2. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua
3. В. Фалалєєва Особливості організації та діяльності ОБСЄ в умовах загострення невоєнних загроз / Вісник Академії адвокатури України 136 число 2(27) 2013. — С. 136–144.
4. Сергунин А. А. Международная безопасность и новые подходы и концепты / А. А. Сергунин // Полис. — 2005. — № 6. — С. 126–137.
5. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
6. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
7. Чехович Т. В. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами / Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, № 1, 2013. — С. 277–282.

УДК 341.1

Цимбаліста Ольга Ігорівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Цимбалистая Ольга Игоревна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Tsymbalista Olha

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Абдюханова Анастасія Ірфанівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Абдюханова Анастасия Ирфанивна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Abdyuhanova Anastasia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Стещенко Володимир Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ОСОБЕННОСТИ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ МЕЖПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

SPECIFICS OF INTERNATIONAL LEGAL RESPONSIBILITY OF INTERNATIONAL INTERGOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Анотація. У статті розглядаються основні аспекти відповідальності міжнародних міжурядових організацій та детально досліджено такі поняття, як: міжнародно-правова відповідальність, міжнародна організація та її види. Авторами аналізується Проект статей про міжнародну відповідальність міжнародних організацій. Розглянуто види відповідальності за міжнародні правопорушення, підстави для притягнення до неї на прикладі Ради Європи. У висновку автори розкривають значення інституту міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій для забезпечення стабільності та правопорядку у міжнародних правовідносинах.

Ключові слова: міжнародно-правова відповідальність, міжнародна міжурядова організація, підстави притягнення, Проект статей про відповідальність міжнародних організацій, Рада Європи.

Аннотация. В статье рассматриваются основные аспекты ответственности международных межправительственных организаций и детально проанализированы такие понятия, как: международно-правовая ответственность, международная организация и ее виды. Авторами анализируется Проект статей о международной ответственности международных организаций. Рассмотрены виды ответственности за международные правонарушения, основания для привлечения к ней на примере Совета Европы. В заключении авторы отмечают значение института международно-правовой ответственности

международных межправительственных организаций для обеспечения стабильности и правопорядка в международных правоотношениях.

Ключевые слова: международно-правовая ответственность, международная межправительственная организация, основания для привлечения, Проект статей об ответственности международных организаций, Совет Европы.

Summary. The article deals with the main aspects of the responsibility of international intergovernmental organizations and thoroughly analyzes such concepts as: international legal responsibility, international organization and its types. The authors analyze the First Report on Responsibility of International Organizations. The types of responsibility for international offenses and the grounds for bringing to it are considered on the example of the Council of Europe. In conclusion, the authors point out the importance of the institution of international legal responsibility of international intergovernmental organizations for ensuring stability and the rule of law in international legal relations.

Key words: international legal responsibility, international intergovernmental organization, grounds for recourse, First Report on Responsibility of International Organizations, Council of Europe.

Актуальність теми. Наразі міжнародні організації як суб'єкти міжнародного права відіграють дедалі більш активну роль у міжнародних відносинах, їх кількість на теперішній час сягає більше 500. Оскільки мова йде про міжнародно-правову специфіку, необхідно відзначити, що в статті йдеться про міжнародні міжурядові організації (далі — ММУО).

Функціонування міжнародної відповідальності за порушення зобов'язань та міжнародних договорів організаціями здатне забезпечити певний «непохитний» правопорядок у міжнародній системі. Тому на сьогодні дуже важливим є поняття та розуміння відповідальності у міжнародному праві як одного з найважливіших інститутів, що є засобом забезпечення та дотримання існуючого у міжнародному праві принципу, який передбачає, що будь-яка завдана шкода має бути відшкодована. Ігнорування важливості цього питання має наслідком дестабілізацію публічних відносин у сфері міжнародного права. У цій статті відповідальність міжнародних міжурядових організацій буде розглянуто на прикладі особливостей відповідальності Ради Європи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Це питання досліджували такі науковці, як Тункін Г. І., Скрильник О. О., Буроменський М. В., Вільчак Я. М., Коваленко С. О., Денисова Д. О., Мехсія О. Н., Жу-корська Я. М. та інші.

Кількість праць з цього питання є не дуже великою, тому можна зробити висновок, що подальший аналіз та вивчення матеріалів з цього питання є досить актуальним і потребує вивчення та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. У міжнародному праві під міжнародно-правовою відповідальністю розуміються конкретні негативні юридичні наслідки, що настають для суб'єкта міжнародного права в результаті порушення ним міжнародно-правового зобов'язання [1].

Комісія міжнародного права ООН визначила зміст міжнародної відповідальності як наслідки, що настають внаслідок вчинення міжнародного протиправного діяння відповідно до норм міжнародного

права в різних випадках, наприклад, відшкодування збитку та відповідні санкції. Можна зазначити, що поняття «міжнародно-правова відповідальність» характеризується такими ознаками: вона настає за здійснення міжнародного правопорушення; реалізується на основі норм міжнародного права; пов'язана з визначеними негативними наслідками для правопорушника; спрямована на зміцнення міжнародного правопорядку. Норми, що визначають відповідальність держав у міжнародному праві, утворюють особливий міжнародно-правовий інститут. Зміст цього інституту змінювався відповідно до змін у розвитку міжнародного права [2, с. 243].

Підставою міжнародно-правової відповідальності є порушення міжнародного зобов'язання, тобто здійснення міжнародного правопорушення. Комісія міжнародного права на підставі узагальнення теорії та звичаєвих норм визначила такі елементи міжнародно-правової відповідальності: відповідальність за будь-які міжнародно-правові діяння; визначення суб'єктів таких діянь; визначення умов наявності міжнародно-правових діянь; незастосування внутрішнього права для визначення наявності таких діянь. Враховуючи те, що науковці не дійшли згоди щодо поняття «міжнародно-правова відповідальність», Комісія міжнародного права визначила міжнародну відповідальність як «всі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку із правопорушенням, що вчинене державою, — незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права, і, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язанням винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають можливість самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом» [3].

З урахуванням цього міжнародно-правову відповідальність можна визначити як зобов'язання суб'єкта міжнародного права потерпіти певні обставини

негативного характеру внаслідок заподіяння шкоди іншому суб'єкту міжнародного права як у результаті вчинення міжнародного правопорушення, так і в результаті правомірної діяльності [4, с. 311].

Суб'єктами права міжнародної відповідальності є суб'єкти міжнародного права: держави, індивіди, міжнародні організації та народи і нації, які борються за створення держави (ст. 10 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН А/56/83: «2. Поведінка повстанського чи іншого руху, якому вдається створити нову державу на частині території вже існуючої держави або на будь-якій території під її управлінням, розглядається як діяння цієї нової держави за міжнародним правом»).

Перед тим, як здійснювати дослідження особливостей міжнародної відповідальності ММУО, необхідно коротко зупинитись на такій категорії, як «міжнародна організація». Варто зауважити, що на сьогодні офіційного визначення терміну «міжнародна організація» у міжнародних актах універсального характеру немає. І хоча у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [5] зазначено, що «міжнародна організація означає міждержавну організацію», що, на нашу думку повною мірою не розкриває юридичну природу міжнародних організацій. У доктрині міжнародного права існують різні підходи до визначення терміну «міжнародна організація».

Зокрема, І. І. Лукашук визначив міжнародні організації як засновані міжнародним договором організації, покликані на постійній основі координувати дії держав-членів відповідно до наданих їм повноважень [6, с. 63].

К. А. Бекашев запропонував більш широке визначення поняття міжнародна організація, відповідно до якого міжнародна організація — це об'єднання держав, створене відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору, для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права і обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів [6, с. 63].

Тема відповідальності міжнародних організацій вперше була піднята Комісією міжнародного права у 1963 р. у першій доповіді спецдоповідача А. Ель-Еріана з питання щодо відносин між державами і міждержавними організаціями.

У резолюції 56/82 від 12 грудня 2001 р. Генеральна Асамблея ООН (далі — ГА ООН) попросила Комісію міжнародного права (далі — КМП) почати роботу над кодифікацією норм щодо відповідальності міжнародних організацій. На п'ятдесят п'ятій сесії у 2003 р. було представлено першу доповідь щодо відповідальності міжнародних організацій. Після цього було створено робочу групу з розробки Проекту статей про міжнародну відповідальність

міжнародних організацій (далі — Проект), головою і спецдоповідачем якої став італійський вчений Джорджіо Гая [7].

Проаналізувавши Проект, який застосовується до міжнародної організації за міжнародно-протиправні діяння (ст. 1) та до держав за міжнародно-протиправні діяння міжнародної організації (ст. 2), необхідно зазначити про те, що КМП ООН виділяє два елементи які необхідні для наявності міжнародно-протиправного діяння міжнародної організації. Перший, суб'єктивний, — це поведінка, яка може виявлятися в дії або бездіяльності міжнародної організації та яку можна приписувати останній. Другий — об'єктивний, становить порушення міжнародно-правового зобов'язання, прийнятого на себе міжнародною організацією. Ці елементи як складові міжнародно-протиправного діяння міжнародної організації відображені в ст. 4 Проекту [8, с. 57].

Проект визначає, що міжнародна організація несе відповідальність, якщо обходить свої міжнародно-правові зобов'язання шляхом прийняття рішення, що зобов'язує чи дозволяє її члену вчинити діяння, яке було б міжнародно-протиправним, якби вчинилося нею самою. І немає значення, чи вчинене за таких обставин членом організації діяння є міжнародно-протиправним зазначається у ст. 17 Проекту.

Також глава друга Проекту регулює і визначає таке поняття як контрзаходи. Їх можна вважати такими діями, що застосовуються для того, щоб спонукати відповідну міжнародну організацію припинити протиправну поведінку та відшкодувати шкоду завдану такою поведінкою. До кінцевого варіанта Проекту контрзаходам мала бути присвячена лише ст. 19, яка в остаточному варіанті Проекту вилася у ст. 22 та Главу II Частини IV в контексті розгляду імплементації міжнародної відповідальності. Якщо у ст. 22 йдеться про застосування контрзаходів міжнародною організацією, то в Главі II Частини IV навпаки — до міжнародної організації [9, с. 358].

Важливими питанням є відшкодування шкоди згідно з правом міжнародної відповідальності, яке можливе у двох основних видах, як моральному, так і матеріальному (ст. 31), кожен з яких поділяється на відповідні форми. Так, реституція та компенсація відносяться до матеріального (ст. 35, 36), а сатисфакція до морального виду міжнародної відповідальності (ст. 37). Необхідно зазначити, що в доктрині міжнародного права, нормах та практиці міжнародного права представлена низка інших видів і форм міжнародної відповідальності, однак усі вони є похідними від закріплених у Проекті [10, с. 113].

За Проектом здебільшого передбачається солідарна відповідальність ММУО, але згадується і субсидіарна відповідальність, яка може наставати, якщо в результаті основної відповідальності не здійснено відшкодування повністю і лише тією мірою, якою вона його не здійснила. Одночасно зазначається, що сторона не може отримати більше відшкодування,

ніж завдана шкода (ст. 48). Отже, ММУО є суб'єктом юридичної субсидіарної відповідальності. Вона полягає у тому, що ММУО безпосередньо не вчинила правопорушення, але на неї законом або договором покладено обов'язок нести юридичну відповідальність. Певним видом є також так звані змішані угоди, які укладаються Європейським Союзом спільно з її державами-членами, де ці угоди передбачають солідарну відповідальність. Як було заявлено Судом Європейського Союзу у справі «Парламент проти Ради» щодо змішаної угоди про співпрацю, «у даних обставинах під час відсутності прямо встановлених Конвенцією винятків Співтовариство і його держави-члени в якості партнерів держав Африки, Карибського басейну і Тихоокеанського регіону несуть спільну відповідальність перед цими останніми державами за виконання кожного з прийнятих на себе зобов'язань, включаючи зобов'язання, що стосуються фінансової допомоги».

У статті 4 Резолюції Генеральної Асамблеї № 66/100 «Відповідальність міжнародних організацій» від 9 грудня 2011 р. визначено такі 2 елементи міжнародного протиправного діяння міжнародної організації:

- 1) порушення міжнародного права;
- 2) порушення міжнародно-правових зобов'язань міжнародної організації перед іншими суб'єктами.

Особливості притягнення міжнародної міжурядової організації можна розглянути на прикладі Ради Європи. Варто зазначити, що установчий договір цієї міжурядової організації не закріплює порядку відповідальності Ради Європи перед іншими суб'єктами, тому ці норми потрібно шукати у відповідних міжнародно-правових договорах та інших звичаєвих джерелах.

По-перше, відповідальність цієї організації може наступити у разі порушення норм, принципів, звичаїв міжнародного права та нормативних актів, які закріплюють обов'язки Ради Європи, а саме: її установчого договору, Генеральної угоди про привілеї та імунітети, Спеціальної угоди про місце розташування Ради Європи.

По-друге, Рада Європи несе відповідальність за порушення:

- принципу невтручання у внутрішню компетенцію держав, закріпленого у ст. 2 Статуту ООН, Декларації про принципи міжнародного права

1970 р., Декларації ООН про недопустимість втручання у внутрішні справи держав, про обмеження їх незалежності і суверенітету від 21 грудня 1965 р. (полягає у забороні для інших держав і міжнародних організацій втручатись у внутрішні справи держави в будь-який спосіб);

- принципу поваги прав людини та основоположних свобод, закріпленого у Статуті ООН та Статуті Ради Європи;
- законодавства країни, на території якої знаходиться її штаб-квартира (умови такої відповідальності закріплено в законодавчих актах про статус міжнародної організації, ухвалених урядами тих країн, де розташована штаб-квартира міжнародної міжурядової організації).

Певною особливістю відповідальності Ради Європи є можливість її обмеження. Рада Європи встановлює обмеження своєї відповідальності перед суб'єктами, які використовують веб-сайт організації. Оскільки ця інформація містить посилання на сайти інших організацій та установ, зміст яких Рада Європи не контролює і не несе за них відповідальність, то «Рада Європи не несе ніякої відповідальності за зміст веб-сайтів», — зазначено у заяві про обмеження відповідальності Ради Європи [11].

Висновки. Отже, питання відповідальності міжнародних міжурядових організацій є досить актуальним на сьогодні. Їх відповідальність залежить від правосуб'єктності та впливає з неї відповідно. На прикладі Ради Європи було розглянуто специфіку відповідальності міжнародних міжурядових організацій та окремі підстави притягнення до неї. Тому, становлення і забезпечення існування та гідного функціонування інституту відповідальності суб'єктів міжнародного права є запорукою дотримання належного рівня добробуту у сфері міжнародних відносин, оскільки будь-які відносини які виникають у міжнародному праві, повинні бути забезпечені інструментом відповідальності.

Також, виходячи з розглянутого, можна зробити висновок, що з посиленням впливу міжнародних організацій на міжнародні відносини, вони повинні нести відповідальність за свої дії так, як це вже роблять держави. І саме нормативне оформлення Проекту надасть можливість застосовувати розглянуті у цій статті не тільки моральні, але й матеріальні наслідки для ММУО.

Література

1. Словарь терминов юриста [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.slovari.info/lawyer/1449.html>
2. Тункин Г. И. Теория международного права / [под общ. ред. Шестаков Л. Н.]. Москва: Зерцало, 2000. — 416 с.
3. Скрильник О. О. Особливості відповідальності в сучасному міжнародному праві / Часопис Київського університету права. 2013. № 4. С. 351–354 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chkup_2013_4_86.pdf
4. Міжнародне право: навч. посіб. / За ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005. — 336 с. — С. 311.
5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118
6. Мехсія О. Н. Генеза розвитку міжнародних організацій як інституціоналізованого механізму міжнародного співробітництва / Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2014. — № 6. — С. 62–69 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_6_15.
7. Вільчак Я. М. Особливості відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов'язань / Юридична Україна. 2008. № 4. С. 93–98. — С. 93.
8. Денисова Д. О. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних міжурядових організацій в миротворчих операціях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2012.
9. Жукорська Я. М. Відповідальність міжнародних організацій за порушення міжнародно-правових зобов'язань: сучасний стан / Часопис Київського університету права. — 2013. — № 2. — С. 356–360 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_87
10. Коваленко С. О. Види і форми міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій / Публічне право. — 2014. — № 2. — С. 113–120 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chkup_2014_3_67
11. Disclaimer [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www/coe/int/en/web/portal/disclaimer>

УДК 343.2

Щеглаков Иван Едуардович

студент міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Щеглаков Иван Эдуардович

студент международно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Shchehlakov Ivan

Student of International Law Faculty of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Зінченко Ірина Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Зинченко Ирина Александровна

кандидат юридических наук, доцент

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Scientific director:

Zinchenko Iryna

PhD in Law, Associate Professor

Yaroslav Mudryi National Law University

ІНСТИТУТ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ИНСТИТУТ ПРИМИРЕНИЯ СТОРОН В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ УКРАИНЫ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

INSTITUTE OF RECONCILIATION OF THE PARTIES IN CRIMINAL LAW OF UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES: COMPARATIVE AND LEGAL ASPECT

Анотація. У статті аналізується нормативне закріплення інституту примирення сторін в різних країнах світу. Визначено дві групи країн залежно від способу закріплення примирення сторін в їх кримінальному законодавстві. Проаналізовано інститут примирення сторін в Кримінальному кодексі України, кримінальному законодавстві деяких інших країн. Автором зроблено висновок щодо закономірностей і розбіжностей правового регулювання інституту примирення сторін в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: примирення сторін, кримінальний кодекс, кримінальна відповідальність, обвинувачений, потерпілий, шкода.

Аннотация. В статье анализируется нормативное закрепление института примирения сторон в разных странах мира. Определены две группы стран в зависимости от способа закрепления примирения сторон в их уголовном законодательстве. Проанализированы институт примирения сторон в Уголовном кодексе Украины, уголовном законодательстве некоторых других стран. Автором сделан вывод о закономерностях и расхождениях правового регулирования института примирения сторон в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: примирение сторон, уголовный кодекс, уголовная ответственность, обвиняемый, потерпевший, вред.

Summary. Legal regulation of institute of reconciliation of the parties in the different countries of the world is analyzed in the article. Two groups of the countries depending on a way of fixing of reconciliation of the parties in their criminal legislation were determined. An institute of reconciliation of the parties in Criminal code of Ukraine, criminal legislation of some other countries was analysed. The author drew a conclusion on regularities and disagreements of legal regulation of institute of reconciliation of the parties in Ukraine and foreign countries.

Key words: reconciliation of the parties, criminal code, criminal liability, defendant, victim, harm.

Актуальність теми дослідження. Україна та її правова наука зараз переживають перехідний період свого розвитку, пов'язаний з демократизацією суспільства. Відбувається перебудова багатьох правових та політичних механізмів. Кримінальне право також не стоїть осторонь цих процесів: відбувається його гуманізація шляхом встановлення більш м'яких покарань за нетяжкі злочини, і, навпаки, кримінальна відповідальність посилюється за тяжкі та особливо тяжкі злочини. Одним із важливих аспектів гуманізації кримінального права є розвиток відновної юстиції, в межах якої особливу актуальність набуває інститут примирення сторін. Аналіз зарубіжного досвіду примирення сторін в кримінальному праві є досить важливим для виділення проблем, які існують в цьому інституті в Україні.

Дослідженням інституту примирення займалися такі науковці: Ю. В. Баулін, В. В. Юрков, В. А. Шкелебей, В. В. Яловенко-Трущенко, Ю. В. Демидченко та інші. Однак, не всі проблеми, пов'язані з його застосуванням, у кримінально-правовій доктрині є вирішеними.

Викладення основного матеріалу. У кримінальному праві будь-якої країни є свої особливості щодо врегулювання кримінально-правових відносин без застосування покарання. У більшості випадках примирення обвинуваченого з потерпілим має різні форми прояву і, зазвичай, виражається або в обставинах, що пом'якшують відповідальність чи покарання за вчинений злочин та враховуються при винесенні покарання, або в підставах для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання стосовно особи, що скоїла злочин. Залежно від цього можна виділити дві групи країн: 1) ті, де примирення сторін враховується судом при винесенні вироку як обставина, що пом'якшує відповідальність; 2) ті, де примирення сторін є підставою звільнення від кримінальної відповідальності.

До першої групи, зокрема, належать Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Італія, Польща, Японія та інші.

Так, за Кримінальним кодексом Федеративної Республіки Німеччини встановлюється, що «при призначення покарання суд враховує обставини, які говорять за і проти правопорушника. При цьому, зокрема, беруться до уваги: мотиви і цілі правопорушника; погляди, що виявилися в діянні, і воля, вжита на вчинення діяння; розмір порушення обов'язку; вид виконання і винні наслідки діяння; минуле життя правопорушника, його особисті і економічні умови, якості, а також його поведінку після діяння, особливо прагнення відшкодувати заподіяну шкоду, а так само прагнення досягти згоди з потерпілим», що свідчить про можливість пом'якшення кримінальної відповідальності у разі примирення обвинуваченого з потерпілим.

Стаття 132–59 Кримінального кодексу Франції передбачає, що «звільнення від покарання може

мати місце в разі, коли соціальна реадaptaція винного досягнута, завдані збитки відшкодовано та шкідливі наслідки, викликані злочинним діянням, припинили свою дію. Суд, що звільняє від покарання, має право розпорядитися в тому, щоб рішення про звільнення не заносилося в картотеку судимості. Звільнення від покарання не поширюється на відшкодування судових витрат». Таким чином, кримінальне право Франції безпосередньо не виокремлює інститут примирення, однак враховує ініціативу обвинуваченого стосовно відшкодування шкоди, завданої вчиненням злочином, а, отже, ініціативу до примирення з потерпілим як підставу для звільнення від кримінальної відповідальності. При чому ст. 132–58 вказує, що ст. 132–59 може бути застосована лише у випадку вчинення обвинуваченим проступку або порушення.

Кримінальний кодекс Італії також не виокремлює примирення як окрему підставу для звільнення від кримінальної відповідальності або її пом'якшення, проте ст. 62 КК Італії визначає відшкодування завданої шкоди до винесення вироку як пом'якшувальну обставину. Крім того, відповідно до ст. 62-bis суддя може врахувати будь-які інші обставини з метою пом'якшення покарання, що означає потенційну можливість врахування суддею примирення потерпілого з обвинуваченим як обставини, що пом'якшує кримінальну відповідальність останнього.

Кримінальний кодекс Польщі у ст. 53 визначає:

«§ 2. Призначаючи покарання, суд враховує, в особливості, мотивацію і спосіб поведінки винного, вчинення злочину спільно з неповнолітнім, характер і ступінь порушення обов'язків, покладених на винного, характер і тяжкість негативних наслідків злочину, індивідуальні особливості і умови життя винного, спосіб його життя до вчинення злочину і поведінку після його вчинення та, особливо, зусилля щодо усунення шкоди або по відновленню в іншій формі суспільної справедливості, а також поведінку потерпілого.

§ 3. Призначаючи покарання, суд приймає також до уваги позитивні результати проведеного посередництва між потерпілим і винним або угоди між ними, досягнутої в судовому провадженні або прокурором».

Крім того, відповідно до § 2 ст. 60 КК Польщі «Суд може також застосувати надзвичайне пом'якшення покарання в особливо обґрунтованих випадках, коли навіть мінімальне покарання, передбачене за злочин, було б непомірно суворим, особливо: якщо потерпілий примирився з винним, шкоду було усунуто, або потерпілий і винний домовилися про спосіб усунення шкоди». Таким чином, можна говорити про повноцінне виділення інституту примирення сторін у кримінальному праві Польщі як підстави, що враховується судом при розгляді кримінальної справи.

У ст. 66 КК Японії передбачено: «Якщо в обставинах злочину є пом'якшуючі моменти, що потребують

врахування, що свідчать на користь особи, що скоїла злочин, покарання може бути пом'якшено з урахуванням пом'якшуючих обставин».

Ст. 67 КК встановлює, що «навіть у тому випадку, коли покарання має бути посилене чи послаблене відповідно до закону, може мати місце пом'якшення покарання за пом'якшуючими обставинами». Таким чином, кримінальне право Японії надає суду широкі повноваження щодо визначення пом'якшуючих обставин, а отже встановлює потенційну можливість врахування примирення сторін як такої обставини.

До другої групи країн, де примирення сторін є підставою звільнення від кримінальної відповідальності, належать країни, що утворилися на теренах колишнього СРСР. Це Україна, Республіка Білорусь, Російська Федерація, Республіка Казахстан тощо.

Стаття 46 КК України передбачає, що «Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду» [3].

Передумовами цього виду звільнення є:

- 1) Вчинення особою вперше умисного або необережного злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості (йдеться, наприклад, про такі злочини, як умисне легке тілесне ушкодження, передбачене ст. 125 ККУ, або погроза вбивством, передбачена ч. 1 ст. 129 КК), крім корупційного злочину (злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364⁻¹, 365⁻², 368–369⁻² Кримінального кодексу).
- 2) Наявність потерпілого, тобто фізичної особи, якій заподіяно шкоду (моральну, фізичну чи матеріальну), і яка відповідно до Кримінального процесуального кодексу України визнана потерпілою.
- 3) Відшкодування обвинуваченим завданих збитків, а також усунення заподіяної ним шкоди.

Безпосереднє примирення обвинуваченого з потерпілим (прощення потерпілим свого кривдника, досягнення з ним миру) та укладання відповідної угоди, передбаченої Главою 35 «Кримінальне провадження на підставі угод» Кримінального процесуального кодексу України [4].

За ст. 89 КК Республіки Білорусі встановлено, що «особа, яка вчинила злочин, що не представляє великої суспільної небезпеки, або яка вперше вчинила менш тяжкий злочин, може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим і загладила заподіяну злочином шкоду» [7].

Ст. 76 КК РФ передбачає, що «особа, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості,

може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим і загладила заподіяну потерпілому шкоду» [8].

У ст. 68 КК Республіки Казахстану передбачено, що «особа, яка вчинила кримінальний проступок або злочин невеликої або середньої тяжкості, не пов'язані із заподіянням смерті, підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим, заявником, в тому числі в порядку медіації, і загладила заподіяну шкоду».

Цікавим є той факт, що в Казахстані застосування інституту примирення можливе й у разі, коли злочинцем заподіяна шкода охоронюваним законам інтересам суспільства і держави. У цьому разі умовою застосування даної статті є каяття особи та відшкодування шкоди, завданої нею охоронюваним законом інтересам суспільства і держави.

Відповідно до приписів цієї статті, вона не поширюється на осіб, які вчинили тортури, злочини проти статеві недоторканості неповнолітніх (крім випадку вчинення такого злочину неповнолітньою особою стосовно неповнолітньої особи у віці від 14 до 18 років), злочини з необережності, що призвели до смерті людини або смерті двох чи більше осіб (крім випадку скоєння дорожньо-транспортної пригоди, що призвела з необережності до смерті одного з близьких родичів), корупційний злочин, терористичний злочин, екстремістський злочин, злочин, вчинений у складі злочинної групи.

Висновок. Отже, підводячи підсумок стосовно закріплення інституту примирення сторін у кримінальному праві зарубіжних країн, слід зазначити, що у його правовому регулюванні існують певні розбіжності. Наприклад, відсутність чіткого закріплення цього інституту в кримінальному законодавстві або надання широкіх повноважень суду щодо самостійного вирішення застосування примирення як підстави пом'якшення кримінальної відповідальності. Але, в цілому, можна побачити подібність положень кримінального законодавства зарубіжних країн з українським. Також можна помітити закономірність щодо обов'язковості відшкодування шкоди обвинуваченим потерпілому до винесення вироку задля застосування інституту примирення. Можна також спостерігати, що кримінальне право пострадянських країн чітко виділяє примирення сторін як підставу для звільнення від кримінальної відповідальності, а кримінальне право європейських країн вказує лише на можливість застосування примирення сторін як обставини, що враховується судом при винесенні покарання. З цього можна зробити висновок, що Україна не є «аутсайдером». КК України встановлює чіткі вимоги щодо застосування примирення сторін як обставини, що звільняє особу від кримінальної відповідальності, порівняно з тими ж Італією, Францією, Німеччиною, КК яких лише містять вказівку на потенційну можливість врахування примирення сторін судом під час розгляду справи,

або з тією ж Польщею, в КК якої про інститут примирення сторін міститься лише згадка. Таким чином, можна зробити висновок, що хоча дане питання в інших країнах вирішується у різний спосіб, проте в основі його лежать принципи справедливості та гуманності кримінального права.

Література

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 4-те вид., переробл. і допов. — Х.: Право, 2010. — 456 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Крылова, Н. Е. Уголовное право зарубежных стран в 3 т.: учебник для бакалавриата и магистратуры / Н. Е. Крылова, Н. А. Голованова, И. Д. Козочкин; отв. ред. Н. Е. Крылова. — 5-е изд., пер. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2018. — 240 с.
6. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод. Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 // Часопис цивільного і кримінального судочинства. — 2016. — № 1. — С. 8–24.
7. Уголовный кодекс Республики Беларусь: Кодекс Респ. Беларусь, 9 июля 1999 г., № 275-З: с изм. и доп. // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. — Минск, 2014.
8. Уголовный кодекс РФ (УК РФ) от 13.06.1996 №63-ФЗ (принят ГД ФС РФ 24.05.1996, в редакции от 22.07.2008) // Российская газета, N113, 18.06.1996, N114, 19.06.1996, N115, 20.06.1996, N118, 25.06.1996.

References

1. Baulin Ju. V. Zvyljennnja vid kryminaljnoji vidpovidalnosti / Ju. V. Baulin. — K.: Atika, 2004. — 296 s.
2. Kryminaljne pravo Ukrajinj: Zaghaljna chastyna: pidruchnyk / [Ju. V. Baulin, V. I. Borysov, V. I. Tjutjughin ta in.]; za red. prof. V. V. Stashysa, V. Ja. Tacija. — 4-te vyd., pererobl. i dopov. — Kh.: Pravo, 2010. — 456 s.
3. Kryminaljnij kodeks Ukrajinj vid 5 kvitnja 2001 roku # 2341-III [Elektronnyj resurs] / Verkhovna Rada Ukrajinj. — Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Kryminaljnij procesualjnij kodeks Ukrajinj vid 13 kvitnja 2012 roku # 4651-VI [Elektronnyj resurs] / Verkhovna Rada Ukrajinj. — Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Krylova, N. Ye. Uголовное право zarubezhnykh stran v 3 t.: uchebnik dlya bakalavriata i magistratury / N. Ye. Krylova, N. A. Golovanova, I. D. Kozochkin; отв. red. N. Ye. Krylova. — 5-e izd., per. i dop. — M.: Izdatelstvo Yurayt, 2018. — 240 s.
6. Pro praktyku zdijsnennja sudamy kryminalnogho provadzhennja na pidstavi ughod. Postanova plenumu Vyshhogho specializovanogho sudu Ukrajinj z rozghljadu cyviljnykh i kryminaljnykh spravvid 11 ghrudnja 2015 roku # 13 / Chasopys cyviljnogho i kryminalnogho sudochynstva. — 2016. — # 1. — S. 8–24.
7. Ugolovnyy kodeks Respubliki Belarus: Kodeks Resp. Belarus, 9 iyulya 1999 g., № 275-Z: s izm. i dop. // Etalon-Belarus [Elektronnyy resurs] / Nats. tsentr pravovoy inform. Resp. Belarus. — Minsk, 2014.
8. Ugolovnyy kodeks RF (UK RF) ot 13.06.1996 №63-FZ (prinyat GD FS RF 24.05.1996, v redaktsii ot 22.07.2008) / Rossiyskaya gazeta, N113, 18.06.1996, N114, 19.06.1996, N115, 20.06.1996, N118, 25.06.1996.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 21 (61)

1 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2018

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»
Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12
Контактний телефон: +38 (067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Підписано до друку 26.12.2018. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.
Умовно-друкованих аркушів 8,14. Тираж 100.
Замовлення № 398. Ціна договірна.
Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.